

KRAKOWSKI PRZEGLĄD NOTARIALNY

ROK 11 NR 2 KWIECIEŃ/CZERWIEC 2026

KRAKOWSKI PRZEGLĄD NOTARIALNY
Kwartalnik Izby Notarialnej w Krakowie

Wydawca:
Izba Notarialna w Krakowie,
Rynek Główny 23
31-008 Kraków
Tel. 12 429 50 89
E-mail: redakcja_kpn@kin.pl, kin@kin.pl
Strona internetowa: https://www.kin.pl/krakowski-przeglad-notarialny/

Kraków, kwiecień/czerwiec 2026, rok XI, numer 36

Redaktor Naczelny:
Krzysztof Maj, notariusz w Krakowie.

Rada Programowa:
dr hab. Jakub Biernat prof. UAFM, notariusz w Krakowie,
dr hab. Paweł Blajer, prof. UJ, notariusz w Krakowie,
Joanna Greguła, emerytowany notariusz,
prof. dr hab. Aneta Kaźmierczyk,
Tomasz Kot, notariusz w Krakowie,
Andrzej Polański, emerytowany notariusz,
Andrzej Sebastyanka, notariusz w Chrzanowie,
prof. dr hab. Zygmunt Truszkiewicz, notariusz w Krakowie.

Nakład 680 egz.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Redakcja językowa:
Dariusz Piskulak

Skład:
Studio Grafpa, www.grafpa.pl
os. Oświecenia 55/85
31-636 Kraków

Druk:
Books Factory Sp. z o.o.
ul. Cukrowa 22
71-004 Szczecin

Spis treści

ARTYKUŁY

Adam Bojarski
Art. 9 pkt 17 ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych – analiza i postulaty *de lege ferenda* 7

Michał Jan Wieczorek
Związki wyznaniowe w obrocie cywilnoprawnym. Wątpliwości, rozwiązania i aporie. IV. Karaimski Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej. 57

Grzegorz Wolak
O skutkach zrzeczenia się dziedziczenia dokonanego przez jednego z rodziców spadkodawcy 77

ARTYKUŁY

Adam Bojarski[*]

Art. 9 pkt 17 ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych – analiza i postulaty *de lege ferenda*

Wprowadzenie

Dnia 31 sierpnia 2023 r. w wyniku wejścia w życie przepisów ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o społecznych formach rozwoju mieszkalnictwa, ustawy o gospodarce nieruchomościami, ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz niektórych innych ustaw[1] wprowadzony został art. 9 pkt 17 ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych[2] który co do zasady wprowadza zwolnienie z podatku od czynności cywilnoprawnych na zakup pierwszej nieruchomości[3].

W potocznym znaczeniu zwolnienie to jest traktowane jako tzw. zwolnienie na pierwszą nieruchomość[4]. Jednakże w wyniku wypaczeń ustawodawcy nie każdy może skorzystać ze zwolnienia z podatku od nieruchomości„na pierwszą nieruchomość". Co więcej, z tego zwolnienia można skorzystać, mając udziały w więcej niż jednej nieruchomości.

Przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c., jak podkreśla się w doktrynie, generują bardzo dużo problemów interpretacyjnych[5], czego dowodem są liczne interpretacje podatkowe z zakresu prawa podatkowego.

---

[*] Doktor nauk prawnych, doradca podatkowy przy Wielkopolskim Oddziale Krajowej Izby Doradców Podatkowych oraz radca prawny przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Poznaniu.

[1] Ustawa z dnia 26 maja 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o społecznych formach rozwoju mieszkalnictwa, ustawy o gospodarce nieruchomościami, ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2023 r., poz. 1463.

[2] Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych, Dz. U. z 2026 r., poz. 191 (dalej: u.p.c.c.).

[3] J. Biernat, *Z problematyki zwolnienia od podatku od czynności cywilnoprawnych sprzedaży pierwszego mieszkania – o zmianę wykładni regulacji dotyczącej sprzedaży udziału w prawie*„„Doradztwo Podatkowe" 2025, nr 3, s. 9–12.

[4] R. Piętal, *PCC przy zakupie pierwszego mieszkania – problemy ze stosowaniem zwolnienia*„„Kwartalnik Doradca Podatkowy" 2025, nr 3, s. 51–53.

[5] J. Sitarski, *Zwolnienie z podatku od czynności cywilnoprawnych przy zakupie pierwszego mieszkania – problemy interpretacyjne i ich wpływ na opodatkowanie*„„Doradztwo Podatkowe" 2024, nr 4, s. 39–40.

W systemie EUREKA na stronie rządowej eureka.mf.gov.pl opublikowano 335 interpretacji indywidualnych wydanych do dnia 12 czerwca 2026 r. przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej [6].

Spora część interpretacji indywidualnych jest wydawana po dokonaniu zakupu nieruchomości przez kupujących. Z treści interpretacji indywidualnych wynika, że „konieczność opłaty podatku została podyktowana w zasadzie brakiem 100% pewności notariusza co do Pana sytuacji dziedziczenia mieszkania”[7]. W literaturze nazywa się to„pobieraniem podatku z ostrożności”[8].

O tym, jakie przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. mogą wywoływać kontrowersje, niech świadczy choćby fragment stanu faktycznego ukazanego w interpretacji indywidualnej z dnia 24 listopada 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.519.2025.2.MD:

„Notariusz, u którego dokonywała Pani sprzedaży tej nieruchomości, poinformował Panią, że w związku z nabyciem części mieszkania ze spadku będzie Pani zwolniona z obowiązku płacenia podatku od czynności cywilnoprawnych przy zakupie Pani pierwszego mieszkania. Natomiast nowa notariusz, u której dokonuje Pani zakupu, poinformowała Panią, że jest Pani zobowiązana do zapłaty podatku od czynności cywilnoprawnych”[9].

Niektóre wnioski o wydanie interpretacji indywidualnej następują po dokonaniu zakupu nieruchomości, a przedmiotem wniosku o wydanie interpretacji indywidualnej jest stwierdzenie nadpłaty podatku od czynności cywilnoprawnych ze względu na pobranie tego podatku przez notariusza[10].

Przepis ten jest na tyle skomplikowany, że budzi on moim zdaniem uzasadnione wątpliwości co do tego, jak prawidłowo należy go interpretować. Od jego prawidłowego zastosowania zależy, czy podatek zostanie prawidłowo pobrany, czy też nie.

---

6 Na stronie eureka.mf.gov.pl w hasło wpisałem„9 pkt 17” w wyszukiwaniu szczegółowym wpisałem„Dodatkowe kryteria wyszukiwania” – przepisy – PCC podatek od czynności cywilnoprawnych. Stan na dzień 12 czerwca 2026 r.

7 Interpretacja indywidualna z dnia 11 sierpnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.142.2025.2.DR.

8 A. Mariański, *Obowiązek ustalenia stanu faktycznego i prawnego przez notariusza – zakres odpowiedzialności jako płatnika podatku od czynności cywilnoprawnych*„Przegląd Podatkowy” 2012, nr 10, s. 40.

9 Interpretacja indywidulana z dnia 24 listopada 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.519.2025.2.MD.

10 Interpretacja indywidulana z dnia 5 sierpnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.295.2025.2.AD.

Celem artykułu jest analiza zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., pokazanie przykładów, jak prawidłowo interpretować te zwolnienia oraz przedstawienie postulatów *de lege ferenda* w tej sprawie.

1. Zwolnienie na tzw.„pierwsze mieszkanie”

1.1. Kiedy mają zastosowanie przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

W pierwszej kolejności należy zadać sobie pytanie, kiedy zastosowanie mają przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Po pierwsze czynność musi podlegać opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych (nie może być to umowa mieszana lub umowa nienazwana niepodlegająca opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych)[11]. A zatem jeśli czynność nie podlega opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych, wtedy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje.

Po drugie czynność ta nie może podlegać wyłączeniu z podatku od czynności cywilnoprawnych. Przykładowo zgodnie z art. 2 pkt 1 lit. g. u.p.c.c. wyłączeniu z podatku od czynności cywilnoprawnych dotyczy nabycia nieruchomości od:

1) Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe;
2) Agencji Mienia Wojskowego;
3) Polskich Kolei Państwowych Spółka Akcyjna;
4) Poczty Polskiej Spółka Akcyjna;
5) Skarbu Państwa;
6) Jednostek samorządu terytorialnego[12].

Po trzecie nieruchomość ta lub prawo do tej nieruchomości musi pochodzić z rynku wtórnego, a nie z rynku pierwotnego. Zakup nieruchomości z rynku pierwotnego skutkuje powstaniem obowiązku zapłaty podatku od towarów i usług. Jeśli dojdzie do zakupu mieszkania z rynku pierwotnego opodatkowanego podatkiem od towarów i usług, to zakup kolejnej nieruchomości nie będzie korzystał ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

---

[11] A. Bojarski, *Umowy mieszane i umowy nienazwane związane z prawem do nieruchomości sporządzone w formie aktu notarialnego a podatek od czynności cywilnoprawnych*„Krakowski Przegląd Notarialny” 2026, nr 1, s. 31–55.

[12] A. Bojarski, *Przepisy ustawy o gospodarce nieruchomościami a art. 2 pkt 1 lit. g ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych*„Nowy Przegląd Notarialny” 2025, nr 2, s. 9–28.

1.2. Art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Zgodnie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. zwalnia się od podatku następujące czynności cywilnoprawne:

Sprzedaż, której przedmiotem jest prawo własności lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, prawo własności budynku mieszkalnego jednorodzinnego, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu dotyczące lokalu mieszkalnego albo domu jednorodzinnego, jeżeli kupującym jest osoba fizyczna lub osoby fizyczne, którym w dniu sprzedaży i przed tym dniem nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach, chyba że udział ten nie przekracza lub nie przekraczał 50% i został nabyty w drodze dziedziczenia.

Oznacza to, że muszą zostać spełnione następujące warunki:

1) musi dojść do umowy sprzedaży;
2) sprzedaż musi dotyczyć:
   a) prawa własności lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość albo
   b) prawa własności budynku mieszkalnego jednorodzinnego albo
   c) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu dotyczące lokalu mieszkalnego albo
   d) domu jednorodzinnego;
3) kupującym jest osoba fizyczna lub są osoby fizyczne, którym w dniu sprzedaży i przed tym dniem nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach.

Wprowadzony został także jeden wyjątek, tj. osoba fizyczna lub osoby fizyczne będące kupującymi mogą posiadać udziały w nieruchomościach wskazanych w punkcie 2), o ile udział ten nie przekracza lub nie przekraczał 50% i został nabyty w drodze dziedziczenia.

1.3. Czynność cywilnoprawna – umowa sprzedaży spełniająca warunki zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Przede wszystkim należy określić, jak zdefiniować umowę sprzedaży na gruncie przepisów art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Zdaniem autora istnieją trzy przypadki regulujące pojęcie umowy sprzedaży.

Wątpliwości nie budzi, że w pierwszym przypadku będziemy mieli do czynienia z umową sprzedaży zawartą w art. 535 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny[13]. A zatem umowa zawierająca *essentalia*

[13] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071 (dalej: k.c.).

negotii umowy sprzedaży może być objęta zwolnieniem z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Jednakże w art. 1 ust. 3 u.p.c.c. uregulowany jest dookreślony zwrot „orzeczenia sądów, w tym również polubownych oraz ugody, jeżeli wywołują one takie same skutki prawne, jak czynności cywilnoprawne wymienione w pkt 1 lub 2".

Oznacza to, że jeśli czynność cywilnoprawna nie spełnia definicji z art. 1 ust. 1 pkt 1 i 2 u.p.c.c., lecz w wyniku orzeczenia wywołuje ona skutki prawne takie jak czynności cywilnoprawne wymienione w art. 1 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 u.p.c.c., wtedy podlega ona opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych.

W polskim prawie istnieją następujące czynności cywilnoprawne, które nie spełniają definicji umowy sprzedaży w rozumieniu art. 535 k.c., choć w wyniku orzecznictwa sądów wywołują skutki prawne takie jak umowa sprzedaży. Są to:

1) Nabycie nieruchomości lub spółdzielczego własnościowego prawa do nieruchomości w postępowaniu upadłościowym;
2) Nabycie nieruchomości[14] lub spółdzielczego własnościowego prawa[15] do lokalu w postępowaniu egzekucyjnym.

Podsumowując, czynnością cywilnoprawną rozumianą przez umowę sprzedaży jest oprócz umowy uregulowanej w art. 535 k.c. także nabycie nieruchomości spółdzielczego własnościowego prawa do nieruchomości w postępowaniu upadłościowym lub nabycie nieruchomości lub spółdzielczego własnościowego prawa w postępowaniu egzekucyjnym.

1.4. Osoba lub osoby

W przypadku, kiedy kupującym jest jedna osoba, ocenie podlega wyłącznie jedna osoba. Ze zwolnienia może skorzystać osoba będąca w związku z małżeńskim, która ma podpisaną umowę o rozdzielności majątkowej, jeśli zakupi nieruchomość do majątku osobistego (o ile spełnia pozostałe warunki z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.)[16].

---

[14] Wyrok NSA z dnia 7 sierpnia 2020 r., II FSK 3984/17; wyrok NSA z dnia 23 sierpnia 2022 r., III FSK 1134/22 (wszystkie wyroki: Centralna Baza Orzecznictwa Sądów Administracyjnych – dalej: CBOSA).

[15] Interpretacja indywidualna z dnia 25 stycznia 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej nr 0111-KDIB2-2.4014.294.2023.1.KK.

[16] Interpretacja indywidualna z dnia 6 października 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.434.2025.1.BZ.

Natomiast w przypadku dwóch lub więcej osób, aby zastosować zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., istnieją rozbieżności w prezentowanych stanowiskach.

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, jeśli jedna osoba korzysta ze zwolnienia, a drugiej osobie takie zwolnienie nie przysługuje, to oznacza, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje nikomu. Wynika to ze zwrotu „jeżeli kupującym jest osoba fizyczna lub osoby fizyczne". Nie ma znaczenia, czy osoby kupujące nieruchomość są ze sobą spokrewnione (mogą to być osoby niespokrewnione ze sobą) ani to, czy małżeństwo posiada umowę o rozdzielności majątkowej (jeśli dochodzi do zakupu nieruchomość przez oboje małżonków)[17]. Jednakże, jeśli małżeństwo posiada wspólność majątkową, a jeden z małżonków posiada inne nieruchomości mieszkalne, to drugi z małżonków może skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. wyłącznie w przypadku, w którym to zakupi nieruchomość do swojego majątku osobistego[18].

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, jeśli jednak małżonek otrzymał nieruchomość lub udziały w nieruchomości w ramach rozszerzenia wspólności majątkowej, wtedy należy go traktować jako osobę, której nie przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż (poza wyjątkiem dotyczącym nabycia nieruchomości w drodze spadkobrania w udziale do 50%) nabycie nieruchomości powoduje utratę zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Nie ma również znaczenia, czy obecnie małżonkowie pozostają w związku małżeńskim, czy są po rozwodzie[19]. W przypadku zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. ma ono zastosowanie do osoby, a nie do ustroju majątkowego małżonków. Jeśli dojdzie do zakupu nieruchomości, to zwolnienie będzie przysługiwać małżonkowi chcącemu zakupić nieruchomość wyłącznie w przypadku, kiedy to będzie spełniał warunki zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej podobnie sprawa wygląda w przypadku rozdzielności majątkowej. Jeśli pomiędzy małżonkami została sporządzona umowa o rozdzielności majątkowej (nie jest istotne, czy taka umowa została zawarta przed zawarciem małżeństwa, czy w trakcie trwania małżeństwa), a jeden małżonek spełnia warunek

[17] Interpretacja indywidualna z dnia 21 września 2023 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.203.2023.1.PB.

[18] Interpretacja indywidualna z dnia 23 stycznia 2026 r. Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej nr 0111-KDIB2-2.4014.384.2025.2.KK.

[19] Interpretacja indywidualna z dnia 23 stycznia 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.384.2025.2.KK.

zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie pierwszej nieruchomości, to może skorzystać z takiego zwolnienia[20].

Należy zwrócić uwagę, że Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej konsekwentnie stosuje zasadę, że jeśli jedna osoba jest uprawniona do skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., a druga osoba nie korzysta ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., to obie osoby nie korzystają ze zwolnienia.

Początkowo ten pogląd był aprobowany w orzecznictwie. Jednakże w wyniku wyroku NSA z dnia 7 kwietnia 2026 r., III FSK 281/25[21], uznano inaczej, gdyż NSA uchylił wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 września 2024 r., III SA/Wa 1810/24[22].

Jednakże kluczowa jest analiza problemu, czy przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w zakresie „kupującym jest osoba fizyczna lub osoby fizyczne" są przypisane do transakcji, czy do konkretnej osoby.

Jeśli przyjmiemy, że zwolnienie jest przypisane do transakcji, oznacza to, że jeśli tylko jedna z dwóch osób może skorzystać ze zwolnienia, to zwolnienie w ogóle nie przysługuje w zakresie transakcji.

Jeżeli przyjmiemy, że zwolnienie jest przypisane do osoby, to wtedy konkretna osoba może skorzystać ze zwolnienia, nawet jeśli druga osoba to zwolnienie utraciła.

Art. 9 pkt 17 u.p.c.c. jest uregulowany w przepisie regulującym zwolnienia przedmiotowe i dotyczy to zwolnienia konkretnej czynności cywilnoprawnej. W przeciwieństwie do zwolnień podmiotowych z art. 8 u.p.c.c., gdzie to strony transakcji są zwolnione z podatku od czynności cywilnoprawnych, w przypadku zwolnień przedmiotowych istotny jest charakter zwolnienia.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na konstrukcję zwolnień przedmiotowych. Istnieje możliwość przyjęcia założenia, że zwolnienie z czynności cywilnoprawnych może być także realizowane w części. Zgodnie z art. 9 pkt 5 u.p.c.c. strony mogą zawrzeć transakcję, w której to zwolnienie przysługuje wyłącznie w części, a nie w całości[23].

---

20 Interpretacja indywidualna z dnia 30 lipca 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.188.2024.1.PB.

21 Wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2026 r., III FSK 281/25, CBOSA.

22 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 września 2024 r., III SA/Wa 1810/24, CBOSA.

23 Interpretacja indywidualna z dnia 5 września 2022 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.172.2022.1.MM, Interpretacja indywidualna z dnia 5 września 2022 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.173.2022.1.MM.

Nasuwa się pytanie, jakim celem kierował się ustawodawca. Przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. zostały uchwalone, by osoby nieposiadające żadnych nieruchomości mieszkalnych mogły zakupić pierwszą nieruchomość z rynku wtórnego bez konieczności płatności podatku od czynności cywilnoprawnych. Jak czytamy w uzasadnieniu strony rządowej:

„Zniesieniu podatku od czynności cywilnoprawnych w wysokości 2% w przypadku kupna na rynku wtórnym lokalu mieszkalnego albo domu jednorodzinnego będzie obowiązywało, jeżeli kupującym jest osoba fizyczna, która nie posiada i nigdy wcześniej nie posiadała takich nieruchomości ani udziału w takich nieruchomościach (chyba że udział ten nie przekracza lub nie przekraczał 50% i został nabyty w drodze dziedziczenia)”[24].

Dlatego można domniemywać, że sensem przepisu, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., jest, aby zwolnieniem była objęta „osoba fizyczna”, która spełnia określone warunki wymienione w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Nie można pominąć także przepisów art. 195 k.c., który brzmi: własność tej samej rzeczy może przysługiwać niepodzielnie kilku osobom (współwłasność). Współwłasność to szczególny rodzaj własności polegający na tym, że sama rzecz w tym samym czasie jest własnością kilku osób, których uprawnienia mają tę samą treść. A zatem to własność może być przypisana do kilku osób, z których każdy może dysponować swoją częścią.

Czy jednak uprawnione jest przyjęcie argumentacji, że obie strony muszą spełniać warunki, o których mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Moim zdaniem wykładnia przepisu idzie w tym kierunku, że zwrot „kupującym jest osoba fizyczna lub osoby fizyczne” powinien być rozumiany następująco:

Przypadek nr 1: Kupującym dom jednorodzinny jest osoba, która spełnia warunki, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Wtedy mają zastosowanie przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż kupującym jest osoba fizyczna.

Przypadek nr 2: Kupującym dom jednorodzinny są 2 osoby, które spełniają warunki, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c Wtedy mają zastosowanie przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż kupującym są osoby fizyczne.

Przypadek nr 3: Kupującym dom jednorodzinny są 2 osoby, z których jedna osoba spełnia warunki, o których mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c, a druga osoba nie spełnia warunków, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Wtedy mają zastosowanie przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż „kupującym są osoba fizyczna”, dla której jest to pierwsza nieruchomość.

[24] https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/kupno-mieszkania-lub-domu-na-rynku-wtornym--bez-podatku-pcc (dostęp: 12.06.2026 r.).

A zatem moim zdaniem zwolnienie jest przypisane do osoby, a nie do transakcji. Czy pomimo rozbieżności pomiędzy stanowiskami można powołać się na zasadę *in dubio pro tributario*?

Należy także ocenić, czy w przypadku, gdy spośród dwóch osób kupujących tylko jedna z nich spełnia warunki, o których mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., można byłoby się powołać na zasadę zapisaną w art. 2a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa[25]. Zgodnie z art. 2a o.p. (zasada *in dubio pro tributario*) niedające się usunąć wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego rozstrzyga się na korzyść podatnika. Jak zostało to podkreślone w interpretacji ogólnej nr PK4.8022.44.2015 Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie stosowania art. 2a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa przepisy te nie dotyczą innych podmiotów, takich jak płatnicy[26]. Na zasadę *in dubio pro tributario* w zakresie stosowania art. 9 pkt 17 u.p.c.c. może powołać się wyłącznie podatnik (kupujący pierwszą nieruchomość), jeśli uzna, że doszło do powstania nadpłaty podatku od czynności cywilnoprawnych[27]. Oznacza to, że notariusz jako płatnik nie może powołać się na zasadę uregulowaną w art. 2a o.p, ale może to zrobić podatnik podatku od czynności cywilnoprawnych.

W doktrynie podkreśla się zasadę *in dubio pro tributario* – w przypadku nieusuwalnych wątpliwości dotyczących interpretacji przepisów podatkowych należy je stosować na korzyść podatnika[28]. Po pierwsze czy istnieją wątpliwości co do treści konkretnych przepisów. Po drugie nie jest możliwe rozstrzygnięcie tych wątpliwości (nie dają się one usunąć). Po trzecie eliminacja wątpliwości winna prowadzić do przyjęcia najkorzystniejszej dla podatnika interpretacji. Skutkuje to tym, że ustawodawca w przypadku wątpliwości niedających się usunąć, nakazuje przyjęcie rezultatu korzystniejszego dla podatnika jednocześnie zakazując poszukiwania wykładni niekorzystnej dla podatnika[29].

Czy istnieją wątpliwości co do treści przepisów prawnych? Moim zdaniem tak, gdyż przepisy nie są napisane w sposób precyzyjny. Czy możliwe

---

25 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz. U. z 2026 r., poz. 622 ze zm. (dalej: o.p.).

26 Dziennik Urzędowy Ministerstwa Finansów z 2016 r., poz. 4.

27 Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 5 lutego 2025 r., I SA/Sz 582/24, CBOSA.

28 M. Wyszomirska, *Między deklaracją a realizacją – stosowanie zasady in dubio pro tributario w praktyce interpretacyjnej i orzeczniczej organów podatkowych oraz sądów administracyjnych*„Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych" 2025, nr 9, s. 5.

29 A. Mariański, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, art. 2a, Legalis 2023.

jest rozstrzygnięcie tych wątpliwości? Moim zdaniem nie, gdyż wątpliwości te wynikają z wykładni prawa przyjętej przez organy podatkowe.

Podsumowując, w przypadku jednej osoby sprawdzane jest, czy ta osoba spełnia warunki do zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W przypadku, gdy umowa sprzedaży dotyczy dwóch lub więcej osób, wtedy można zastosować zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. wyłącznie w przypadku osób, które spełniają warunki zwolnienia z powyższego artykułu.

1.5. Osoba małoletnia

Przypadkiem szczególnym jest małoletnie dziecko. Czy zakup przez małoletnie dziecko nieruchomości z rynku wtórnego podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.? Moim zdaniem, jeśli to jest pierwsza transakcja, to tak.

Zgodnie z art. 101 § 3 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy[30] rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.

Ustawodawca nie uregulował pojęcia „przekraczających zakres zwykłego zarządu", dlatego warto odnieść się do orzecznictwa.

„Zakres zwykłego zarządu" był przedmiotem rozważań w uchwale pełnej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76, gdzie w punkcie VI uznano, że:

„[…] u podłoża uregulowań mających na celu ochronę majątkowych interesów małoletniego leży generalne założenie, że interesy te nie są zagrożone (a więc tym samym nie są potrzebne szczególne gwarancje), gdy czynności prawne mają wyłącznie na celu przysporzenie małoletniemu bezpłatnych korzyści"[31].

Zakup nieruchomości nie jest przysporzeniem pod tytułem darmym. Jak podkreślono w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, „Rodzice, bez zezwolenia sądu opiekuńczego, nie mogą nabywać dla dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską nieruchomości na podstawie umowy sprzedaży także wtedy, gdy środki pieniężne na zakup pochodzą z dokonanej przez nich darowizny celowej"[32].

---

30 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2026 r., poz. 236 (dalej: k.r.i.o.).

31 Uchwała pełnej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 r., III CZP 73/76, Lex nr 2153.

32 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 85/18, Lex nr 2619858.

A zatem przy zakupie nieruchomości przez osobę małoletnią należy uzyskać zgodę sądu opiekuńczego, co oznacza przekroczenie zasad zwykłego zarządu w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.i.o.

W takim przypadku umowa sprzedaży, np. domu jednorodzinnego, jest zawierana w formie aktu notarialnego, w którym jako kupujący występuje dziecko, reprezentowane przez rodziców lub opiekunów prawnych za zgodą sądu.

Ponieważ kupującym jest małoletnie dziecko, w takim przypadku istnieje możliwość zastosowania art. 9 pkt 17 u.p.c.c., przy czym nie ma znaczenia, czy rodzice lub opiekunowie prawni spełniają warunki z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Jednakże gdyby małoletni w przyszłości chciał zakupić inną nieruchomość, wtedy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. mu nie przysługuje, gdyż posiada on prawo do nieruchomości, co wyklucza go z zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

2. Zwolnienie związane z nieruchomością

2.1. Określenie„pierwsza nieruchomość”

Istotną kwestią jest określenie „pierwszej nieruchomości”. Przez pojęcie pierwszej nieruchomości rozumiemy:

1) prawa własności lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość albo
2) prawa własności budynku mieszkalnego jednorodzinnego albo
3) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu dotyczące lokalu mieszkalnego albo
4) domu jednorodzinnego.

Ustawodawca nie zastrzegł innych rodzajów nieruchomości, np. nieruchomości leśnej czy rolnej. Oznacza to, że np. właściciel ziemi rolnej (bez zabudowań), o ile spełnia warunki z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., może skorzystać ze zwolnienia z tegoż artykułu, jednocześnie korzystając ze zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 2 u.p.c.c.[33]

Zgodnie z § 94 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. o warunkach technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, mieszkanie powinno mieć powierzchnię użytkową nie

[33] Interpretacja indywidualna z dnia 21 czerwca 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.151.2024.1.AD.

mniejszą niż 25 m^2 [34]. W związku z powyższym zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie podlegają lokale niemieszkalne (np. lokale użytkowe).

A zatem ocenie nie mogą podlegać przesłanki inne niż związane z rzeczą, np. dom jednorodzinny w złym stanie technicznym (np. nienadający się do zamieszkania)[35]. Tak zwany zły stan techniczny nie jest przesłanką pozwalającą uznać, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje.

To samo dotyczy nieruchomości, na których stał budynek mieszkalny, a obecnie w wyniku dokonania rozbiórki nieruchomości na gruncie nie jest wzniesiona inna nieruchomość np. dom jednorodzinny. Kluczowy jest fakt, że pierwotnie w momencie nabycia nieruchomości, np. poprzez darowiznę domu jednorodzinnego, na gruncie był wzniesiony budynek mieszkalny. Późniejsze zmiany polegające na rozbiórce nieruchomości nie mają wpływu na ten przypadek, przez co zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje (utrata zwolnienia nastąpiła w wyniku darowizny domu jednorodzinnego)[36].

Istotne jest także zwrócenie uwagi na cel. Zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. podlega sprzedaż nieruchomości lub spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, a nie sprzedaż udziału w nieruchomości lub spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.

2.2. „Nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach" – analiza pojęcia

Zwrotem mogącym powodować problemy interpretacyjne jest „nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach". Oznacza to, że w momencie zakupu nieruchomości„nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach" należy rozumieć w sposób zawężający.

Dotyczyć to może przypadków, w których to nie jest uregulowany stan prawny (np. nieruchomość jest przedmiotem sporu lub spadkobierca nie uregulował swoich spraw spadkowych).

Czy w takim przypadku można skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.? Ponieważ przepisy u.p.c.c. nie regulują, kiedy następuje ten moment, dlatego należy odwołać się do przepisów k.c.

---

[34] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. o warunkach technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. z 2022 r., poz. 1225 ze zm.

[35] Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 30 stycznia 2025 r., nr 0111-KDIB2-2.4014.353.2024.2.MM.

[36] Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 5 sierpnia 2025 r., nr 0111-KDIB2-3.4014.342.2025.1.JS.

Zgodnie z art. 924 k.c. spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy, a zgodnie z art. 925 k.c. spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku. Jest to moment nabycia spadku.

Nabycie spadku następuje po śmierci spadkodawcy (moment otwarcia spadku), jednak do pełnego dysponowania spadkiem w zakresie sprzedaży nieruchomości (np. sprzedaż nieruchomości) niezbędny jest dokument potwierdzający własność nieruchomości, tj. postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia.

Szczególny problem może wystąpić, kiedy trwa spór sądowy w zakresie spadku pomiędzy dwoma osobami, a postanowieniem sądu o stwierdzeniu nabycia spadku spadek otrzyma strona przeciwna.

Czy zakup np. domu jednorodzinnego w trakcie trwania sporu sądowego o nieruchomości przekraczające 50% udziałów w tejże nieruchomości oznacza niemożność skorzystania ze zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Czy zakup np. domu jednorodzinnego w przypadku, kiedy nie uregulowało się spraw spadkowych uniemożliwia stosowanie art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Przede wszystkim musi istnieć dokument poświadczający prawa do innej nieruchomości lub prawie do nieruchomości, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W przypadku kiedy nie uregulowano stanu prawnego nieruchomości, taki dokument nie istnieje (w księdze wieczystej nadal wpisani są nieżyjący właściciele).

Można także stwierdzić, że w przypadku sporu sądowego niekoniecznie prawo do nieruchomości musi przypaść osobie chcącej kupić nieruchomość.

Problemem jest to, że notariusz nie jest w stanie stwierdzić, czy w przypadku danej nieruchomości jest prowadzony spór sądowy, nie jest uregulowany stan prawny nieruchomości itd. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece:

1) Domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym.
2) Domniemywa się, że prawo wykreślone nie istnieje[37].

Notariusz przyjmuje oświadczenia od stron. Nie jest zatem obowiązkiem notariusza weryfikowanie, czy w przypadku konkretnej osoby toczą się sprawy spadkowe. To strony są odpowiedzialne za złożenie oświadczeń przed notariuszem. Zgodnie z art. 233 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny kto, składając zeznanie mające służyć za dowód

[37] Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz. U. z 2025 r., poz. 341 ze zm.

w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8[38]. A zatem jeśli strona, składając zeznanie, poświadczy, zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę, może ponieść odpowiedzialność karną z art. 233 § 1 k.k.

A zatem wg danych w księdze wieczystej właścicielem widniejącym w księdze wieczystej może być osoba nieżyjąca. W związku z tym notariusz kieruję się informacjami zawartymi w księgach wieczystych przy ocenie czy należy pobrać podatek od czynności cywilnoprawnych. Przemawia za tym także kwestia ewentualnych praw, które posiada spadkobierca.

Zgodnie z art. 1015 § 1 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.

Gdyby kupujący planował zakupić np. dom jednorodzinny, jednakże dowiedziałby się, że odziedziczył lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość, to jako spadkobierca ma prawo do złożenia oświadczenia woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w trakcie sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.

Czy jeśli spadkobierca dowiedziałby się o powołaniu do spadku, którego przedmiotem jest lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość, następnie zakupiłby dom jednorodzinny, a następnie w terminie, o którym mowa w art. 1015 § 1 k.c. dokonałby oświadczenia o przyjęciu spadku, to czy słusznie zostało tej osobie przyznane zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Pojęcie to należy rozpatrywać na podstawie wykładni językowej. Zatem jeśli kupującemu przysługiwało prawo do nieruchomości niewymienione w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. (np. spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu[39]), wtedy nie można stosować wykładni rozszerzającej.

Podsumowując, moim zdaniem „nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach" powinno być weryfikowane w zakresie danych w księdze wieczystej (domniemywa się zgodność danych z wpisem do tychże ksiąg). Problematyka otwarcia spadku może być kłopotliwa do wyegzekwowania. Autor zdaje sobie sprawę z kontrowersyjności tej opinii, jednakże otwarcie spadku powinno być także potwierdzone innym

[38] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2025 r., poz. 383 ze zm. (dalej: k.k.).

[39] Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 23 stycznia 2026 r., nr 0111-KDIB2-3.4014.671.2025.1.LM.

dokumentem (postanowieniem sądu o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanym aktem dziedziczenia).

2.3. Odstąpienie od umowy – czy jest to skuteczne nabycie?

Czy w przypadku zakupu nieruchomości, a następnie odstąpienia od umowy zakupu nieruchomości, np. lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, można mówić o przesłance wykluczającej zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.? Czy odstąpienie od umowy powoduje utratę zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Jak podkreśla J. Mleczak:

„Aktualne stanowisko judykatury i części doktryny w kwestii skutków prawnorzeczowych odstąpienia od umowy przenoszącej własność rzeczy jest dwutorowe i w żadnym razie nie wynika z wykładni literalnej przepisów Kodeksu cywilnego”[40].

Jeśli doszłoby do zawarcia umowy przedwstępnej zakupu nieruchomości, ale odstąpienie od umowy miałoby miejsce przed zawarciem umowy przyrzeczonej, oznacza to, że nie doszło do skutecznego nabycia nieruchomości, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Nie wchodząc w przyczynę odstąpienia od zawarcia umowy przyrzeczonej i ewentualne skutki cywilnoprawne, nie można uznawać, że doszłoby do zakupu pierwszej nieruchomości, a zatem w przypadku odstąpienia od umowy przedwstępnej zakupu nieruchomości i dokonania w przyszłości zakupu innej nieruchomości można skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Umowa przedwstępna sama w sobie nie podlega podatkowi od czynności cywilnoprawnych, ponieważ nie przenosi własności, a w jej wykonaniu w przyszłości zostanie zawarta umowa sprzedaży.

Inaczej sytuacja wygląda w przypadku, gdyby kupujący zakupił lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomością, ale z przyczyn obiektywnych doszło do odstąpienia od umowy, np. odstąpienie od umowy nastąpiło w wyniku wady konstrukcyjnej nieruchomości. W tym zakresie mają zastosowanie przepisy prawa cywilnego.

Zgodnie z art. 568 § 2 zd. 1 k.c. roszczenie o usunięcie wady lub wymianę rzeczy sprzedanej na wolną od wad przedawnia się z upływem roku, licząc od dnia stwierdzenia wady. W wyniku stwierdzenia wady konstrukcyjnej budynku kupujący zgodnie z 568 § 3 zd. 1 k.c. może złożyć

[40] J. Mleczak, *Skutek rzeczowy odstąpienia od umowy*„Palestra” 2017, nr 12, s. 61.

oświadczenie o odstąpieniu od umowy albo obniżeniu ceny z powodu wady rzeczy sprzedanej.

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej odstąpienie od umowy przyrzeczonej (umowa przenoszącą własność) jest okolicznością skutkującą niemożnością skorzystania z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[41]

Moim zdaniem pogląd Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej jest prawidłowy. Przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. posługują się określeniem „w dniu sprzedaży i przed tym dniem nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach". Jednakże w doktrynie przyjmuje się, że istotny jest skutek rzeczowy w przypadku odstąpienia od umowy przyrzeczonej lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość[42].

A zatem, moim zdaniem, jeśli doszłoby do odstąpienia od wykonania umowy przedwstępnej zakupu lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość nie wywołuje skutków prawnych niweczących zastosowanie art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Odmienna sytuacja występuje, gdy dochodzi do odstąpienia od umowy przyrzeczonej zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość (np. w wyniku wad konstrukcyjnych). Taka umowa powoduje, że nie jest możliwe ponowne skorzystanie ze zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

2.4. Stosowanie przepisów ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali

Istotna jest odpowiedź na pytanie, jak poprawnie wyliczyć zwolnienie w przypadku nieruchomości. Zgodnie z art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali[43] do lokalu mogą przynależeć, jako jego części składowe, pomieszczenia, choćby nawet do niego bezpośrednio nie przylegały lub były położone w granicach nieruchomości gruntowej poza budynkiem, w którym wyodrębniono dany lokal, a w szczególności: piwnica, strych, komórka, garaż, zwane dalej „pomieszczeniami przynależnymi".

W tym przypadku należy odpowiedzieć na dwa pytania:

1) Czy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje, jeśli do nieruchomości mieszkalnej np. lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną

[41] Interpretacja indywidualna z dnia 21 marca 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.25.2025.1.ASZ.

[42] J. Mleczak, *Skutek*..., s. 53–61.

[43] Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, Dz. U. z 2026 r., poz. 232 ze zm. (dalej: u.w.l.).

nieruchomość wchodzi pomieszczenie przynależne, o którym mowa w art. 2 pkt 4 u.w.l.?

2) Czy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje, jeśli do nieruchomości mieszkalnej, np. lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, kupujący zakupi lokal niemieszkalny, np. garaż z wyodrębnioną księgą wieczystą?

W pierwszym przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje. Kluczową przesłanką decydującą o zwolnieniu jest to, że mamy do czynienia z wyrażoną w art. 191 k.c. zasadą *superficies solo cedit*, z której wynika, że własność nieruchomości rozciąga się na rzecz ruchomą, która została połączona z nieruchomością w taki sposób, że stała się jej częścią składową.

Jak słusznie podkreśliła B. Stępień-Świderek, definicję„nieruchomości" należy rozumieć z uwzględnieniem jej ujęcia wieczystoksięgowego, czego skutkiem jest oznaczenie każdej nieruchomości odrębną księgą wieczystą, w skład której może wchodzić zarówno jedna, jak i więcej działek gruntu o odrębnych oznaczeniach ewidencyjnych[44]. Pogląd taki jest aprobowany także przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej[45].

W drugim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje wyłącznie w części dotyczącej zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość. W przypadku gdy lokal niemieszkalny, np. garaż z odrębną księgę wieczystą, wtedy należy traktować tenże lokal niemieszkalny jako osobny lokal, a nie pomieszczenie przynależne[46].

2.5. „Nieruchomość w budowie" – analiza pojęcia

Istnieją dwa przypadki rozumienia pojęcia nieruchomości w budowie:

1) Kiedy dana osoba zakupuje nieruchomość w budowie jako„pierwszą nieruchomość".
2) Osoba nabyła nieruchomość w budowie i zakupiła inną nieruchomość.

W pierwszym przypadku – zakupu nieruchomości będącej w budowie – nie przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż nieruchomość

---

44 B. Stępień-Świderek, *Wykładnia i stosowanie przepisu art. 9 pkt 17 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych w świetle interpretacji indywidualnych – aktualne problemy*„Kwartalnik Prawa Podatkowego" 2024, nr 3, s. 81.

45 Interpretacja indywidualna z dnia 6 sierpnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.227.2025.1.PB.

46 Interpretacja indywidualna z dnia 17 września 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.385.2025.2.JKU.

w budowie (nie jest ważne, czy jest to stan surowy zamknięty, czy stan surowy otwarty) nie spełnia definicji nieruchomości mieszkalnej[47].

W drugim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje. Co prawda nieruchomość w przyszłości będzie budynkiem spełniającym definicję np. domu jednorodzinnego, ale w momencie zakupu ta nieruchomość nie nadawała się do zamieszkania.

2.6. Stan techniczny lub rozbiórka a zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Podobnie jak na przykładzie„domu jednorodzinnego w złym technicznym" należy interpretować przepisy tak, że kluczowy jest stan prawny na moment zakupu nieruchomości, a nie obecny stan faktyczny nieruchomości.

Oznacza to, że jeśli zakupiona nieruchomość, np. dom jednorodzinny, nie nadaje się do zamieszkania, ale wcześniej nadawał się do zamieszkania (przyczyną złego stanu technicznego jest np. brak dokonywania odpowiednich remontów), wtedy należy uznać, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje. To, czy obecnie nieruchomość ma charakter nieruchomości mieszkalnej, nie ma znaczenia dla oceny, czy mają zastosowanie przesłanki z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[48]

Inaczej sprawa wygląda, gdy doszło do nabycia nieruchomości nienadającej się do zamieszkania w momencie dokonania transakcji. Jeśli w momencie nabycia nieruchomości otrzymany został dom jednorodzinny przeznaczony do rozbiórki, wtedy nie można uznawać, że nieruchomość ta jest nieruchomością mieszkalną, gdyż w momencie nabycia jest nieruchomością niezdatną do zamieszkania[49].

Analogicznie przedstawia się sytuacja zakupu nieruchomości z prawomocnym pozwoleniem na rozbiórkę. W takim przypadku nie można

---

47 Interpretacja indywidualna z dnia 27 sierpnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.210.2025.1.MM. Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej: „Tym samym zakup budynku, w stanie surowym zamkniętym, co do którego nie uzyskano pozwolenia na użytkowanie lub nie złożono zawiadomienia o zakończeniu budowy (zgodnie z Prawem budowlanym), nie podlega zwolnieniu, o którym mowa w powołanym powyżej przepisie. A zatem, słusznie pobrany został od Pani podatek od czynności cywilnoprawnych z tytułu zawarcia opisanej we wniosku umowy sprzedaży nieruchomości".

48 Interpretacja indywidualna z dnia 23 lipca 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.173.2025.1.MM.

49 Interpretacja indywidualna z dnia 29 listopada 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.173.2025.1.MM.

mówić o nabyciu nieruchomości mieszkalnej, gdyż w momencie nabycia nieruchomości nie nadaje się on do użytkowania jako budynek mieszkalny. Jeśli doszło do takiej transakcji, następny zakup nieruchomość może skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[50]

2.7. Nieruchomość niespełniająca definicji budynku

Niekiedy w interpretacjach indywidualnych Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej wnioskodawcy posługują się pojęciem potocznym, np.„rudera".

Przykładowo w interpretacji indywidualnej Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 5 grudnia 2025 r., nr 0111-KDIB2-3.4014.574.2 025.2.JKU, przedstawiony był następujący stan faktyczny:

„Ze względu na jego stan nie było możliwości bezpiecznego przebywania w pobliżu, a tym bardziej użytkowania go jako budynku mieszkalnego. Metraż budynku wynosił niespełna […] m². Budynek nie spełniał żadnych norm budowlanych ani wymogów technicznych stawianych współcześnie budynkom mieszkalnym – nie był zamieszkały od […] lat i nie nadawał się do zamieszkania. Był jedynie zbiorowiskiem śmieci […]. Z opisu stanu faktycznego wynika, że budynek nie posiadał dachu, okien i drzwi, a jego stan techniczny stwarzał zagrożenie dla zdrowia i życia – nie można było się do niego zbliżać, a tym bardziej w nim przebywać"[51].

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej w przypadku zakupu nieruchomości, na której znajduje się budynek niespełniający podstawowych wymogów technicznych budynków takich jak choćby zadaszenie, wtedy nie możemy mówić o którejkolwiek nieruchomości opisanej w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

2.8. Samowola budowlana

Ten przypadek dotyczy skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., w przypadku gdy kupujący posiada wcześniej obiekt będący samowolą budowlaną. Jeśli doszło do zakupu nieruchomości, ale z jakichś przyczyn kupujący jest właścicielem tzw. samowoli budowlanej i zamierza

---

50 Interpretacja indywidualna z dnia 22 maja 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.91.2024.2.AD.

51 Interpretacja indywidualna z dnia 5 grudnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.574.2025.2.JKU.

zakupić nieruchomość, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. to w takim przypadku posiadanie samowoli budowlanej nie stanowi przesłanki do uznania, że kupujący jest właścicielem innej nieruchomości, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Kluczowe jest odwołanie się do przepisów art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane[52], który reguluje, że organ nadzoru budowlanego wydaje postanowienie o wstrzymaniu budowy w przypadku obiektu budowlanego lub jego części będącego w budowie albo wybudowanego:

1) bez wymaganej decyzji o pozwoleniu na budowę albo
2) bez wymaganego zgłoszenia albo pomimo wniesienia sprzeciwu do tego zgłoszenia właściciela innej nieruchomości.

A zatem jeśli powstanie samowola budowlana i do momentu zakupu innej nieruchomości, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., nie dojdzie do legalizacji nieruchomości na podstawie decyzji, o której mowa w art. 49i u.p.b., wtedy można skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[53]

2.9. Kwestia domów holenderskich i domów wypoczynkowych

Jednym z kluczowych elementów jest ocena, czy obiekty trwale niezwiązane z gruntem (np. domy holenderskie, które są postawione na kołach) są kwalifikowane jako nieruchomość, która pozbawia prawa do zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Zgodnie z art. 3 pkt 1–2a u.p.b. pojęcia takie jak„obiekt budowlany”„„budynek” czy„budynek mieszkalny” charakteryzują się tym, że muszą być one trwale związane z gruntem. W przypadku domów holenderskich, które nie są na stałe przytwierdzone do gruntu, oznacza to, że nie spełniają one definicji nieruchomości uregulowanej w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Nieruchomość, na której znajduje się dom holenderski, kwalifikowana jest zatem jako grunt, a nie jako grunt wraz z budynkiem mieszkalnym.

Posiadających grunt z domem holenderskim nie należy ich traktować jako osób, które posiadają nieruchomość w rozumieniu art. 9 pkt 17 u.p.c.c., co oznacza, że posiadając grunt z domem holenderskim, osoba taka może skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Takie stanowisko potwierdza Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej[54].

---

52 Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, Dz. U. z 2026 r. poz. 524 ze zm. (dalej: u.p.b).

53 Interpretacja indywidualna z dnia 6 marca 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.628.2024.1.JKU.

54 Interpretacja indywidualna z dnia 8 grudnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej,

Jeszcze innym przypadkiem jest posiadanie działki, na której znajduje się dom wypoczynkowy, jednakże w przeciwieństwie do domów holenderskich jest on stale związany z gruntem.

Czy posiadanie „działki wypoczynkowej z domem wypoczynkowym" niespełniającym funkcji mieszkalnych wyklucza możliwość skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy spełnieniu pozostałych warunków?

Kluczowa jest analiza art. 29 ust. 1 pkt 16 u.p.b. oraz § 3 pkt 7 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Z analizy tych przepisów wynika, że budynek rekreacji indywidualnej to budynek przeznaczony do okresowego wypoczynku, co wyklucza jego funkcje mieszkalne[55].

2.10. Czy liczba działek, na której położona jest nieruchomość, ma wpływ na zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Przy stosowaniu przepisów art. 9 pkt 17 u.p.c.c. pojawia się pytanie, czy na stosowanie zwolnienia ma wpływ to, że nieruchomość jest położona na dwóch działkach.

Przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. mówią, że zwolnieniu podlegają konkretne nieruchomości nie definiując tego, czy nieruchomość będzie położona na jednej działce, czy na dwóch działkach. A zatem to, czy nieruchomość jest położona na jednej, czy na większej liczbie działek nie ma znaczenia i taka transakcja podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., o ile zostaną spełnione pozostałe warunki[56].

2.11. Czas od nabycia nieruchomości

Ustawodawca nie wprowadził zasady, z której można byłoby określić, kiedy i w jaki sposób doszło do nabycia nieruchomości. Jeśli zatem doszło do zakupu, np. domu jednorodzinnego, 10, 20, 30, 40 czy 50 lat temu, wtedy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje. Ustawodawca

---

nr 0111-KDIB2-2.4014.303.2025.2.KK.

55 Interpretacja indywidualna z dnia 7 listopada 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.294.2025.2.KK.

56 Interpretacja indywidualna z dnia 23 stycznia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, 0111-KDIB2-3.4014.604.2024.1.JKU.

wprowadzając przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c., nie różnicował przypadków na nieruchomości nabyte do 31 sierpnia 2023 r. oraz nieruchomości nabyte od 1 września 2023 r.

3. Wyjątek z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w zakresie dotyczącym dziedziczenia

3.1. Dziedziczenie nieruchomości

Ustawodawca wprowadził wyjątek od zasady nieposiadania nieruchomości lub prawa do nieruchomości. Jeśli udział ten nie przekracza lub nie przekraczał 50% i został nabyty w drodze dziedziczenia, wtedy zwolnienie przy zakupie, np. pierwszego domu jednorodzinnego, przysługuje.

Oznacza to, że jeśli spadkobierca w wyniku spadkobrania otrzymał 100% udziału w domu jednorodzinnym, wtedy to zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje.

Nie ma znaczenia, w ilu nieruchomościach lub prawach do nieruchomości swoje 50% udziałów mają spadkobiercy[57]. Spadkobiercy mogą mieć 50% udziału w domu jednorodzinnym, ale również mogą mieć 50% udziałów w 50 lokalach mieszkalnych stanowiących odrębne nieruchomości.

W przypadku otrzymania 50% udziałów w nieruchomościach mieszkalnych lub w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu istotna jest także„bierność" spadkobiercy. Jeżeli pomiędzy przyjęciem spadku a kupnem np. domu jednorodzinnego zostanie dokonana inna czynność prawna, może to skutkować utratą zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Przykładowo pan X oraz pani Y to spadkobiercy pana Z. W ramach dziedziczenia testamentowego uzyskali po 50% udziałów w dwóch lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość (lokal X i lokal Y) oraz gotówkę.

Jeśli pan X i pani Y dokonają działu spadku (w zakresie lokalu X i lokalu Y), wtedy zarówno pan X, jak i pani Y utracą możliwość skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż po dokonaniu umowy działu spadku pan X będzie miał 100% udziałów w lokalu X (50% udziałów w wyniku dziedziczenia, 50% w wyniku działu spadku), a pani Y będzie miała 100% udziału w lokalu Y (50% w wyniku dziedziczenia, a 50% w wyniku działu spadku).

[57] Interpretacja indywidualna z dnia 23 kwietnia 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.130.2026.2.JS.

W przypadku dwóch spadkobierców, którzy otrzymali w wyniku dziedziczenia po 50% udziałów w dwóch lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość oraz gotówkę, to jeśli dojdzie do zawarcia pomiędzy tymi spadkobiercami umowy działu spadku, wtedy następuje utrata zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Dokonanie czynności prawnej (w tym przypadku jest to umowa działu spadku)[58] powoduje utratę zwolnienia, gdyż każdy ze spadkobierców posiada lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość, który nabył w połowie w wyniku spadkobrania, a w połowie w wyniku umowy działu spadku.

Moim zdaniem z odwrotną sytuacją mielibyśmy do czynienia, gdyby najpierw spadkobiercy dokonali np. zakupu domu jednorodzinnego, a następnie zawarli umowę częściowego działu spadku.

W takim przypadku w momencie zakupu domu jednorodzinnego spadkobiercy posiadaliby 50% udziałów w dwóch lokalach mieszkalnych stanowiących odrębne nieruchomości, ale ponieważ nie dokonali częściowego działu spadku, w takim razie zakup domu jednorodzinnego będzie traktowany jako„pierwsza nieruchomość".

W takim przypadku pan X w momencie zakupu domu jednorodzinnego A posiada 50% udziałów w lokalu X i lokalu Y, a pani Y w momencie zakupu domu jednorodzinnego B posiada 50% udziałów w lokalu X i lokalu Y.

A zatem dla pana X i pani Y w takim przypadku zakup domu jednorodzinnego jest zakupem pierwszej nieruchomości (nieruchomość A dla pana X i nieruchomość p dla Pani Y), o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Jeśli po zakupie domu jednorodzinnego spadkobiercy dokonają częściowego działu spadku, to mogą oni podlegać opodatkowaniu tylko w części dotyczącej spłat lub dopłat (art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. f u.p.c.c.).

3.2. Pojęcie„50% udziałów nabytych w drodze dziedziczenia"

Wprowadzony wyjątek należy rozumieć konkretnie i nie stosować do niego analogii zakazanej w prawie podatkowym. W drodze dziedziczenia musi być nabytych 50% udziałów, przy czym 50% udziałów dotyczy konkretnej nieruchomości, a nie konkretnej transakcji. Jeśli posiadamy 50% udziałów nieruchomości nabytych w drodze dziedziczenia, wtedy

[58] Interpretacja indywidualna z dnia 4 kwietnia 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.74.2024.2.AD.

możemy skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie innej nieruchomości.

Ustawodawca nie uregulował, czy 50% udziałów nabytych w drodze dziedziczenia odnosi się do jednej czynności czy do kilku czynności. Zatem jeśli w konkretnej nieruchomości nabyte w drodze dziedziczenia zostanie więcej niż 50% udziałów niezależnie od liczby postępowań spadkowych, wtedy zwolnienie przy zakupie następnej nieruchomości nie przysługuje.

W jednej z interpretacji indywidualnych wydanych przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej został opisany przypadek wnioskodawczyni, która nabyła w jednej nieruchomości w drodze dziedziczenia udziały w wysokości:

1) 50% po dziadku;
2) 12,5% po prababci;
3) 3,125% po wujku.

Łącznie dało to 65,625% udziałów w nieruchomości[59].

Co prawda w żadnym z trzech postępowań spadkowych nie zostało nabytych w drodze dziedziczenia więcej niż 50% udziałów, jednakże suma udziałów z trzech postępowań spadkowych przekroczyła 50% udziałów nabytych w drodze spadkobrania w tej konkretnej nieruchomości, co jest przesłanką wykluczającą do zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

3.3. „Nabycie w drodze dziedziczenia" a wola testatora

Czy nabycie udziałów do 50% w nieruchomości w ramach zapisu windykacyjnego jest traktowane na równi z wyjątkiem dotyczącym uzyskania w ramach dziedziczenia 50% udziałów w nieruchomości?

Zgodnie z art. 981^1 k.c.:

§ 1. W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (zapis windykacyjny).

§ 2. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być:

1) rzecz oznaczona co do tożsamości;
2) zbywalne prawo majątkowe;
3) przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;
4) ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności;
5) ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej.

[59] Interpretacja indywidualna z dnia 23 grudnia 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.532.2024.1.ASZ.

Zapis windykacyjny to postanowienie zawarte w testamencie, w którym spadkodawca stwierdza, że określona osoba otrzyma na własność konkretny przedmiot wchodzący w skład majątku z mocy prawa – a więc automatycznie – z chwilą śmierci spadkodawcy.

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej pojęcie zapisu windykacyjnego mieści się w pojęciu„nabyty w drodze dziedziczenia" w rozumieniu art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[60]

Spośród orzeczeń sądów administracyjnych warty omówienia jest wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 lutego 2025 r., III SA/Wa 2723/24, w zakresie rozumienia pojęcia„nabyty w drodze dziedziczenia".

Sprawa przedstawia się następująco. Skarżący odziedziczył:

a) 50% mieszkania,
b) 1/12 drugiego mieszkania,
c) 50% garażu.

Drugą połowę odziedziczyła inna osoba.

W wyniku działu spadku skarżący stał się właścicielem garażu, 1/6 udziałów w drugim mieszkaniu, które później sprzedał, oraz gotówki wynikającej z 50% udziałów w pierwszym mieszkaniu.

Zdaniem sądu zasadne jest powołanie się na art. 1035 k.c.:„dział spadku prowadzi jedynie do podziału majątku pomiędzy spadkobierców, ale nie powoduje zmiany pierwotnego tytułu nabycia – dziedziczenia"[61].

W przeciwieństwie do zapisu testamentowego mamy w tym momencie do czynienia z dwoma niezależnymi od siebie czynnościami.

Pierwsza czynność to nabycie w drodze dziedziczenia. W tym przypadku nie ma wątpliwości, że to zwolnienie przysługuje.

Druga czynność to dział spadku. Ze stanu faktycznego sprawy nie wynika, żeby skarżący nabył gotówkę, a zatem należałoby przyjąć, że nie była ona przedmiotem spadku.

Nie ulega wątpliwości, że w przypadku zastosowania działu spadku ustanie wspólności majątku spadkowego następuje z chwilą działu tegoż spadku[62]. Jednakże moim zdaniem sąd popełnił błąd w zakresie wykładni art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

---

60 Zmiana interpretacji indywidualnej z dnia 24 września 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.138.2025.5.KK.

61 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 lutego 2025 r., III SA/Wa 2723/24, CBOSA.

62 G. Karaszewski [w:] A. Balwicka-Szczerba, A. Sylwestrzak (red.)., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Art. 1035 Lex/el 2025.

Uważam, że kluczowa jest analiza pojęcia„dział spadku". Zgodnie z art. 1037 § 1 k.c. dział spadku może nastąpić bądź na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregokolwiek ze spadkobierców.

Ponieważ w tym przypadku mamy do czynienia z umownym działem spadku (nie z sądowym działem spadku), ważna jest analiza treści tegoż działu spadku. Jak podkreśla J. Bieluk:

„Stosownie do zasady swobody umów spadkobiercy jako strony umowy o dział spadku mogą go przeprowadzić dowolnie, nie mogą jednak określić w umowie wielkości przysługujących im udziałów w sposób odmienny niż określa to dziedziczenie testamentowe bądź ustawowe", co oznacza, że umowny dział spadku korzysta z zasady, o której mowa w art. 353^1 k.c.[63]

Ponieważ ustawodawstwo podatkowe zakazuje stosowania analogii, należy pojęcie„nabyty w drodze dziedziczenia" rozumieć w ten sposób, że nabycie to pozostaje w związku z wolą testatora. A zatem jeśli wola spadkobiercy byłaby taka, że albo poprzez dziedziczenie ustawowe (brak sporządzenia testamentu), albo poprzez dziedziczenie testamentowe (testament własnoręczny czy testament notarialny) wykazuje wolę przekazania składników majątku w określonej części na rzecz określonej osoby, to należy to rozumieć jako„nabyty w drodze dziedziczenia".

W przeciwieństwie do np. zapisu windykacyjnego, gdzie spadkobierca określa swoją wolę, o tyle w przypadku działu spadku dochodzi do rozporządzenia mieniem w sposób odmienny od woli testatora. Gdyby spadkobierca chciał przekazać określone składniki majątku, mógłby to wykonać w ramach testamentu. Dział spadku stanowi jednak ingerencję w wolę tegoż testatora, dlatego nie może być traktowany jako„nabyty w drodze dziedziczenia" w rozumieniu art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

3.4. Udział sądu a„nabycie w drodze dziedziczenia"

W przypadku udziału sądu w kwestii dziedziczenia należy rozpoznać dwa przypadki:

1) Sądowe poświadczenie dziedziczenia.
2) Sądowy dział spadku.

W pierwszym przypadku moim zdaniem zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje. Zgodnie z art. 1025 § 1 zd. 1 k.c. Sąd na wniosek

[63] J. Bieluk [w:] A. Szereda (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021, s. 1443.

osoby mającej w tym interes stwierdza nabycie spadku przez spadkobiercę. W tym przypadku sąd rejonowy wydaje postanowienie wskazujące, kto i w jakich częściach dziedziczy po zmarłym.

W drugim przypadku sądowy dział spadku może oznaczać wyłączenie ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Zgodnie z art. 1038 § 1 k.c. sądowy dział spadku powinien obejmować cały spadek. Jednakże z ważnych powodów może być ograniczony do części spadku. A zatem sąd może dokonać podziału poprzez fizyczne przyznanie poszczególnych składników spadkobiercom lub poprzez spłaty i dopłaty.

4. Pozostałe aspekty stosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

4.1. Nabywanie pierwszej nieruchomości w Polsce a nieruchomość zagraniczna

Odrębną kategorią są przypadki nabywania pierwszej nieruchomości w Polsce, gdy posiadana jest inna nieruchomość poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (nie jest istotne, w jakim państwie). Czy w takim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje?

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej w przypadku osoby chcącej zakupić pierwszą nieruchomość w Polsce przy posiadaniu innej nieruchomości zagranicznej (posiadane obywatelstwo nabywającego nieruchomość nie jest istotne) nie można skorzystać ze zwolnienia z podatku od czynności cywilnoprawnych uregulowanym w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[64]

Ustawodawca nie uregulował tej kwestii poprzez wyłączenie przepisów. Oznacza to, że mogą pojawić się wątpliwości, jak prawidłowo rozstrzygnąć ten problem.

Po pierwsze zgodnie z art. 1 ust. 4 u.p.c.c.:

Czynności cywilnoprawne podlegają podatkowi, z zastrzeżeniem ust. 4a (umowa zamiany nieruchomości – nie dotyczy to zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.) i 5 (umowa spółki), jeżeli ich przedmiotem są:

1) rzeczy znajdujące się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub prawa majątkowe wykonywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

---

64 Interpretacja indywidualna z dnia 20 grudnia 2023 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.359.2023.3.JKU; interpretacja indywidualna z dnia 16 maja 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.153.2024.1.AD; interpretacja indywidualna z dnia 3 czerwca 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.100.2024.1.DR.

2) rzeczy znajdujące się za granicą lub prawa majątkowe wykonywane za granicą, w przypadku gdy nabywca ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i czynność cywilnoprawna została dokonana na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Oznacza to, że rzeczy wymienione w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. lub prawa majątkowe znajdujące się poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą podlegać opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych, jeśli:

3) nabywca nieruchomości ma miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
4) czynność cywilnoprawna ma miejsce na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Nie mam wątpliwości, że jeśliby sprawa dotyczyła rzecz ruchomej, np. samochodu, to przepisy art. 1 ust. 4 pkt 2 u.p.c.c. mógłby mieć zastosowanie.

Po pierwsze czynności cywilnoprawne nie mogą dotyczyć„zagranicznych nieruchomości mieszkalnych" w przypadku, gdy nazewnictwo nie odpowiada zapisom art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Sam fakt nabycia nieruchomości mieszkalnej za granicą nie oznacza, że nie można zastosować zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Ustawodawca użył pojęć stosowanych w polskim prawie, takich jak np.„spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu". Jest to nazewnictwo charakterystyczne dla przepisów prawa polskiego niekoniecznie obowiązujące na terytorium innego, obcego państwa.

Być może w innym państwie znane są inne formy związane z posiadaniem nieruchomości nieznane polskiemu ustawodawcy, takie jak np. budowla mieszkalna.

O ile w Polsce nieruchomość może być oznaczona jako„dom jednorodzinny", o tyle w przypadku innego państwa odpowiednik polskiego domu jednorodzinnego może być oznaczony jako„budowla mieszkalna". Posiadanie„budowli mieszkalnej" poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie wyklucza ze stosowania art. 9 pkt 17 u.p.c.c. ze względu na brak wymienienia w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. tego rodzaju nieruchomości.

Po drugie w polskim prawie podatkowym zakazane jest używanie wykładni rozszerzającej i analogii. Stosowanie analogii jest wykluczone dla rozszerzania granic odpowiedzialności podatkowej podatników czy płatników[65]. Ustawodawca w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. posługuje się zwrotem „nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach". Oznacza

[65] B. Gliniecki, *Zawarcie umowy nienazwanej w formie aktu notarialnego*„Gdańskie Studia Prawnicze" 2016, t. 36, s. 189.

to, że jeśli poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej dojdzie do nabycia konkretnie takich samych praw lub udziału w takich prawach, jakie obowiązują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wtedy zwolnienie nie przysługuje.

Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej w wydanych interpretacjach nie może przyjmować, że kwestie prawa własności w obcym państwie wywołują takie same skutki prawne jak w Polsce.

Po trzecie czynność ta może okazać się nieweryfikowalna w tym znaczeniu, że nabywający nieruchomość w Polsce może nie przyznać się do jej posiadania.

W tym miejscu należy podkreślić pewną niekonsekwencję Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej. Mianowicie, jeśli poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej znajduje się nieruchomość o charakterze letniskowym (tzw. dacza), to jej posiadanie nie wyłącza możliwości skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. (przy spełnieniu pozostałych warunków). Warto w tym miejscu zacytować fragment o następującej treści:

„W przepisach [polskiego] prawa budowlanego nie ma prawnej definicji domku letniskowego, jednakże z art. 29 ust. 1 pkt 16 ustawy Prawo budowlane oraz z przepisów § 3 pkt 7 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2022 r., poz. 1225 ze zm.), wynika, że budynek rekreacji indywidualnej to budynek przeznaczony do okresowego wypoczynku”[66].

Oznacza to, że Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej uznał, że na potrzeby stosowania przepisów polskiego prawa podatkowego istnieje możliwość odwołania się do przepisów polskiego prawa budowlanego (który nie reguluje pojęcia„domku letniskowego”, co zresztą Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej sam przyznał), by ocenić, czy nieruchomość położona poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej spełnia definicję nieruchomości uregulowanej w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. (sic!).

Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej jako urzędnik nie ma podstawy prawnej do dokonywania takich twierdzeń dotyczących statutu prawnego nieruchomości położonych poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Podsumowując, w przypadku stosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. gdyby Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej chciał sprawdzić,

[66] Interpretacja indywidualna z dnia 16 września 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.404.2025.1.AD.

czy nieruchomość położona poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej spełnia wymogi jej uznania za nieruchomość, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., naraża się w ten sposób na stosowanie analogii zakazanej w prawie podatkowym.

4.2. Analiza stanu prawnego innego kraju a zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

W interpretacji indywidualnej z dnia 19 maja 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.165.2026.1.AD, przedstawiony został następujący stan faktyczny:

„Wraz z partnerem zakupiła Pani mieszkanie z garażem podziemnym w zeszłym roku. Struktura własności to: Pani 3/4 udziału, Pani partner 1/4 udziału. Partner nigdy przed tym nie posiadał żadnej nieruchomości. Pani również nigdy nie posiadała nieruchomości w Polsce. Natomiast we Francji lata temu odziedziczyła Pani jedną trzecią praw do domu rodzinnego po zmarłym ojcu.

W systemie francuskim występują trzy elementy prawa do nieruchomości: *abusus*, *usus* oraz *fructus*. Odziedziczyła Pani wyłącznie *abusus*, co nie uprawnia Pani do korzystania z domu (użytkowania) ani do pobierania z niego pożytków (np. z wynajmu). Innymi słowy, nie może Pani zamieszkać w tej nieruchomości ani czerpać z niej żadnych korzyści finansowych”[67].

Co istotne, zdaniem Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej:

„Skoro ani Pani, ani partner nie posiadali wcześniej nieruchomości mieszkalnych bądź też spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego/budynku mieszkalnego lub udziału w niej lub w ww. prawach, poza nabytym przez Panią tytułem dziedziczenia prawa własności do lokalu mieszkalnego w wysokości 1/3, to zawierając wraz z partnerem umowę zakupu lokalu mieszkalnego mogła Pani skorzystać ze zwolnienia z podatku od czynności cywilnoprawnych określonego w art. 9 pkt 17 ustawy”.

Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej posługuje się pojęciem nieruchomości mieszkalnych, a nie słownictwem uregulowanym w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Rodzaj nieruchomości mieszkalnej może być inaczej intepretowany w przypadku prawa francuskiego niż w przypadku prawa polskiego.

[67] Interpretacja indywidualna z dnia 19 maja 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.165.2026.1.AD.

Dlatego moim zdaniem Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej nie ma prawa do interpretacji przepisów prawa obcego dotyczącego prawa własności.

4.3. Zakup co najmniej dwóch nieruchomości mieszkalnych w jednym akcie notarialnym

Zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. dotyczy zakupu nieruchomości mieszkalnej lub spółdzielczego własnościowego prawa. Co jednak w przypadku, gdy w jednym akcie notarialnym zostanie zawarta umowa sprzedaży więcej niż jednego lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość? Dotyczy to przypadków, kiedy jedna osoba kupuje np. dwa lokale mieszkalne stanowiące odrębną nieruchomość z rynku wtórnego od tego samego sprzedawcy. Czy w takim przypadku należy uznać, że zwolnienie nie przysługuje, czy może zwolnienie będzie dotyczyć jednego z dwóch lokali mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość?

Moim zdaniem notariusz powinien w takim przypadku pobrać podatek od dwóch lokali mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość.

Notariusz jest płatnikiem podatku od czynności cywilnoprawnych w rozumieniu przepisów art. 10 ust. 2 u.p.c.c. od czynności sporządzonych w formie aktu notarialnego.

Notariusz jako płatnik jest zobowiązany do wskazania podstawy prawnej niepobrania podatku. Na podstawie art. 10 ust. 4 u.p.c.c. zostało wydane rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2023 r. w sprawie pobierania i zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych.

Zgodnie z § 4 ust. 1 pkt 12 rozporządzenia MF:

Rejestr podatku od czynności cywilnoprawnych zawiera następujące rubryki:

12) kwotę pobranego podatku albo podstawę prawną jego niepobrania[68].

Zgodnie z art. 89 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie notariusz wymienia na każdym sporządzonym dokumencie wysokość pobranego wynagrodzenia, podatków i innych opłat, powołując podstawę prawną[69]. A zatem jeśli notariusz pobierze podatek (np. podatek od

---

[68] Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2023 r. w sprawie pobierania i zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych. Dz. U. z 2023 r., poz. 2542 (dalej: rozporządzenie MF).

[69] Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz. U. z 2026 r. poz. 614 ze zm. (dalej: PrNot).

czynności cywilnoprawnej), którego nie mógł pobrać (ze względu na brak podstawy prawnej), wtedy notariusz narusza przepisy art. 89 § 2 PrNot[70].

Po pierwsze notariusz nie ma uprawnień do oceny, która nieruchomość mieszkalna będzie podlegała opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych, a która nie będzie temu opodatkowaniu podlegać.

Po drugie przepisy regulujące podatek od czynności cywilnoprawnych nie zawierają reguły, jak interpretować przypadki, w których to następuje jednym zdarzeniem dokonanie dwóch czynności opisanych w jednym akcie notarialnym (np. zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość A i zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość B).

Po trzecie pomiędzy wartością lokali mieszkalnych może istnieć dysproporcja co do ich wartości. Przykładowo lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość A może być warty 1 000 000 zł, a lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość B może być warty 2 000 000 zł.

W takim przypadku notariusz jako płatnik podatku od czynności cywilnoprawnych stanąłby przed dylematem, który lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość byłby zwolniony z podatku od czynności cywilnoprawnych.

Należy podkreślić, że niniejszy przypadek nie dotyczy sytuacji, w której to dochodzi do zakupu w ramach umowy deweloperskiej, gdyż (poza przypadkiem z art. 7a u.p.c.c.) nabycie dwóch lokali mieszkalnych stanowiących odrębne nieruchomości musi mieć miejsce w ramach rynku nieprofesjonalnego, a nie rynku profesjonalnego. W przypadku rynku pierwotnego właściwy jest podatek od towarów i usług, a nie podatek od czynności cywilnoprawnych.

Nie jest to problem błahy, zwłaszcza w przypadku, kiedy notariusz jest zobowiązany do prowadzenia rejestru podatku od czynności cywilnoprawnych według zasad uregulowanych w § 4 rozporządzenia MF.

4.4. Zakup dwóch nieruchomości mieszkalnych na jednej działce

Istotna jest odpowiedź na pytanie, czy jeśli osoba spełniająca warunki zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. zakupi znajdujące się na jednej działce np. dwa domy jednorodzinne, ma prawo do zwolnienia.

[70] W. Gonet [w:] W. Gonet (red.), *Prawo o notariacie. Komentarz*, art. 89, wyd. 2. Lex/el 2025,

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej zakupienie dwóch nieruchomości mieszkalnych na jednej działce nie jest transakcją, do której stosuje się przepisy zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[71]

Autor zgadza się z poglądem wyrażonym przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej. Trudno przy interpretacji pominąć wykładnię celowościową przepisu. Co do zasady celem ustawodawcy była finansowa poprawa sytuacji osób nabywających na rynku wtórnym swój„pierwszy dom" czy„pierwsze mieszkanie". Zakupując dwie nieruchomości mieszkalne, celem nie jest wyłącznie poprawa warunków mieszkaniowych, ale także możliwości wykorzystania nieruchomości do innych celów niż poprawa własnej sytuacji mieszkaniowej, np. poprzez zarabianie na wynajmie nieruchomości.

Odmienna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku zakupu dwóch nieruchomości mieszkalnych, z których jedna jest w trakcie rozbiórki, gdyż poprzedni właściciele złożyli wniosek o pozwolenie na rozbiórkę nieruchomości. W takim przypadku na działce znajduje się jedna nieruchomość mieszkalna, a druga nieruchomość mieszkalna jest w trakcie rozbiórki, czyli nie spełnia celów mieszkaniowych. Oznacza to, że doszło do zakupu jednej nieruchomości mieszkalnej. W takim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje[72].

4.5. Działki w jednej księdze wieczystej

Należy zwrócić uwagę, że jedna księga wieczysta może obejmować jedną lub wiele działek ewidencyjnych. Jeśli w jednej księdze wieczystej znajduje się wiele działek ewidencyjnych, to jaki jest właściwy zakres stosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej w przypadku, gdy jedna księga wieczysta obejmuje wiele działek, to wyłącznie działka, na której znajduje się nieruchomość mieszkalna, jest przedmiotem zwolnienia.

W interpretacji indywidualnej z dnia 29 października 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.321.2025.1.KK, został zaprezentowany przykład, gdy wnioskodawcy w ramach jednej księgi wieczystej zakupili:

---

71 Interpretacja indywidualna z dnia 23 października 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.264.2025.3.KK.

72 Interpretacja indywidualna z dnia 18 kwietnia 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.30.2024.1.DR.

1) Działkę nr 1 – grunty orne.
2) Działkę nr 2 – sad.
3) Działka nr 3 – grunt rolny zabudowany budynkiem mieszkalnym oraz budynkiem produkcyjnym, usługowym i gospodarczym dla rolnictwa (stara obora).

Zdaniem wnioskodawców (stanowisko to potwierdził Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej) zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. będzie podlegać wyłącznie działka nr 3, a wobec działek nr 1 i 2 należy pobrać podatek od czynności cywilnoprawnych, gdyż nie korzystają one ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[73]

Autor zgadza się z poglądem przedstawionym przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej. Na dwóch z trzech działek nie znajdują się nieruchomości podlegające zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Ponadto nie można uważać, że zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. ma podlegać cała transakcja (wszystkie 3 działki w jednej księdze wieczystej), ale zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. może dotyczyć części nieruchomości objętych jedną umową.

4.6. Dom wraz z innymi nieruchomościami (np. pomieszczenia gospodarcze)

Ciekawy przypadek dotyczy nabycia co najmniej dwóch nieruchomości mieszkalnych w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym. W takim przypadku zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje. W interpretacji indywidualnej Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 4 sierpnia 2025 r., nr 0111-KDIB2-3.4014.311.2025.1.AD, przedstawiono następujący stan faktyczny:

Podatniczka brała udział w elektronicznej licytacji nieruchomości. Na jednej działce znajdował się„dom mieszkalny murowany" (nadający się do zamieszkania) oraz„dom drewniany" (budynek mieszkalny nienadający się do zamieszkania). Ponieważ doszło do zakupu dwóch nieruchomości mieszkalnych (choć *de facto* jedna z tych nieruchomości nie nadaje się do zamieszkania) Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej uznał, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. na zakup dwóch nieruchomości nie przysługuje[74].

[73] Interpretacja indywidualna z dnia 29 października 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.321.2025.1.KK.

[74] Interpretacja indywidualna z dnia 4 sierpnia 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej,

Zdaniem autora stanowisko wyrażone przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej nie zasługuje na aprobatę. Skoro budynek nie nadaje się do zamieszkania, ale został dopuszczony do użytkowania wcześniej, należy go uznawać jako budynek mieszkalny.

Ustawodawca wprost zapisał, jakie nieruchomości podlegają zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W takim przypadku należy stosować wykładnię celowościową. Celem zwolnienia z podatku od czynności cywilnoprawnych jest zakup pierwszej nieruchomości na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych. A zatem jeśli podstawowy cel został spełniony (zakup domu jednorodzinnego), a jednocześnie na działce znajdują się inne nieruchomości (np. lokale niemieszkalne wynajmowane przedsiębiorcy), to należy ocenić to jako jedną transakcję, w której skład wchodzi nieruchomość podlegająca zwolnieniu, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Nie można także wyłączyć przesłanki, jaką jest ograniczona możliwość ingerencji w transakcję. Zgodnie z zasadą *superficies solo cedit* gdy na działce znajdują się budynki inne niż budynki mieszkalne i inne urządzenia trwale związane z gruntem, stanowią one części składowe gruntu i bez wyjątku ustawowego nie mogą być odrębnym od gruntu przedmiotem własności i innych praw rzeczowych.

A zatem moim zdaniem w przypadku zakupu domu jednorodzinnego w formie umowy sprzedaży (w tym także nabycia w postępowaniu egzekucyjnym lub postępowaniu upadłościowym) wraz z innymi budynkami (które nie są budynkami, o których mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.) zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje na całą transakcję[75].

4.7. Wykonanie umowy przedwstępnej

Może zdarzyć się tak, że w momencie zawarcia umowy przedwstępnej (np. w dniu 30 sierpnia 2023 r.) nie obowiązywały przepisy dotyczące zwolnienia z podatku od czynności cywilnoprawnych, natomiast w momencie dokonania wykonania umowy przedwstępnej przysługiwało zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Czy w takim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje? Odpowiedź na to pytanie jest twierdząca.

Podatek od czynności cywilnoprawnych nie dotyczy spraw związanych z umowami przedwstępnymi. Oznacza to, że jeśli wykonanie umowy

nr 0111-KDIB2-3.4014.311.2025.1.AD.

75 Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 29 października 2025 r., I SA/Bk 364/25 (nieprawomocny), CBOSA.

przedwstępnej zawartej przed 1 września 2023 r. nastąpi po 1 września 2023 r., wtedy istnieje możliwość skorzystania ze zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[76] Zwolnienie nie dotyczy natomiast przypadków wykonania umowy przedwstępnej przed dniem 1 września 2023 r.

4.8. Zakup budynków gospodarczych służących do zamieszkania

Niekiedy może zdarzyć się tak, że doszło do nabycia nieruchomości, której przeznaczeniem jest budynek gospodarczy, który został zaadoptowany do funkcji mieszkalnych, np. obora. Czy w takim przypadku przy kolejnej zakupie nieruchomości istnieje możliwość skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej tak. Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej uznał, że„w odniesieniu do obory istotne jest to, że prace budowlane związane z zaadoptowaniem części budynku na część mieszkalną nie zostały zakończone. Nie doszło do formalnego przekształcenia budynku gospodarczego na mieszkalny, nie zmienił się sposób użytkowania budynku gospodarczego”[77].

4.9. Zakup nieruchomości w częściach ułamkowych

Istotną kwestią jest zakup nieruchomości ułamkowych. Zakup nieruchomości przez dwie osoby nie musi wiązać się z udziałem w prawie do nieruchomości. Jeśli jedna strona będzie chciała zakupić 2/3 prawa do nieruchomości, a druga strona będzie chciała zakupić 1/3 prawa do nieruchomości i dokonają tego jednym aktem notarialnym, to transakcja taka podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., o ile zostaną spełnione pozostałe warunki dotyczące tego zwolnienia. W takim przypadku notariusz nie ma prawa do pobrania podatku od czynności cywilnoprawnych w wysokości 2% wartości nieruchomości, co potwierdził Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej[78].

Jeżeli jednak jedna osoba w jednej transakcji zakupi udział w nieruchomości (np. 2/3 udziału w nieruchomości), to nawet spełniając pozostałe warunki, o których mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie będzie korzystać ze

[76] Interpretacja indywidualna z dnia 6 października 2023 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.286.2023.1.ASZ.

[77] Interpretacja indywidualna z dnia 12 lutego 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.418.2025.2.MM.

[78] Interpretacja indywidualna z dnia 2 maja 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.52.2024.2.KK.

zwolnienia z tegoż artykułu[79]. Należy skupić się na wykładni celowościowej przepisów, które są zwolnieniem o charakterze mieszkalnym, a zatem zakupiona powinna być cała nieruchomość, a nie tylko jej część.

4.10. Zakup pozostałych udziałów nabytych w drodze spadkobrania

Dość ciekawym przypadkiem jest zakup udziałów nieruchomości, gdy poprzednie udziały w nieruchomościach zostały nabyte w drodze spadkobrania. Przykładowo w wyniku spadkobrania spadkobierca nabył 1/2 udziałów w domu jednorodzinnym i planuje zakupić 1/2 udziałów w tymże domu jednorodzinnym w ramach umowy sprzedaży. W ten sposób kupujący stanie się właścicielem 100% udziałów w domu jednorodzinnym, z czego 50% udziałów zostało nabyte w drodze spadkobrania, a pozostałe 50% udziałów zostało nabyte w drodze umowy sprzedaży.

Czy w takim przypadku zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje? Zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej w takim przypadku zwolnienie nie przysługuje, gdyż przedmiotem powinna być sprzedaż całej nieruchomości, a nie sprzedaż udziałów w nieruchomości[80]. Moim zdaniem, stosując wykładnię celowościową, zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. będzie przysługiwało.

W tym dość specyficznym przypadku należy zwrócić uwagę na cel zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Celem tego zwolnienia jest zakup pierwszej nieruchomości. Skoro uzyskano w drodze spadkobrania 50% udziałów w nieruchomości, to nie można zakupić 100% nieruchomości, tylko można dokupić pozostałe 50% udziałów w nieruchomości. W takim przypadku dojdzie do nabycia 100% udziałów w nieruchomości z czego:

1) 50% udziałów nastąpiło w wyniku spadkobrania (co jest limitem dozwolonym do skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.),
2) 50% udziałów nastąpiło w wyniku umowy sprzedaży.

Skoro ustawodawca wprowadził wyjątek od generalnej zasady nieposiadania nieruchomości lub praw do nieruchomości poprzez dopuszczenie skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w przypadku, kiedy kupujący wcześniej nabył udziały w nieruchomości nieprzekraczające 50% udziałów, to można powiedzieć, że nie jest dziwnym zachowaniem chęć

---

79 Interpretacja indywidualna z dnia 9 listopada 2023 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.349.2023.1.JS.

80 Interpretacja indywidualna z dnia 27 stycznia 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, 0111-KDIB2-3.4014.691.2025.1.JS.

zakupu pozostałych 50% udziałów w nieruchomości, aby uzyskać 100% udziałów w nieruchomości.

4.11. Umowa sprzedaży od współwłaścicieli

W przypadku zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. zwolnienie dotyczy nieruchomości, a nie tego, od ilu współwłaścicieli była ona kupiona, byle było to dokonane w ramach jednej transakcji. W jednej z interpretacji indywidualnych wydanych przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej wynikało, że notariusz pobrał podatek od czynności cywilnoprawnych w przypadku, gdy stroną sprzedającą było trzech współwłaścicieli, a strona kupującą była strona zwolniona z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.[81]

Należy podkreślić, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. dotyczy nieruchomości, a nie osób sprzedających. To nie liczba sprzedających ma znaczenie, a to, czy czynność ta nastąpiła w jednej transakcji jednym aktem notarialnym.

4.12. Posiadanie udziału w nieruchomości na podstawie umowy dożywocia a skorzystanie ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Ciekawym przypadkiem jest zakup nieruchomości, gdy wcześniej podpisało się umowę dożywocia.

Wyróżnić należy dwa przypadki. Przypadek numer 1: zawarcie umowy dożywocia i zakup innej nieruchomości lub prawa do nieruchomości.

Przypadek nr 2: zawarcie umowy dożywocia, rozwiązanie umowy dożywocia, zakup innej nieruchomości lub prawa do nieruchomości.

Umowa dożywocia została uregulowana w Księdze III„Zobowiązania", Tytuł XXXIV„Renta i dożywocie", Dział II„Dożywocie" (art. 908–916 k.c.). Natomiast wyjątek związany z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. dotyczy spadkobrania. W takim przypadku zawarcie umowy dożywocia powoduje utratę możliwości skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie innej nieruchomości, np. domu jednorodzinnego lub prawa do nieruchomości.

Innym przypadkiem jest sytuacja, kiedy umowa dożywocia zostanie zawarta, a następnie nieruchomość lub udział w nieruchomości mieszkalnej

[81] Interpretacja indywidualna z dnia 9 września 2024 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.326.2024.3.JKU.

został zwrócony pierwotnemu właścicielowi wskutek rozwiązania umowy dożywocia.

W takim przypadku podpisanie umowy dożywocia niweczy możliwość skorzystania z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. na zakup tzw. pierwszej nieruchomości.

Zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przysługuje wyłącznie osobom, którym w dniu nabycia i przed tym dniem nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach, chyba że udział ten nie przekracza lub nie przekraczał 50% i został nabyty w drodze dziedziczenia.

Skoro została zawarta umowa dożywocia, to w momencie jej zawarcia przysługiwało prawo do nieruchomości, co oznacza, że nie istnieje możliwość zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie innej nieruchomości lub prawa do nieruchomości. Pogląd taki potwierdza Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej[82].

4.13. Przeniesienie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w zamian za opiekę a zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

W polskim obrocie prawnym istnieje umowa nienazwana przeniesienia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w zamian za opiekę (nazywana potocznie umową quasidożywocia). Czy podpisanie takiej umowy powoduje utratę zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie innej nieruchomości lub prawa do nieruchomości?

Odpowiedź na to pytanie jest twierdząca. W wyniku umowy nienazwanej przeniesienie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w zamian za opiekę dochodzi do nabycia prawa do spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, a zatem jednego z praw, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W ten sposób zostało nabyte prawo, a jeśli prawo do spółdzielczego własnościowego lokalu przysługiwało przed zakupem nieruchomości lub prawa do nieruchomości, wtedy przepisy art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie mają zastosowania przy zakupie tzw. pierwszej nieruchomości.

4.14. Przewłaszczenie na zabezpieczenie nieruchomości a zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Kolejnym przykładem jest umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie nieruchomości. Czy podpisując umowę przewłaszczenia na zabezpieczenie

[82] Interpretacja indywidualna z dnia 2 czerwca 2026 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.209.2026.1.BZ.

nieruchomości w wypadku zakupu innej nieruchomości np. domu jednorodzinnego istnieje możliwość skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Co prawda podstawowym celem przewłaszczenia na zabezpieczenie nieruchomości nie jest nabycie nieruchomości, jednakże ustawodawca w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. posługuje się określeniem„osobom, którym w dniu nabycia i przed tym dniem nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach". Wierzyciel staje się właścicielem nieruchomości, ale jest zobowiązany przenieść własność z powrotem na dłużnika, gdy ten ureguluje swoje zobowiązanie. Oznacza to, że nabywa prawo do nieruchomości, która podlega zabezpieczeniu (np. dom jednorodzinny), co oznacza, że zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje, jeśli przed nabyciem nieruchomości lub prawa do nieruchomości zostanie zawarta umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie nieruchomości.

4.15. Umowa powiernictwa nieruchomości a zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Umowa powiernictwa nieruchomości to kolejna umowa nienazwana. Czy jeśli zostanie zawarta umowa powiernictwa nieruchomości pomiędzy stronami, a następnie dojdzie do zakupu kolejnej nieruchomości (bez udziału powiernika), to można skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Kluczowa moim zdaniem jest kwestia wykonania umowy. Przykładowo pan A (powiernik) podpisuje z panem B (powierzający) umowę powiernictwa nieruchomości w dniu 12 czerwca 2026 r. Zgodnie z nią powiernik do dnia 30 czerwca 2026 r. nabędzie dom jednorodzinny C, a następnie do dnia 31 grudnia 2026 r. przeniesie własność domu jednorodzinnego C. Pan B w dniu 2 lipca 2026 r. zakupił swoją pierwszą nieruchomość tj. dom jednorodzinny D.

Czy w takim przypadku pan B przy zakupie domu jednorodzinnego D będzie mógł skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Moim zdaniem tak, gdyż pan B w momencie zakupu domu jednorodzinnego D nie posiadał innej nieruchomości. Należy podkreślić, że Pan A stał się właścicielem nieruchomości jako powiernik, a nie jest nim Pan B jako powierzający.

5. Orzecznictwo sądów administracyjnych

Do dnia 12 czerwca 2026 t. wydano 19 wyroków[83] wojewódzkich sądów administracyjnych (z których 7 jest prawomocnych) oraz 3 wyroki NSA[84]. Autor przytoczy wyłącznie te wyroki, które są prawomocne[85].

W sprawie zastosowania art. 9 pkt 17 u.p.c.c. orzekały następujące wojewódzkie sądy administracyjne:

1) WSA w Warszawie – 5 wyroków[86];
2) WSA we Wrocławiu – 4 wyroki[87];
3) WSA w Poznaniu – 3 wyroki[88];
4) WSA w Gliwicach – 2 wyroki[89];
5) WSA w Łodzi – 1 wyrok[90];
6) WSA w Białymstoku – 1 wyrok[91];
7) WSA w Szczecinie – 1 wyrok[92];
8) WSA w Krakowie – 1 wyrok[93];

---

83 Na stronie Centralnej Bazy Orzecznictwa Sądów Administracyjnych wpisałem hasło„9 pkt 17", a następnie wybrałem kod„6116: Podatek od czynności cywilnoprawnych, opłata skarbowa oraz inne podatki i opłaty".

84 Wyrok NSA z dnia 23 stycznia 2026 r. III FSK 964/25; wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2026 r., III FSK 281/25; wyrok NSA z dnia 19 maja 2026 r., III FSK 1463/24 (wszystkie wyroki CBOSA).

85 Data referencyjna artykułu to 12 czerwca 2026 r.

86 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2024 r., III SA/Wa 1208/24; wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 września 2024 r., III SA/Wa 1810/24; wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 lutego 2025 r., III SA/Wa 2723/24; wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 marca 2025 r., III SA/Wa 2565/24; wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 maja 2025 r., III SA/Wa 548/25 (wszystkie wyroki CBOSA).

87 Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 4 grudnia 2024 r., I SA/Wr 621/24; wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 19 grudnia 2024 r., I SA/Wr 675/24; wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 4 września 2025 r., I SA/Wr 192/25; wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 13 maja 2026 r., I SA/Wr 846/25 (wszystkie wyroki CBOSA).

88 Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 28 sierpnia 2025 r., I SA/Po 101/25; wyrok WSA w Poznaniu z dnia 20 stycznia 2026 r., I SA/Po 736/25; wyrok WSA w Poznaniu z dnia 10 kwietnia 2026 r., I SA/Po 371/26 (wszystkie wyroki CBOSA).

89 Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 3 września 2024 r., I SA/Gl 227/24; wyrok WSA w Gliwicach z dnia 17 marca 2026 r., I SA/Gl 877/25 (wszystkie wyroki CBOSA)

90 Wyrok WSA w Łodzi z dnia 8 stycznia 2025 r., I SA/Łd 668/24, CBOSA.

91 Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 29 października 2025 r., I SA/Bk 364/25, CBOSA.

92 Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 5 lutego 2025 r., I SA/Sz 582/24, CBOSA.

93 Wyrok WSA w Krakowie z dnia 20 lutego 2026 r., I SA/Kr 28/26 CBOSA.

9) WSA w Gdańsku – 1 wyrok[94].

W przypadku 7 prawomocnych wyroków WSA aż 6 rozstrzygnęło, że skarga podlega oddaleniu. Dotyczyło to następujących kwestii:

1) Posiadanego udziału w nieruchomości rolnej z udziałem w prawie do nieruchomości zabudowanej[95].
2) Wnioskodawca nie jest właścicielem nieruchomości, ale jest nim partner[96].
3) Posiadanie innej nieruchomości[97].
4) Posiadanie działki letniskowej z budynkiem mieszkalnym[98].
5) Dom podlegał rozbiórce[99].
6) Zakup nieruchomości lub prawa do nieruchomości w części ułamkowej przez jedną osobę[100].

Jedynie w jednym wyroku uchylono decyzję Dyrektora Izby Administracji Skarbowej oraz poprzedzającą ją decyzję Naczelnika Urzędu Skarbowego. Sprawa dotyczyła nabycia ułamkowej części prawa do nieruchomości (5/6) do majątku wspólnego małżonków, w przypadku gdy jeden z małżonków część tej samej nieruchomości nabył wcześniej w wyniku spadkobrania 1/6 nieruchomości (oboje małżonkowie spełniali warunki z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.)[101].

W przypadku prawomocnych wyroków NSA sprawy dotyczyły następujących kwestii:

1) Ocena, czy transakcja podlega zwolnieniu z podatku od czynności cywilnoprawnych na podstawie przepisów u.p.b. (wyrok NSA[102] oddalił skargę kasacyjną od wyroku WSA[103], który uchylał decyzję podatkową).
2) Zakup nieruchomości, kiedy nie wszystkie osoby spełniały warunek zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. (wyrok NSA[104] uchylał wyrok WSA[105] i skierował sprawę do ponownego rozpatrzenia przez WSA).

---

94 Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 9 września 2025 r., I SA/Gd 441/25, CBOSA.

95 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2024 r., III SA/Wa 1208/24, CBOSA.

96 Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 4 grudnia 2024 r., I SA/Wr 621/24, CBOSA.

97 Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 19 grudnia 2024 r., I SA/Wr 675/24, CBOSA.

98 Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 28 sierpnia 2025 r., I SA/Po 101/25, CBOSA.

99 Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 9 września 2025 r., I SA/Gd 441/25, CBOSA.

100 Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 20 stycznia 2026 r., I SA/Po 736/25, CBOSA.

101 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 maja 2025 r., III SA/Wa 548/25, CBOSA.

102 Wyrok NSA z dnia 23 kwietnia 2026 r., III FSK 964/25, CBOSA.

103 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 marca 2025 r., III SA/Wa 2565/24, CBOSA.

104 Wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2026 r., III FSK 281/25, CBOSA.

105 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 września 2024 r., III SA/Wa 1810/24, CBOSA.

3) Zakup nieruchomości w stanie zamkniętym surowym (wyrok NSA[106] oddalił skargę kasacyjną od wyroku WSA[107], który uchylał interpretację indywidualną[108]).

6. Wskazówki dla notariuszy

Jak widać, w praktyce kwestia stosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. może w kilku miejscach stanowić problem dla notariuszy.

Po pierwsze notariusz może mieć problem w przypadku, kiedy z np. dwóch kupujących tylko jeden spełnia warunki do zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Moim zdaniem brak spełnienia warunku przez jednego z kupujących, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., nie niweczy możliwości skorzystania ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przez osobę do tego uprawnioną.

Po drugie właściwe jest przyjęcie przez notariusza oświadczenia, czy nieruchomość, np. dom jednorodzinny, została oddana do użytku w momencie zakupu np. lokalu mieszkalnego stanowiącego inną nieruchomość.

Po trzecie w przypadku, gdy w jednej umowie dochodzi do zakupu np. dwóch domów jednorodzinnych, notariusz powinien wpisać, że w jednej transakcji doszło do zakupu dwóch domów jednorodzinnych, a więc nie przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Po czwarte największy problem jest w przypadku nieruchomości posiadanych poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdzie nie obowiązują przepisy regulujące podatek od czynności cywilnoprawnych. Moim zdaniem (odmiennie twierdzi Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej) notariusz nie ma kompetencji do oceny, czy w innych krajach istnieje kategoria nieruchomości uregulowana w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Brak precyzyjnego uregulowania może powodować wątpliwości, czy faktycznie należy pobrać podatek od czynności cywilnoprawnych.

Zdaniem autora pomocna może być argumentacja dotycząca stosowania przepisów prawa polskiego. W przypadku ewentualnej kontroli podatkowej lub wydanej decyzji orzekającej o odpowiedzialności podatkowej płatnika, tj. notariusza, i określenia wysokości należności z tytułu niepobranego

---

106 Wyrok NSA z dnia 19 maja 2026 r., III FSK 1463/24, CBOSA.

107 Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 3 września 2024 r., I SA/Gl 227/24, CBOSA.

108 Interpretacja indywidualna z dnia 12 grudnia 2023 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-2.4014.245.2023.2.DR.

podatku od czynności cywilnoprawnych pomocna może być poniższa interpretacja przepisów.

Notariusz w razie problemów powinien bronić się w ten sposób, że:

1) Nie ma możliwości prawnych ani kompetencji do weryfikacji, czy nieruchomość położona poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej spełnia definicję z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w zakresie „nie przysługiwało żadne z tych praw ani udział w tych prawach".
2) Ewentualna weryfikacja stanu prawnego nieruchomości zagranicznej w zakresie nieruchomości art. 9 pkt 17 u.p.c.c. naraża notariusza na naruszenie przepisów dotyczących stosowania analogii zabronionej w postępowaniu podatkowym.

Niekiedy się zdarza, że konkretna osoba chce dopiero zakupić nieruchomość, o której mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., i zwraca się o wydanie interpretacji indywidualnej prawa podatkowego[109]. W takim przypadku wskazane (choć nie jest to obowiązkowe) jest zaznaczenie w akcie notarialnym informacji dotyczącej wydanej interpretacji indywidualnej najlepiej w formie osobnego paragrafu. Może on brzmieć następująco:

„Pan T (podać dane) przedkłada do niniejszego aktu notarialnego:

– interpretację indywidualną nr (tutaj wpisać nr interpretacji indywidualnej) wydaną dnia XX-XX-XXXX roku z upoważnienia Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej na rzecz Pana T, z której wynika, że stanowisko w sprawie opisanego zdarzenia przyszłego dotyczącego podatku od czynności cywilnoprawnych w zakresie zastosowania zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. jest prawidłowe".

W przypadku gdy jest co najmniej dwóch kupujących, możemy mieć do czynienia albo z tym, że każdy kupujący posiada własną interpretację indywidualną albo z wnioskiem wspólnym.

Zgodnie z art. 14r § 1 o.p. z wnioskiem o wydanie interpretacji indywidualnej może wystąpić dwóch lub więcej zainteresowanych uczestniczących w tym samym zaistniałym stanie faktycznym albo mających uczestniczyć w tym samym zdarzeniu przyszłym (wniosek wspólny).

W przypadku wniosku wspólnego, gdy kupujący posiadają swoje interpretacje indywidualne, należałoby napisać:

„Pan X (podać dane) i Pani Y (podać dane) przedkładają do niniejszego aktu notarialnego:

[109] Interpretacja indywidualna z dnia 6 października 2025 r. Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, nr 0111-KDIB2-3.4014.434.2025.1.BZ.

– interpretację indywidualną nr (tutaj wpisać nr interpretacji indywidualnej) wydaną dnia XX-XX-XXXX roku z upoważnienia Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej na rzecz Pana X, z której wynika, że stanowisko w sprawie opisanego zdarzenia przyszłego dotyczącego podatku od czynności cywilnoprawnych w zakresie zastosowania zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., jest prawidłowe;

– interpretację indywidualną nr (tutaj wpisać nr interpretacji indywidualnej) wydaną dnia XX-XX-XXXX roku z upoważnienia Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej na rzecz Pani Y, z której wynika, że stanowisko w sprawie opisanego zdarzenia przyszłego dotyczącego podatku od czynności cywilnoprawnych w zakresie zastosowania zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., jest prawidłowe".

W przypadku wniosku wspólnego:

„Pan A (podać dane) i Pani B (podać dane) przedkładają do niniejszego aktu notarialnego

– interpretację indywidualną – wniosek wspólny nr (tutaj wpisać nr interpretacji indywidualnej) wydaną dnia XX-XX-XXXX roku z upoważnienia Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej na rzecz Pana A (główny zainteresowany) i Pani B (zainteresowana), z którego wynika, że stanowisko w sprawie opisanego zdarzenia przyszłego dotyczącego podatku od czynności cywilnoprawnych w zakresie zastosowania zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c., jest prawidłowe".

7. Skutki podatkowe różnych transakcji

Przykład nr 1: Pan X ma dwie córki: panią Y i panią Z. Pan X zmarł i nie zostawił testamentu, przez co doszło do dziedziczenia ustawowego. W ramach spadku pan X zostawił po sobie 10 lokali mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość oraz 2 miliony złotych oszczędności. W przypadku dziedziczenia ustawowego pani Y i pani Z nabyły po zmarłym ojcu panu Z:

1) pani X – 50% udziałów w 10 lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość i 1 milion złotych;
2) pani Y – 50% udziałów w 10 lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość i 1 milion złotych.

W związku z otrzymanym spadkiem pani X zakupiła lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość o wartości 1 000.000 zł (nieruchomość X) i pani Y również zakupiła lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość o wartości 1 000 000 zł (nieruchomość Y). Czy w przypadku

zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość X i lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość Y przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

W takim przypadku zakup lokali mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość X i Y będzie korzystał ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Należy wskazać na wyjątek z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W takim przypadku istotne będzie to, że 50% udziałów w 10 lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość uzyskano w wyniku spadkobrania. W takim przypadku lokale mieszkalne stanowiące odrębną nieruchomość X i Y są traktowane jako„pierwsza nieruchomość" (fikcja prawna) otrzymana w ramach zakupu. Nie jest istotna także liczba lokali mieszkalnych stanowiących odrębne nieruchomości, w których to udziały do 50% w wyniku spadkobrania posiada nabywca nieruchomości.

Przykład nr 2: Pan X ma dwie córki: panią Y i panią Z. Pan X umiera. Pan X nie zostawił testamentu, przez co doszło do dziedziczenia ustawowego. W ramach spadku pan X zostawił po sobie 2 lokale mieszkalne stanowiące odrębną nieruchomość (lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość A i lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość B) oraz 1 milion złotych oszczędności. W przypadku dziedziczenia ustawowego pani Y i pani Z nabyły po zmarłym ojcu Panu Z:

1) Pani X – 50% udziału w lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość A i B oraz 500 000 zł w gotówce.
2) Pani Y – 50% udziału lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość A i B oraz 500 000 zł w gotówce.

Pani X i pani Y podjęły decyzję, że dokonają częściowego działu spadku bez dokonania spłat. Pani X otrzyma lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość A, a pani Y lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość B.

Następnie pani X kupiła za 500 000 zł lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość C, a pani Y kupiła za 500 000 zł lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość D.

Czy w przypadku zakupu lokalów mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość C i D przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

W takim przypadku zakup zakupu lokalów mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość C i D nie będzie korzystał ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. W momencie dokonania częściowego działu spadku przy zakupie kolejnej nieruchomości zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje.

Przykład nr 3: Pani X kupuje dom w stanie surowym otwartym. Czy w przypadku zakupu nieruchomości w stanie surowym otwartym przysługuje zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Odpowiedź jest negatywna. Stan surowy otwarty oznacza, że nieruchomość nie spełnia warunków uznania jej jako nieruchomości mieszkalnej, więc zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. nie przysługuje.

Przykład nr 4: Pan P kupił w jednym akcie notarialnym lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość R oraz lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość S. Czy transakcja ta podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Odpowiedź jest negatywna. Zakup dwóch lub więcej lokali mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość nie podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż przepisy regulujące podatek od czynności cywilnoprawnych to regulują.

Przykład nr 5: Pani A zakupiła nieruchomość wraz z pomieszczeniem przynależnym, tj. garażem. Czy cała transakcja będzie korzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Odpowiedź brzmi twierdząco. W przypadku zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, jeśli posiada on pomieszczenia przynależne, to również korzystają one ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Przykład nr 6: Pan T zakupił w jednym akcie notarialnym lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość U wraz z lokalem niemieszkalnym – garażem – posiadającym odrębną księgę wieczystą. Czy cała transakcja będzie zwolniona z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Odpowiedź brzmi: zwolnienie będzie przysługiwać w części. O ile zakup lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość U będzie podlegał zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., o tyle zakup lokalu niemieszkalnego garażu nie będzie z korzystał ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż jest to lokal niemieszkalny.

Przykład nr 7: Pan K podpisał umowę przedwstępną zakupu lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość w dniu 31 sierpnia 2023 r. Strony uzgodniły, że wykonanie umowy przedwstępnej nastąpi nie później niż 31 sierpnia 2026 r. Czy podpisanie umowy przedwstępnej przed wejściem w życie przepisów art. 9 pkt 17 u.p.c.c. powoduje utratę zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.? Odpowiedź jest negatywna. Znaczenie ma wyłącznie to, czy wykonanie umowy przyrzeczonej nastąpiło po wejściu w życie art. 9 pkt 17 u.p.c.c. We wskazanym przykładzie wykonanie umowy przedwstępnej miało miejsce po wejściu w życie przepisów art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

8. Podsumowanie

Oceniając zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., należy spojrzeć na nie z kilku perspektyw. Pozytywną przesłanką jest to, że osoby chcące zakupić„pierwszą nieruchomość" mogą skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., co jest z pewnością pozytywnym rozwiązaniem.

Z drugiej jednak strony ustawodawca wprowadził pewien wyjątek w zakresie dziedziczenia nie więcej niż 50% udziałów w nieruchomościach „nabytych w drodze dziedziczenia", nie regulując, co ten warunek oznacza. Niekiedy może dochodzić do kuriozalnej sytuacji, gdy osoba posiadająca udziały w więcej niż jednej nieruchomości zabudowanej, np. kilku, kilkunastu czy kilkudziesięciu lokalach mieszkalnych stanowiących odrębną nieruchomość nabytych w drodze dziedziczenia może skorzystać ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż *de facto* posiada udziały w nieruchomościach, ale *de iure* nie posiada „jednej nieruchomości". A zatem osoba mogąca czerpać potencjalne zyski z najmu nieruchomości (jako współwłaściciel nieruchomości nabytych w drodze dziedziczenia), może skorzystać z dobrodziejstwa, jakim jest zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. przy zakupie np. domu jednorodzinnego z rynku wtórnego.

Dla odmiany osoba, która odziedziczyła lub otrzymała w darowiźnie nieruchomość mieszkalną, nieposiadająca innych nieruchomości mieszkalnych na wynajem, która sprzedała powyższą nieruchomość, chcąc kupić większą nieruchomość (np. z powodu planowania powiększenia rodziny), musi zapłacić podatek od czynności cywilnoprawnych i nie podlega zwolnieniu z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., gdyż posiadała wcześniej prawo do nieruchomości.

9. Postulaty *de lege ferenda*

Zdaniem autora muszą zostać dokonane 3 zmiany. Po pierwsze zwolnienie musi zostać przypisane do konkretnej osoby. Jeśli dwie osoby chcą kupić nieruchomość i jedna osoba korzysta ze zwolnienia, a druga nie korzysta ze zwolnienia, to należy zwolnić tylko jedną osobę, a nie pozbawiać całą transakcję zwolnienia z podatku od czynności cywilnoprawnych z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Zgodnie z art. 14a § 1 o.p. Minister właściwy do spraw finansów publicznych dąży do zapewnienia jednolitego stosowania przepisów prawa podatkowego przez organy podatkowe, w szczególności:

1) dokonując ich interpretacji, z urzędu lub na wniosek (interpretacje ogólne),
2) wydając z urzędu ogólne wyjaśnienia przepisów prawa podatkowego dotyczące stosowania tych przepisów (objaśnienia podatkowe)

– przy uwzględnieniu orzecznictwa sądów, Trybunału Konstytucyjnego lub Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Co prawda obecnie Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej jednolicie przyjmuje niekorzystną linię interpretacyjną dla podatników, jednakże w wyniku niedawno wydanego wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2026 r., III FSK 281/25, może dojść do niejednolitego stosowania prawa podatkowego.

Druga kwestia powinna dotyczyć zwolnienia wyłącznie osób, które nie odziedziczyły majątku. Teoretycznie osoba, która odziedziczyła udziały nieprzekraczające 50% w nieruchomościach w ramach spadkobrania, może skorzystać ze zwolnienia, o którym mowa w art. 9 pkt 17 u.p.c.c. Przy czym nie ma ograniczeń co do liczby i rodzajów nieruchomości, gdyż mogą być to udziały w jednej, kilku czy kilkudziesięciu, a nawet kilkuset nieruchomościach.

Jeżeli strony będą chciały uregulować sprawy majątkowe poprzez dział spadku, ale przed dokonaniem działu spadku dokonają zakupu nieruchomości, będą one korzystały ze zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Trzecia kwestia dotyczy uregulowania, czy zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. dotyczy osób, które posiadają inną nieruchomość poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Moim zdaniem zakup nieruchomości poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie wyklucza możliwości skorzystania z art. 9 pkt 17 u.p.c.c, choć nie jest to pogląd akceptowany przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej.

W przypadku praktyki notarialnej należy dostrzec właśnie problem w zakresie zakupu pierwszej nieruchomości w Polsce, posiadając nieruchomość poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W takim przypadku notariusz nie ma możliwości weryfikacji, czy spełniony został warunek z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w zakresie „nieprzysługiwania żadnego z tych praw ani udziału w tych prawach".

Autor nie rozumie, dlaczego wyłącznie nabycie 50% udziałów w nieruchomości w drodze spadkobrania jest wyjątkiem od zasady w zakresie „zwolnienia z pierwszego mieszkania". Dlaczego ustawodawca nie uznał, że np. 50% udziałów w nieruchomości nabytych w drodze darowizny wyklucza możliwość zastosowania zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.?

Konkludując, zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. pomimo wprowadzenia potrzebnego rozwiązania nie jest pozbawione wad. Ustawodawca powinien doprecyzować przepisy odnoszące się do treści art. 9 pkt 17 u.p.c.c. w tym zakresie, żeby ograniczyć problemy interpretacyjne. Na dzień pisania artykułu zostało wydanych 335 interpretacji indywidualnych przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, co świadczy o tym, że w okresie około 33 miesięcy od wejścia w życie przepisów regulujących zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c. średnio co 3 dni jest wydawana jedna interpretacja indywidualna dotycząca zwolnienia z art. 9 pkt 17 u.p.c.c., co powinno zmusić do refleksji ustawodawcę, który powinien uchwalić przepisy upraszczające zwolnienie z art. 9 pkt 17 u.p.c.c.

Michał Jan Wieczorek[*]

Związki wyznaniowe w obrocie cywilnoprawnym. Wątpliwości, rozwiązania i aporie

IV. Karaimski Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej

Karaimski Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej – tło kulturowe i historyczno-prawne

Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej[1] obowiązuje do dziś w niemal niezmienionej formie[2]. Ze względu na podtrzymanie przez art. 81 ust. 2 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 23 kwietnia 1935 r.[3] przepisów art. 109–118 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej[4], w tym interesujących z perspektywy niniejszego szkicu art. 109 (ze względu na etnoreligijny charakter Karaimów), art. 110–113 i 115–116 oraz wynikły z pozycji międzynarodowej Stolicy Apostolskiej oraz dominującej roli Kościoła katolickiego art. 114 konstytucji marcowej[5]. Konstytucja marcowa, będąc przedstawicielką trzeciej fali konstytucji europejskich i tzw. konstytucją profesorską[6], to jest *opus magnum* Edwarda Dubanowicza, nie była jednak pozbawiona wad, które dostrzegał sam

---

[*] Zastępca notarialny Izby Notarialnej w Poznaniu

[1] Dalej jako K.Z.R.u.

[2] Za wyjątkiem dekretu z dnia 25 września 1945 r. Przepisy wprowadzające prawo małżeńskie uchylającego (art. II pkt. 3) art. 10 K.Z.R.u.; dekretu z dnia 25 września 1945 r. Przepisy wprowadzające prawo o aktach stanu cywilnego uchylającego art. 20 K.Z.R.u. i zmieniającego art. 34 K.Z.R.u. oraz mającego charakter prorogacyjny dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 listopada 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego oraz niezwykle istotnej, choć niezmieniającego meritum regulacji K.Z.R.u., ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (dalej: K.K.W.u.), zapewniającej (art. 106 ust. 1) prawo wykonywania praktyk religijnych i posiadania niezbędnych ku temu przedmiotów, jednakże z zastrzeżeniem np. art. 217 § 6 K.K.W.u.

[3] Dalej określana zgodnie z uzusem historycznym jako konstytucja kwietniowa.

[4] Dalej określana zgodnie z uzusem historycznym jako konstytucja marcowa.

[5] Por. Ł. Baszak, *Status organizacyjny nierzymskokatolickich związków wyznaniowych prawnie uznanych w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo" 2023, z. 336, s. 146–147.

[6] R. Małajny, *Geneza konstytucji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G" 2019, t. 66, nr 1, s. 316.

autor[7]. Konstytucja marcowa (a poprzez utrzymanie przepisów dot. wolności wyznania także konstytucja kwietniowa), wykorzystywała model znany z prawodawstwa austriackiego – podział na związki wyznaniowe prawnie uznawane i nieuznawane, a nadto, co widoczne jest także w pozostałych, obowiązujących nadal przedwojennych aktach normatywnych regulujących stosunki państwo–związek wyznaniowy[8] lub zagadnienia ściśle związane ze sprawowaniem obrzędów[9] (przedmiotami ku temu służącymi). K.Z.R.u. nie odróżnia się pod względem zastosowanej techniki legislacyjnej od tamtejszych ustaw, a mianowicie przy jednoczesnym zachowaniu wolności wyznania poddano działalność związków wyznaniowych pod zwierzchnictwo i nadzór państwa[10], co symptomatycznie wskazuje art. 1 K.Z.R.u., wskazujący, że Karaimski Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, posiadający własny ustrój i własny zarząd wewnętrzny, jest samodzielny i niezależny od jakichkolwiek obcokrajowych władz duchownych lub świeckich, co, *a contrario*, wskazuje na zależność od polskich władz świeckich i niezależność regulacji wewnętrznych od jakichkolwiek karaimskich organizacji położonych poza terenem II RP (a także, w wyniku obowiązywania ustawy do dziś, RPL oraz III RP), co wobec występowania społeczności karaimskich w niektórych państwach basenu Morza Śródziemnego, przykładowo w Maroku[11], na terenie dzisiejszej Ukrainy[12] (a w chwili uchwalenia omawianej ustawy ZSRS) i ich silnych związków z polskimi gminami karaimskimi czy pokrewieństwa

7 Por. E. Dubanowicz, *Rewizya Konstytucji*, Poznań 1926, wskazując choćby na nieistnienie Trybunału Konstytucyjnego jako zagrożenie dla stabilności ustawy zasadniczej (s. 18–24) czy braki w zakresie kompetencji prezydenta RP w zakresie rozwiązania parlamentu (s. 38–42).

8 tj. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchji duchownej (Dz. U. Nr 38, poz. 363), stawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 30, poz. 240, z późn. zm.),

9 obowiązująca nadal, w niemal niezmienionej formie Ustawa z dnia 25 marca 1938 r. o wytwarzaniu i handlu dewocjonaliami i przedmiotami kultu religijnego (Dz.U. Nr 19, poz. 149). Wzmiankowana ustawa została jedynie sprostowana na mocy Obwieszczenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 maja 1938 r. o sprostowaniu błędu w tekście ustawy z dnia 25 marca 1938 r. o wytwarzaniu i handlu dewocjonaliami i przedmiotami kultu religijnego (korekta omyłki pisarskiej) oraz jej moc obowiązującą rozciągnięto na ziemie Śląska cieszyńskiego i Zaolzia, na mocy wzmiankowanego już powyżej dekretu.

10 Ł. Baszak, op. cit., s. 147.

11 S. Szyszman, *Karaimizm. Historia i doktryna*, Wrocław 2005, s.67

12 S. Szyszman, op. cit., s. 84

kulturowego z Czuwaszami zamieszkującymi tereny środkowej Wołgi[13] stanowi *signum temporis* stosunku prawodawcy do związku wyznaniowego. Za Jerzym Nikołajewem wskazać można, że ustawodawca kierował się znaczącą nieufnością zarówno wobec Karaimskiego Związku Religijnego w RP, jak i Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP, których przedstawicielom z jednej strony zapewnił możliwość uczestnictwa w uroczystościach państwowych, z drugiej zaś konieczność lojalnościowych (by nie wzmocnić wydźwięku referowanego poglądu – wiernopoddańczych) deklaracji względem władz państwowych[14], co z dzisiejszej perspektywy, szczególnie przepisów art. 2, art. 9 ust. 2 pkt. 1) czy art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania[15], budzi sprzeciw i, skądinąd słuszne, poczucie anachronicznego charakteru K.Z.R.u., jednakże z perspektywy bezpieczeństwa państwa i ścisłego powiązania mniejszości narodowych lub etnicznych z wyznaniem[16], w szczególności, co oczywiste ze względu na również etnoreligijny związek, wyznania mojżeszowego oraz, zdecydowanie istotniejsze z perspektywy geopolitycznego położenia II RP, problemu tzw. kościołów unijnych[17], jest działaniem zrozumiałym. Nastawiony na reglamentowaną wolność wyznania system prawny II RP, wobec unifikujących, etnicznie i wyznaniowo, skutków procesów historycznych, które skutkowały niemal monoetnicznym charakterem społeczeństwa polskiego po 1945 roku oraz zmniejszeniem roli niekatolickich związków wyznaniowych[18], utracił swoje *ratio legis*, choć i to było wątpliwe wobec autorytarnych dążności władz II RP po przewrocie majowym[19]. Rozwiązania M.Z.R.u., czy K.Z.R.u. są anachroniczne z wielu perspektyw, od przepisów G.S.S.W.u. począwszy, przez art. 53 oraz 58 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.[20], orzecznictwo Sądu Najwyższego[21], a na niezgodności z umo-

13 S. Szyszman, op. cit., s. 79

14 J. Nikołajew, *Bezpieczeństwo religijne w II Rzeczypospolitej. Rozważania na kanwie ustaw z dnia 21 kwietnia 1936 r.*, w: Studia Prawnoustrojowe nr 64 (2024), s. 241-242.

15 Dalej: G.S.S.W.u.

16 Por. T. Stegner, *Wyznania – państwo – naród w II Rzeczypospolitej*, „Prace Historyczne" 2020, nr 147(4), s. 719.

17 Ibidem, s.788.

18 Por. T. Langner, *Nierzymskokatolickie związki wyznaniowe w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1966, nr 2, s. 33–36.

19 Syntetycznie.

20 Dalej jako Konstytucja z 1997 r.

21 Przykładowo: Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 maja 2016 r., IV

wami międzynarodowymi[22] skończywszy. P. Borecki, omawiając między innymi stanowiącą przedmiot niniejszego szkicu K.Z.R.u., wskazuje na wyizolowanie przedwojennych aktów normatywnych od ich pierwotnego kontekstu[23], obowiązywanie (jakkolwiek podległego *desuetudo*) *placetum regium*[24] czy trudności praktyczne związane z obowiązywaniem przedwojennych, oktrojowanych, statutów MZR oraz KZR[25]. Prawodawca, nie bez przyczyny, postanowił opatrzyć preambułą nie tylko obecną ustawę zasadniczą, lecz również poprzedzającą ją, tworzącą interpretacyjne zręby dla rozumienia praw i wolności sumienia oraz wyznania, G.S.S.W.u.

Jakkolwiek wytoczyć można w stosunku do G.S.S.W.u. zarzut braku istnienia jednolitej myśli przewodniej za nią stojącej[26] czy też, względem ustaw regulujących stosunki państwa z konkretnymi związkami wyznaniowymi, nadmiernej szczegółowości[27], to uregulowanie zasad realizacji wolności sumienia i wyznania, przynajmniej w wąskim rozumieniu[28], stanowi nieodzowny element demokratycznego państwa prawnego. W związku z czym, wobec braku inicjatywy prawodawcy względem wprowadzania kolejnych ustaw regulujących stosunki państwa i związków wyznaniowych[29], należy przynajmniej podkreślać konieczność nowych uregulowań

CSK 529/15
(OSNC 2017/3/35); por. M.J. Wieczorek, *Związki wyznaniowe w obrocie cywilnoprawnym. Wątpliwości, rozwiązania i aporie. Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej. Konteksty legislacyjne i notarialne*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2025, nr 33, s. 20–22.

22 P. Borecki, *Prawodawstwo wyznaniowe z okresu II Rzeczypospolitej we współczesnym polskim systemie prawnym*, „Studia Prawa Publicznego" 2014, nr 8, s. 65–69.

23 Ibidem, s. 65

24 Ibidem, s. 66.

25 Ibidem, s.70.

26 M. Pietrzak, *Przełom w polskim ustawodawstwie wyznaniowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1990, nr 2(52), s. 13.

27 Ibidem, s. 15.

28 Por. wykładnia pojęcia „wolność sumienia i wyznania" zreferowana przez J. Sobczaka i M. Gołdę-Sobczak w: *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia" 2012, nr 1(19), s. 34.

29 Przykładem może być związek wyznaniowy Świadkowie Jehowy w Polsce, wpisany w dziale A Rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych pod numerem 34, liczący, podług raportu Głównego Urzędu Statystycznego, wedle stanu na 2021 rok, 114 435 „głosicieli" oraz 9153 „starszych zboru", a nadto 1272 zbory. Pomimo tak licznej, w szczególności w porównaniu do uregulowanych aktami prawnymi rangi ustawowej związków wyznaniowych (vide: Kościół Starokatolicki Mariawitów liczący podług stanu na 2021 rok 22 691 wiernych i 27 duchownych, Kościół Katolicki Mariawitów w RP liczący w tym samym roku 1805 wiernych i 13 duchownych czy Wschodni Kościół Staroobrzędowy nieposiadający hierarchii duchownej

tam, gdzie dotychczasowe przestały odgrywać istotną rolę, a stały się anachronicznym kuriozum, które, jakkolwiek oddziałując na nieliczne grono przedstawicieli[30], jest wyrazem braku należytej staranności prawodawcy.

Ramy strukturalno-ustrojowe. Paradoks wileński i wybory reglamentowane

Ramy ustrojowe wyznaczone są przez dwa akty normatywne – K.Z.R.u. oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o uznaniu Statutu Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej[31], które to akty normatywne, jak powszechnie wskazuje się w doktrynie, są bliźniaczo podobne do uregulowań M.Z.R.u. i M.Z.R.rozp.

Art. 2 K.Z.R.u. stanowił symptomatyczny dla techniki ustawodawcy przedwojennego paradoks – ograniczając „prawami obowiązującymi" – co oczywiste, prawem powszechnie obowiązującym oraz ni to oktrojowanym, ni to wynikłym ze swoistego *placetum regium*, K.Z.R.rozp., wskazywał wyraźnie, że związek wyznaniowy posiada swobodę działalności na niwie wewnętrznej („korzysta w swem życiu wewnętrznym z pełnej wolności rządzenia się"; § 1 załącznika do K.Z.R.rozp. – statutu KZR – „Karaimski Związek Religijny […] jest samodzielny i niezależny w swym ustroju i zarządzie od jakiejkolwiek obcokrajowej władzy duchownej lub świeckiej"), co sugerowałoby swobodę obsady stanowisk religijnych lub

liczący wówczas 1452 wiernych i 3 duchownych), Świadkowie Jehowy w Polsce nie doczekali się własnej regulacji rangi ustawowej. Dane liczbowe za: *Wyznania religijne w Polsce w latach 2019–2021*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022.

30 Zgodnie z przytoczonymi przez M. Abkowicz danymi „przynależność do Karaimskiego Związku Religijnego zadeklarowało 50 osób, z tego w województwie małopolskim 3 (pow. Kraków), mazowieckim 26 (pow. Pruszków – 3, m. Warszawa – 21), pomorskim 9 (m. Gdańsk – 4), świętokrzyskim 3 (pow. kielecki – 3), wielkopolskim 3 (w żadnym powiacie nie ma 3 osób). W tej tabeli [tj. tabela „Ludność Polski według grup wyznań i rodzaju deklarowanej przynależności wyznaniowej" – dopisek M.J.W] uwzględniono dane o tych rodzajach deklaracji wyznaniowych, które w danym województwie były reprezentowane przez co najmniej 3 osoby, dlatego najpewniej nie pojawiło się województwo dolnośląskie i Wrocław" – M. Abkowicz, *Spis powszechny z 2021 r. a Karaimi*, „Awazymyz. Pismo historyczno-społeczno-kulturalne Karaimów" 2024, s. 19. Por. przytoczone umieszczona w powyższym artykule (s. 18) grafika wskazująca liczbę ludności określonej jako „Ludność karaimska". Liczba przedstawicieli tejże waha się od 68 (woj. opolskie) po 561 (woj. mazowieckie), zaś zgodnie z kolejną zamieszczoną w rzeczonym artykule grafiką jako skupiska ludności karaimskiej liczące sobie powyżej 25 osób wskazano Szczecin, Poznań, Gdynię, Gdańsk, Łódź i Kraków (poniżej 100 przedstawicieli mniejszości karaimskiej), zaś jedynymi skupiskami powyżej setki były Wrocław i Warszawa.

31 Dalej: K.Z.R.rozp.

zarządczych, czemu przeczą następne uregulowania (art. 7, art. 8 ust. 3, art. 9 *in principio*). Ustawa, jak i statut, jest efektem (współ)pracy władz związku wyznaniowego (§ 1 K.Z.R.rozp. *in fine*) i prawodawcy, co zresztą znalazło swoje odzwierciedlenie w uzasadnieniu projektu K.Z.R.u.[32] Najważniejszym, centralnym organem związku jest Hachan, stojący na jego czele, reprezentujący związek wobec władz państwowych oraz kościołów i innych związków wyznaniowych, w tym zagranicznych karaimskich związków religijnych, lecz tu wyłączenie w celach porozumiewania się w sprawach religijnych (art. 4 K.Z.R.u.). Reprezentacja to nie tylko kontakt z władzami państwowymi, lecz także działalność o charakterze ekonomicznym. Hachan uprawniony jest do udzielania zezwoleń na budowę kienes, zakładanie, rozszerzanie i zamykanie cmentarzy (§ 3 ust. 2 pkt. 11 załącznika do K.Z.R.rozp.), co, *de lege lata*, należy interpretować jako dodatkowy wymóg (rozumiany *per analogiam* do zgody organu) oprócz stawianych przez art. 1 ust. 3 i 5 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych[33]. Nadto, co najbardziej istotne z perspektywy obrotu cywilnoprawnego, hachan podejmuje decyzje o nabywaniu, zbywaniu lub obciążaniu majątku ruchomego i nieruchomości należących do Karaimskiego Związku. Funkcje zastępcy hachana pełni hazzan noszący godność ułłu-hazzana (art. 5 K.Z.R.u. *in medio*), a w przypadku braku takowego hazzan miasta nowe Troki (art. 5 K.Z.R.u. *in fine*), zaś siedzibę hachana stanowiło Wilno. Dwa najważniejsze miasta dawnego województwa wileńskiego, obecnie położonego na terenie Litwy, stanowiły ówczesne centrum karaimskiego życia religijnego, w tym Nowe Troki, siedziba powstającego do sierpnia 1939 roku Muzeum Karaimskiego, które pełnić miało funkcję centrum archiwizacyjno-muzealnego[34], pozostały w wyniku postanowień art. 2 umowy między Rzecząpospolitą Polską i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o polsko-radzieckiej granicy państwowej poza granicami Rzeczypospolitej.

W kontekście siedziby warto wspomnień o Komisyjnym projekcie ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia

---

32 Ł. Baszak, *Prace legislacyjne nad ustawą o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis" 2015, nr 4(1), s. 136.

33 Dalej jako: P.C.u.

34 R. Witkowski, *Statut Muzeum Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Almanach Karaimski" 2021, 10, s. 225 i 226 (tu ust. 4 i 5 statutu Muzeum).

18 lutego 2019 roku[35], który nie rozwiązując problemów związanych z ingerencją władz państwowych w sprawy swojego zakresu KZR, na mocy art. 2 doprowadzić miał do zmiany „wojewody wileńskiego" na mazowieckiego, zaś siedziby organów związku na Warszawę, albowiem „Celem projektowanej ustawy jest potwierdzenie stanu faktycznego – wskazanie, że siedzibą władz Związku jest Warszawa, a w konsekwencji – że zadania przypisane w ustawie dla wojewody będzie wykonywał Wojewoda Mazowiecki"[36]. Nowelizacja ta, fragmentaryczna, traktująca wyłącznie o najbardziej wyraźnych wadach M.Z.R.u. (art. 1) oraz K.Z.R.u. (art. 2) stanowiła próbę częściowego uporządkowania stanu faktycznego. Podobną w skutkach próbą miał być poselski projekt ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o ustroju sądów administracyjnych i ustawę o postępowaniu przed sądami administracyjnymi[37], który podobnie jak omawiany wyżej projekt nie znalazł ostatecznie miejsca w polskim systemie prawnym. Art. 14 pkt. 1 i 2) rzeczonego projektu poselskiego stanowił wyłącznie kosmetyczną korektę, albowiem doprowadzać miał do zastąpienia słowa „Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego" wyrazem „sądu administracyjnego", co w kontekście późniejszego orzecznictwa sądownictwa administracyjnego[38] stanowiłoby, być może, podstawę dla odmiennej linii orzeczniczej albo kolejnego problemu w wykładni wynikłego z przeniesienia swojego zakresu[39] związku wyznaniowego w sferę oceny

---

35 Komisyjny projekt ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. RPU 2019, IX, poz. 241.

36 Uzasadnienie do Komisyjnego projektu ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. RPU 2019, IX, poz. 241.

37 RPU 2001, IV, poz. 79.

38 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r., I SA/Wa 1250/15.

39 Mając świadomość późniejszego wytworzenia pojęcia przez orzecznictwo (postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 529/15 [OSNC 2017/3/35]), pragnę jednak zwrócić uwagę na fakt, że stworzenie definicyjnych ram w uzasadnieniu wzmiankowanego postanowienia SN jest wyłącznie wykładnią praw i wolności regulowanych przez G.S.S.W.u.; biorąc na tapet brzmienie G.S.S.W.u. poprzedzające Poselski projekt ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o ustroju sądów administracyjnych i ustawę o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (stan wedle Obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 marca 2000 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania [Dz.U. z 2000 r., nr 26, poz. 319]), widać wyraźnie jednoznacznie wynikłą z art. 2 pkt. 1) G.S.S.W.u. w ówczesnym brzmieniu wolność tworzenia

skuteczności składanych oświadczeń lub prawidłowości procesu obsady organów w związku wyznaniowym, co otworzyłoby drogę dla weryfikacji tychże działań także w związkach wpisanych do rejestru.

Obecnie, we współczesnych granicach RP, wyróżnić można dwa podstawowe ośrodki kultury karaimskiej reprezentowane przez Związek Karaimów Polskich z siedzibą we Wrocławiu – wydawcę dwóch czasopism karaimskich – „Almanachu Karaimskiego" i „Awazymyz. Pisma historyczno-społeczno-kulturalnego Karaimów" oraz sam Karaimski Związek Religijny z faktyczną siedzibą w Warszawie[40]. Ustawodawca, nie sposób stwierdzić, czy celowo, czy przez przeoczenie, zignorował najbardziej oczywisty – geograficzny anachronizm K.Z.R.u., K.Z.R.rozp., M.Z.R.u. i M.Z.R. rozp., pozostawiając, wobec obowiązywania powyższych przepisów, konieczność bądź to stosowania fikcji prawnej funkcjonowania organów związku w mieście Troki, bądź stosowania zasady, że faktyczna siedziba determinuje pojęcie siedziby, którą rozumieć należy zgodnie z art. 41 K.C., to jest jako miejscowość, w której ma siedzibę organ zarządzający osoby prawnej. Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący, za wyjątkiem odmiennych postanowień ustawy lub opartego na niej statutu (art. 41 K.C. *in principio*), co wobec opartego na K.Z.R.u. K.Z.R.rozp. determinuje, że siedzibą hachana w rozumieniu prawa jest nadal Wilno (art. 3 ust. 2 K.Z.R.u.), siedzibą hazzana mogącego być zastępcą hachana – Nowe Troki (art. 5 *in fine* K.Z.R.u.), wybór hachana odbywa się na zjeździe organizowanym w mieście Nowe Troki (art. 6 *in principio* K.Z.R.u.), a Wojewoda Wileński opatruje akta wyborcze i protokół ze zjazdu hazanów swoją opinią i udaje się przedłożyć je Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (art. 8 ust. 3 K.Z.R.u.). Samo powyższe wyliczenie może przywodzić na myśl fabułę powieści z gatunku

(a zatem także tworzenia struktury organizacyjnej) związków wyznaniowych, wynikłe z art. 9 ust.2 pkt. 1) oddzielenie kościołów i innych związków wyznaniowych od państwa oraz wynikłą z art. 9 ust.2 pkt. 2) swobodę wypełniania przez kościoły i inne związki wyznaniowe funkcji religijnych, to jest także swobodę obsady godności kościelnych (związków wyznaniowych), czego potwierdzeniem jest art. 11 ust. 1 G.S.S.W.u., co więcej, dokonując analizy li tylko ilościowej obowiązków hachana wskazanych w § 3 ust. 2 K.Z.R.rozp., dochodzi się do wniosku, że obowiązki o charakterze religijnym lub częściowo religijnym stanowią większość zadań hachana (§ 3 ust. 2 pkt. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14 K.Z.R.rozp.), a ponieważ związki wyznaniowe są oddzielone od państwa, posiadając swobodę wypełniania funkcji religijnych, to obsada organu o funkcjach prymarnie religijnych stanowić winna wyłącznie przedmiot refleksji związku wyznaniowego.

40 Por. wykaz kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie odrębnych ustaw: https://www.gov.pl/web/mswia/koscioly-i-inne-zwiazki-wyznaniowe-ktorych-stosunki-z-panstwem-sa-uregulowane-ustawami-partykularnymi

historii alternatywnej, jednakże stanowi wyraz legislacyjnej niestaranności. Brak orzeczenia deklaratywnie wskazującego na zaistnienie *desuetudo* w kontekście siedzib organów zarządzających (lub elekcyjnych) KZR, brak nawet przydatnego w tym przypadku chaosu legislacyjnego podobnego do współistnienia przynajmniej dwóch statutów w MZR, który wskazywałby na próby ponownego uregulowania statusu związku wyznaniowego. Tak jak władze państwowe poświęciły uwagę (z wzajemnością[41]) społeczności karaimskiej przed wojną, o czym świadczyły wizyty władz państwowych oraz odznaczenie hachana Hadży Seraja Chana Szapszała[42] czy też intensywne prace legislacyjne, trwające od 29 listopada 1928 roku do publikacji ustawy w Dzienniku Ustaw 24 kwietnia 1936 roku[43], tak *de lege lata* brak jest, poza głosami doktryny[44] i wzmiankowanymi powyżej szczątkowymi próbami nowelizacji, aktywności prawnej wokół statutu (i statusu) KZR.

Wobec niejasnej roli G.S.S.W.u. względem ustaw indywidualnych oprzeć należy na art. 18 tejże ustawy domniemanie, że odnosi się ona do wszystkich związków wyznaniowych uregulowanych ustawowo[45]. Zdaniem autora niniejszego szkicu uznać należy, że stanowi ona aksjologiczny, stanowiący podstawę dla wykładni konstytucyjnych praw i wolności[46], zręb

---

41 Przytoczyć można choćby listy pasterskie hachana Hadży Seraja Chana Szapszała związane z dziesięcioleciem odzyskania niepodległości czy ze śmiercią Józefa Piłsudskiego (por. S. Gąsiorowski, *„Pragnę służyć Polsce". Publiczne i okazjonalne wystąpienia hadżego Serai Chana Szapszała, hachana Karaimów II Rzeczypospolitej, z lat 1928–1936. Edycja źródłowa*, „Almanach Karaimski" 2023, nr 12, s. 193–194 oraz 202–203).

42 T. Resler, *Prawne aspekty funkcjonowania społeczności karaimskiej w II Rzeczypospolitej*, „Almanach Karaimski" 2016, nr 5, s. 129.

43 M. Różański, *Procedura uznania kościoła lub związku wyznaniowego w trybie art. 115 Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z 1921 r. na przykładzie ustawy o relacji państwo z Karaimskim Związkiem Religijnym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" 2025, nr 22(2), s. 207–211.

44 P. Borecki, *Prawodawstwo wyznaniowe…*, op. cit., s. 62, 69–70.

45 Tak M. Pietrzak, *Przełom w polskim ustawodawstwie wyznaniowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1990, nr 2, s. 16.

46 Z zastrzeżeniem, że choć rzeczownik „Konstytucja", o którym mowa w preambule G.S.S.W.u., denominuje obecnie obowiązującą konstytucję z 1997 r., tak wolności sumienia i wyznania objęte przykładowym wyliczeniem art. 2 G.S.S.W.u. uległy tylko wedle tekstu ujednoliconego, w stosunku do tekstu ogłoszonego, drobnej nowelizacji dotyczącej dodania pkt. 12 – „otrzymać pochówek zgodny z wyznawanymi zasadami religijnymi lub z przekonaniami w sprawach religii", przeredagowaniu pkt. 1) poprzez zastąpienie sformułowania „kościoły i inne związki wyznaniowe" niezdefiniowanym w ustawie pojęciem „wspólnot religijnych", dodaniem pkt. 2a stanowiącego, zdaniem autora, niezbędne uzupełnienie wolności sumienia i wyznania o wolność negatywną – „należeć lub nie należeć do kościołów i innych związków wyznaniowych", a jednocześnie stanowiącym podstawę dla koniecznej, *de lege ferenda*,

funkcjonowania kościołów i związków wyznaniowych (a także innych kolektywów, których łącznikiem jest wspólność przekonań, niepodlegających, w zakresie struktury organizacyjnej, zarazem odmiennym przepisom) na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Skoro zatem, zgodnie z art. 9 ust. 2 pkt. 2) G.S.S.W.u. gwarantuje swobodę wypełniania przez kościoły i inne związki wyznaniowe funkcji religijnych (która, na marginesie, jest znacząco ograniczona przez anachroniczne mechanizmy protekcjonalnej kontroli wzmiankowane wielokrotnie w K.Z.R.u. oraz K.Z.R.rozp.), to tym bardziej ustawodawca winien gwarantować, w przypadku utrzymania regulacji stosunków ze związkiem wyznaniowym, zapewnienie ram prawnych umożliwiających ich realizację bez naruszania przepisów dotyczących siedziby.

Hachan, co oczywiste, sprawuje również naczelny zarząd i nadzór nad duchowieństwem karaimskim (art. 3 ust. 1 K.Z.R.u., co rozszerzone zostało w § 3 ust. 2 pkt. 1, 3, 5–7, 10, 12 i 14 załącznika do K.Z.R.rozp.), realizując zadania zarówno natury gospodarczej, jak i religijnej przy pomocy podległego mu sekretariatu wykonującego typowe zadania z zakresu biurowości, jak i przechowującego księgi metrykalne[47] (§ 6 K.Z.R.rozp.), co, *de lege lata*, oznacza prowadzenie ewidencji o charakterze wewnętrznym oraz, w zakresie uregulowanym art. 1 § 1 w zw. z art. 8 § 2 i 3 z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy[48], przechowywanie kopii zaświadczeń, o których mowa w art. 8 § 2 K.R.O.u. i dowodów na ich przekazanie urzędowi stanu cywilnego (por. art. 8 § 3 K.R.O.u.), względnie dowodów

refleksji na temat rozszerzenia zakresu normowania ustawy (a przynajmniej doprecyzowania celem uniknięcia wątpliwości do zakresu normowania) o związki o charakterze niereligijnym (w tym agnostycznym, ateistycznym lub wręcz antyteistycznym) stanowiące łącznik dla osób o podobnych przekonaniach niekoniecznie religijnej natury (por. W. Brzozowski, *O pojęciu granic wolności sumienia i wyznania*, „Studia Prawnicze" 2007, z. 1(171), s. 71–73. Nie są to, co oczywiste, jedyne zmiany G.S.S.W.u., jednakże stanowią one *pars pro toto* dla, zdaniem autora, również anachronicznego charakteru tego aktu prawnego, w szczególności w zakresie nadmiernie rozbudowanych wyliczeń przykładowych praw i wolności (art. 2, art. 19 ust. 2, art. 24 ust. 2 G.S.S.W.u.) czy też podlegających, *de facto*, ocenie przez organ niemający kwalifikacji religioznawczych (o teologicznych w zakresie dorobku danej religii nie wspominając) informacji o podstawowych celach, źródłach i zasadach doktrynalnych, obrzędach religijnych (art. 32 ust. 1 pkt. 3 G.S.S.W.u. dotyczący wymogów formalnych wniosku o wpis do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych).

47 Z zastrzeżeniem uchylonego na mocy dekretu z dnia 25 września 1945 r. Przepisy wprowadzające prawo o aktach stanu cywilnego, art. 20 K.Z.R.u. powierzającego tymczasowo (art. 20 ust.1 – do czasu jednolitego unormowania prowadzenia ksiąg stanu cywilnego) KZR obowiązek prowadzenia metryk dla członków KZR.

48 Dalej jako K.R.O.u.

na zaistnienie siły wyższej, o której mowa w art. 8 § 3 *in fine* K.R.O.u.; statut stanowił również, do uchylenia art. 20 K.Z.R.u., *lex specialis* względem tegoż przepisu, wskazując na termin przechowywania ksiąg stanu cywilnego przez hazzanów.

W kontekście praktycznym podkreślić należy elekcyjny charakter stanowiska hachana, jakkolwiek za wystarczające uznać można wydanie przez ministra właściwego ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zaświadczenia potwierdzającego aktualną obsadę godności hachana, tak wspomnień należy o procedurze wyboru.

Oczywistym czynnikiem inicjującym jest opróżnienie stanowiska hachana, wobec braku regulacji zarówno K.Z.R.u., jak i K.Z.R.rozp. dotyczących innego niż śmierć (art. 3 ust. 2 K.Z.R.u.) zdarzenia skutkującego zawakowaniem stanowiska, domniemywać można, że za dopuszczalną uznać należy również rezygnację, zaś niemożność bezpośredniego sprawowania obowiązków stanowi li tylko i wyłącznie przesłankę do pełnienia obowiązków przez osoby wskazane w art. 5 K.Z.R.u. (kolejno – Ułłu-Hazzan, hazzan miasta Nowe Troki). Po opróżnieniu stanowiska hachana ułłu-hazzan lub hazzan miasta Nowe Troki w ciągu 30 dni przedstawia Ministrowi Wyznań i Oświecenia Publicznego[49], za pośrednictwem wojewody, listę kandydatów na hachana. Minister dokonuje opiniowania kandydatów, przy czym opinia ma charakter wiążący, to jest brak zgody na poszczególne kandydatury doprowadza do niemożności objęcia urzędu przez takową osobę, zaś w przypadku odmowy udzielonej takiej liczbie kandydatów, że na liście pozostaje jedno nazwisko, zastępca hachana uzyskuje dodatkowy, czternastodniowy termin, na uzupełnienie listy tak, by spis obejmował przynajmniej dwóch kandydatów (art. 7 ust. 1 K.Z.R.u.). Taka lista, po akceptacji Ministra, staje się wiążącą na zjazd elekcyjny (§ 9 ust. 2 K.Z.R.rozp.), w skład którego wchodzą wszyscy urzędujący hazzanowie i delegaci wszystkich wyznaniowych gmin karaimskich – po jednym z każdej z nich. Wyłącznym celem zjazdu jest dokonanie wyboru hachana (§ 9 ust. 2 K.Z.R.rozp.), jego przewodniczącym jest zastępca hachana (§ 10 K.Z.R.rozp.), zaś wybór odbywa się w głosowaniu tajnym, lecz w obecności Ministra (§ 12 ust.1 *in principio* K.Z.R.rozp.), bezwzględną większością głosów i w obecności co najmniej trzech czwartych uprawnionych do głosowania (§ 12 ust. 1 *in fine* K.Z.R.rozp.), przy czym, w razie braku

[49] Podług obecnie obowiązującej ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej – ministrowi właściwemu ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

wyboru kandydata w pierwszym głosowaniu, zniesieniu ulega kworum trzech czwartych uprawnionych do głosowania (§ 12 ust. 2 K.Z.R.rozp.). Potencjalnie istotnym z perspektywy obrotu jest § 13 K.Z.R.rozp. wskazujący konieczność sporządzenia protokołu z głosowania, który będąc podpisany przez przewodniczącego zjazdu, sekretarza zjazdu oraz co najmniej trzech członków zjazdu, przechowywany jest w dwóch egzemplarzach – jednym w archiwum hachana, drugim przez Ministra, któremu doręczany jest przez wojewodę wileńskiego (§ 13 in fine K.Z.R.rozp.).

Procedura wyboru hachana mogąca się, przynajmniej w teorii, odbyć również obecnie, pełna jest rozwiązań niezgodnych z obecnymi regulacjami konstytucyjnymi. Pomijając oczywiście bezzasadny, w kontekście obecnych granic państwa, wymóg organizacji zjazdu w mieście Nowe Troki, co wzmiankowano już w doktrynie[50], czy nadmiernie szerokie możliwości nadzorcze władz państwowych[51], podkreślić należy patologiczną wręcz kazuistykę przyjętych rozwiązań legislacyjnych przy jednoczesnej niemożności ich swobodnej zmiany przez organa KZR. Paradoksalnie całkowita abrogacja K.Z.R.rozp. dokonałaby mniej szkód dla pewności obrotu prawnego niż utrzymywanie tak szczegółowych przepisów dotyczących sposobu wyboru hachana. Żaden, co podkreślić należy, organ władzy sądowniczej nie dysponuje obecnie legitymacją do badania prawidłowości obsadzenia organu związku wyznaniowego[52], nie będzie też przedmiotem refleksji sądu (może za wyjątkiem Trybunału Konstytucyjnego lub przypadków rozproszonej kontroli konstytucyjnej) zagadnienie (nie)obowiązywania uregulowań statutu ze względu na *desuetudo* – w sprawie związanej z bliźniaczo uregulowanym MZR, w okolicznościach faktycznych zdecydowanie bardziej sprzyjających wątpliwościom co do obowiązywania statutu[53], Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie[54] uchylając się od wyżej wzmiankowanych rozważań, stwierdził, że „organizację oraz działalność Związku reguluje statut, który stanowi załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 26 sierpnia 1936 r. I co istotne, Sąd ten w ogóle nie zwrócił uwagi na okres działalności Związku po drugiej wojnie światowej, w tym

50 P. Borecki, *Prawodawstwo wyznaniowe…*, op. cit., s. 73

51 Ibidem, s. 66.

52 Por. Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 529/15.

53 R. Jastrzębski, *Możliwość nowelizacji ustawy z 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych" 2022, nr 2, s. 178.

54 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 października 2015 r., I SA/Wa 1250/15.

działalność ówczesnego Urzędu do Spraw Wyznań. W szczególności chodzi o uznanie statutu Związku z 1969 r. pismem z 29 stycznia 1971 r. przez ówczesnego Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań A. Skarżyńskiego”[55]. Wobec braku choćby sygnalizowania problemu, jakim jest obowiązywanie aktu normatywnego w kompletnie odmiennych realiach socjoekonomicznych, ustrojowych oraz historycznych w kontekście znacznie bardziej aktywnego na niwie prawotwórczej MZR, trudno oczekiwać takowej refleksji w kontekście KZR – związku wyznaniowego o zdecydowanie słabszej pozycji ekonomicznej, ze względów etnoreligijnych zaangażowanego zarówno w utrzymanie tradycji wyznania, kultury karaimskiej i walczącego o zachowanie w pamięci zbiorowej umierającego języka karaimskiego[56]. Brak zatem, dla członków KZR, a nawet osób niestanowiących wyznawców tegoż związku wyznaniowego, lecz odczuwających łączność kulturową, narzędzi skutecznego wpływu na prawodawcę celem nowelizacji przepisów.

Wobec wynikłej z orzecznictwa samodzielności związku wyznaniowego w procesie decyzyjnym razi nadmierna ingerencja Ministra Wyznań i Oświecenia Publicznego (dziś: ministra właściwego ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych) w proces wyborczy i związany z tym paradoks. Minister chcący ingerować, zgodnie z K.Z.R.u. i K.Z.R.rozp. w takowy proces, naruszałby swój zakres związku wyznaniowego, a w przypadku braku ingerencji, choćby w postaci opiniowania kandydatów na urząd hachana, naruszałby przepisy obowiązującego nadal K.Z.R.rozp., tak jak przepis art. 8 ust.1 K.Z.R.u. obejmujący wymogi formalne protokołu z przebiegu elekcji hachana wraz z ustalonymi w art. 8 ust. 2 K.Z.R.u. zasadami dotyczącymi składanych nań podpisów zachowuje swoją normatywną wartość po dziś dzień, tak za *signum temporis* przyjętego w II RP modelu reglamentowanej wolności wyznania jest art. 9 regulujący zatwierdzenie wyboru hachana przez Prezydenta RP oraz konieczność złożenia przysięgi lojalności względem rządu oraz zaniechania działań mogących przynieść szkodę państwu polskiemu lub porządkowi publicznemu (art. 9 *in medio* K.Z.R.u.).

---

55 R. Jastrzębski, *Możliwość nowelizacji…*, op. cit., s. 178.

56 Wedle danych przywołanych przez L. Adamczuk jest on znany, w mowie i piśmie, łącznie 39 osobom w środowiskach Karaimów polskich i litewskich, zaś znany tylko w mowie 86 osobom. L. Adamczuk, *Socjologiczny obraz współczesnego życia Karaimów na Litwie i w Polsce*, „Awazymyz. Pismo historyczno-społeczno-kulturalne Karaimów” 2004, nr 2(9), s. 5, https://doi.org/10.33229/az.162.

Hachan jest organem monokratycznym, lecz posiadającym wsparcie dwuosobowego organu kolegialnego o charakterze doradczym – Karaimskiego Zarządu Duchownego (art. 13 ust. 1 K.Z.R.u.) złożonego z dwóch hazzanów powoływanych i odwoływanych przez hachana. Nadto przewidziano organ o charakterze nadzwyczajnym – Wielki Karaimski Zarząd Duchowny (art. 13 ust. 2 K.Z.R.u.) zwoływany *ad hoc* – w miarę potrzeby, w skład którego wchodzą wszyscy hazzanowie oraz wybrani przez hachana świeccy, które to zarządy obradują pod przewodnictwem hachana (§ 18 K.Z.R.rozp.), przy czym głos decydujący posiada hachan (§ 18 *in fine* K.Z.R.rozp.). Istotne jest podkreślenie doradczej i konsultacyjnej roli tych organów, zatem z perspektywy obrotu cywilnoprawnego nie odgrywają one istotnej roli, ze względu na fakt powoływania *ad hoc* i *ad casu* Wielkiego Karaimskiego Zarządu Duchownego uznać należy, że nie posiada on osobowości prawnej, jednakże w przypadku Karaimskiego Zarządu Duchownego zagadnienie jest niejasne, albowiem organ ten jest organem stałym, o ustalonym *ex lege* stanie osobowym (dwóch hazzanów), może (czego definitywnie ani K.Z.R.rozp. ani K.Z.R.u. nie rozstrzyga) takową osobowość posiadać. Podkreślić jednak należy, że obydwa zarządy rozpatrują wyłącznie zagadnienia przedstawione im przez hachana (§ 18 *in medio* K.Z.R.rozp.), zatem ich rola jest subsydiarna i wtórna względem hachana.

Struktura pozioma – gminy wyznaniowe, obsada godności hazzana i szamasza

Struktura pozioma KZR obejmuje karaimskie gminy wyznaniowe (art. 12 K.Z.R.u.), na których czele stoi hazzan (art. 13 ust.1 *in principio* K.Z.R.u.), a rolę pomocniczą dlań pełni szamasz, przy czym obydwa stanowiska są elekcyjne – wybór dokonywany jest przez ogólne zebrania karaimskiej gminy wyznaniowej. Dodatkowym organem pomocniczym względem szamaszów są ochuwczowie. Podstawową powinnością hazzana jest wypełnianie zadań religijnych (§ 20 K.Z.R.rozp.), w czym pomagają im szamaszowie (§ 21 K.Z.R.rozp.). Wymogi stawiane hazzanom i szamaszom powiązane są z wykształceniem i „zaletami moralnymi" (§ 22 K.Z.R.rozp.), a nadto mechanizm wyboru hazzanów i szamaszów zbliżony, z zastrzeżeniem uproszczonej procedury, jest do wyboru hachana, przy czym odpowiedzialnym za zatwierdzenie wyboru nie jest ani Prezydent RP, ani minister, lecz hachan, który odpowiedzialny jest także za ustalenia „kadrowe" w zakresie wyznaczenia liczby hazzanów, szamaszów

i ochuwczów przy każdej kienesie[57] (§ 24 K.Z.R.rozp.), co nie jest tożsame z ich liczbą w poszczególnych gminach wyznaniowych. Podkreślić należy uregulowanie wymogów kwalifikacji moralnych i osobistych w szerokim katalogu § 25 ust. 2 K.Z.R.rozp., który obejmuje m.in. odesłanie do bliżej nieokreślonych ani w rozporządzeniu, ani w ustawie „przepisów wyznania karaimskiego" – to jest prawa wewnętrznego uchwalonego na podstawie K.Z.R.u lub K.Z.R.rozp. lub wymogów stawianych przez hachana na mocy jego swobodnego uznania (§ 25 ust. 1 K.Z.R.rozp.), wymóg posiadania obywatelstwa polskiego i znajomości języka polskiego, z którego to wymogu zwolnić może bliżej w przepisach nieokreślona „właściwa władza państwowa" (§ 25 ust. 2 pkt. 1) i 2) K.Z.R.rozp.). Kandydatowi stawia się też wymóg wieku – minimum 25 lat dla hazzana i 23 lata dla szamasza (§ 25 ust. 2 pkt. 3) K.Z.R.rozp.), niekaralności za zbrodnie lub inne „czyny karalne" popełnione z chęci zysku lub przeciw moralności, wymóg niekaralności w zakresie czynów pociągających za sobą pozbawienie lub ograniczenie praw (§ 25 ust. 2 pkt. 5) K.Z.R.rozp.), to jest za czyny, za które zastosowano jedną z tzw. kar dodatkowych (art. 44 lit. a–f Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny[58]), wymóg nieubezwłasnowolnienia (§ 25 ust. 2 pkt. 7) K.Z.R.rozp.), a nawet hazzanem, szamaszem lub ochuwczem nie może być osoba, wobec której toczy się śledztwo o zbrodnię (§ 25 ust. 2 pkt. 6) K.Z.R.rozp.), co odnosiło się do działania sędziego śledczego (lub sędziego śledczego do spraw wyjątkowego znaczenia), to jest organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, odbiegających strukturalnie (i wynagrodzeniem) od statusu sędziego danej instancji[59]. Zatem urzędów przewidzianych przez K.Z.R.u lub K.Z.R.rozp., za wyjątkiem członkostwa w Wielkim Karaimskim Zarządzie Duchownym, nie mogły pełnić osoby, co do których toczyło się postępowanie przygotowawcze, a sama treść wyroku nie miała tu znaczenia. Nie miały znaczenia także kontratypy ustawowe (uregulowane w art. 17 § 1, art. 19, art. 20 § 1, art. 21 § 1, czy art. 22 § 1 w zw. z § 3 Kodeksu Makarewicza), a ze względu na, przynajmniej teoretyczne, obowiązywanie K.Z.R.rozp. po dzień dzisiejszy, nie mają tu znaczenia

[57] Dom modlitwy w religii karaimskiej, zazwyczaj trójdzielny – składający się z hallu, sali modlitw dla mężczyzn oraz sali modlitw dla kobiet. Wśród istotnych z perspektywy polskich Karaimów kienes wyróżnić można kienesę wileńską, łucką (zaadaptowaną po 1945 roku na cele mieszkalne) oraz nieczynną już kienesę wrocławską.

[58] Dalej jako: Kodeks Makarewicza.

[59] M. Materniak-Pawłowska, *Instytucja sędziego śledczego w II Rzeczypospolitej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne" 2013, t. 65, nr 1, s. 280–282.

i obecnie występujące kontratypy ustawowe[60]. Hazzan, szamasz, ochuwcz, oprócz wymogów stawianych przez hachana (§ 25 ust. 1 K.Z.R.rozp.), obok imamów i muezzinów (§ 32 ust. 2 pkt. 1)–7) M.Z.R.rozp.), podlegają najściślejszym wymogom, jakie stawia prawo (dodajmy wewnętrzne związku wyznaniowego włączone w ramy państwowego porządku prawnego). *Ipso iure* ograniczono zatem, w chwili uchwalania K.Z.R.rozp., zgodnie z ramami ustrojowymi, obecnie w niedopuszczalny sposób, zakres swobody związku wyznaniowego w zakresie obierania kandydatów na poszczególne urzędy.

Zarządy gmin i zarząd majątkiem gminnym

Karaimskie Gminy Wyznaniowe posiadają kolegialny, przynajmniej pięcioosobowy zarząd wybierany przez ogólne zebranie gminy na czteroletnia kadencję „absolutną" (tj. bezwzględną) większością głosów (§ 26 ust. 1 K.Z.R.rozp.), której przewodniczy, niestojący jednak na czele gminy, prezes (§ 26 ust. 2 K.Z.R.rozp.), którego zadaniem są działania zarządcze, podług wskazówek i zaleceń hazzana (§ 27 ust.1 pkt. 1) K.Z.R.rozp.), gospodarka budżetowa gminy i zarząd nad stanem świątyń i cmentarzy (§ 27 ust.1 pkt. 2)–3) K.Z.R.rozp.), przy czym gospodarka budżetowa podlega nadzorowi hachana poprzez przekazywany mu z końcem każdego roku kalendarzowego raport prezesa gminy, za pośrednictwem hazzana (§ 27 ust. 2 K.Z.R.rozp.). Kompetencje zarządu gminy w zakresie dysponowania jej majątkiem (w tym kienesami i cmentarzami) potwierdza art. 29 K.Z.R.u., co wobec braku jednoznacznie uregulowanej reprezentacji pozwala na stwierdzenie, że organem odpowiedzialnym za ewentualne czynności przekraczające zwykły zarząd[61] majątkiem gminy jest zarząd gminy, a fakt, iż w jego skąd wchodzą hazzanowie z miejscowej kienesy (§ 26 ust. 1 K.Z.R.rozp.), pozwala na stwierdzenie, iż reprezentacja gminy przez zarząd z osobą hazzana włącznie umożliwia pominiecie refleksji nad wykładnią § 27 ust. 1 pkt. 1 K.Z.R.rozp. w zakresie, w jakim stawia on wymóg dokonywania czynności pod nadzorem hazzana – rozumianym jako konieczność

[60] Refleksje doktryny nt. kontratypów pozaustawowych pomijam jako indyferentną dla problemu.

[61] Przepis wskazuje jednoznacznie, że „Położonym w obrębie danej karaimskiej gminy wyznaniowej majątkiem, należącym do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, jego kienesami i cmentarzami zarządza pod nadzorem hazzana zarząd karaimskiej gminy wyznaniowej". Nadzór hazzana jest o tyle paradoksalny, że ma charakter symboliczny, kieruje, udziela wskazówek i poleceń, a zarazem brak jest czytelnych dyrektyw postępowania na sytuacje sporu między zarządem i hazzanem.

uprzedniego uzyskania zgody lub przyjęcia przez niego do wiadomości planowanego dokonania czynności zarządu lub przekraczających zwykły zarząd, albowiem i on, jako jeden z hazzanów miejscowej kienesy, jest członkiem organu; jednakże zawarte tam „wskazówki i polecenia" hachana interpretować należy w kontekście § 3 ust 2 pkt. 3 *in fine* K.Z.R.rozp., to jest jako obowiązek, przynajmniej o charakterze informacyjnym, odnośnie do dokonania czynności zwykłego zarządu oraz, wobec brzmienia § 3 ust 2 pkt. 8 K.Z.R.rozp. interpretowanego rozszerzająco, obowiązku przynajmniej poinformowania hachana o dokonaniu czynności skutkujących nabyciem, zbyciem lub obciążeniem majątku gminy, co wywnioskować można na podstawie art. 28 ust. 2 K.Z.R.u.

Podkreślić należy skrajnie anachroniczny i nieprzystający do współczesnego orzecznictwa art. 28 ust.3 K.Z.R.u. uzależniający „pozbycie" (tj. zbycie pod tytułem darmym lub odpłatnym), zamianę lub zmianę przeznaczenia nieruchomości KZR od zgody (domniemywać należy, że uprzedniej) wojewody wileńskiego. Pomijając wzmiankowane już rozważania na temat oczywisty – położenia Wilna poza granicami RP – oraz fakt, że ostatni wojewoda wileński – Artur Maruszewski zmarł 6 grudnia 1945 roku, a biegłego nekromanty próżno szukać na listach biegłych wyłożonych w biurach obsługi interesantów sądów okręgowych, zwrócić uwagę należy, że istnienie tego przepisu stanowi prawne kuriozum (za wyjątkiem uregulowanych w art. 6 ust. 1 i 2 P.C.u. stanowiących *lex specialis* względem m.in. pozostałych przypadków zarządu majątkiem związku wyznaniowego, wynikłe z szacunku dla zwłok ludzkich, który podkreśla liczne orzecznictwo[62], oraz względów natury sanitarnej[63], albowiem „Data [40 lat – dopisek M.J.W.] jest ściśle określona i wynika z poszanowania szczątków ludzkich. Zastosowanie tak długiego okresu wskazuje, że ustawodawca chciał być pewny, że cmentarz jest nieużywany"[64]. Za wyjątkiem rzeczonego wyjątku generalną zasadą winna być (i jest) nieingerencja w swobodę gospodarowania mieniem przez związki

---

62 Przykładowo: Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 24/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku – V Wydział Cywilny z dnia 30 marca 2017 r., V ACa 376/16; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 lipca 2022 r., II OSK 2293/19.

63 Por. § 3 ust. 1 i 2, § 4 ust. 1 i 2, § 4 ust. 1 czy § 5 Rozporządzenia Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 r. w sprawie określenia, jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze.

64 P. Drembkowski, *Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Komentarz*, wyd. 1, 2018, Legalis, art. 6, nb. 2.

wyznaniowe, przy czym ocena skuteczności takowych działań winna być oparta nie tylko na przepisach prawa powszechnie obowiązującego, ale także prawa wewnętrznego związku wyznaniowego i zagadnienia zgód (zezwoleń) organów związku wyznaniowego[65], bez możliwości „ratunkowego" zastosowania wykładni art. 103 K.C. *per analogiam*[66]. Ustawodawca, utrzymując w niezmienionej niemal formie przepisy K.Z.R.u., zafundował nam błędne koło, w którym by przestrzegać zasady prawa wewnętrznego, trzeba odnosić się do nieistniejącego już organu administracji (wojewoda wileński), a ponieważ prawo wewnętrzne winno być kształtowane przez związek wyznaniowy, to należałoby poniechać uzależniania czynności swojego zakresu od woli organu niebędącego wyznaniową osobą prawną.

Zwalniać czy nie zwalniać. Czyli wykładnia zwolnień podatkowych

Podkreślić należy jedną z niewielu przepisów K.Z.R.u., który przetrwał próbę czasu. Jest nim art. 31 stanowiący o zwolnieniu z podatków państwowych i komunalnych (tj. podatków i opłat lokalnych) kienes i innych budynków służących wyłącznie „Służbie Bożej" lub takich dóbr i praw majątkowych, których dochód służy wyłącznie celom kultu religijnego i nie przyczynia się do osobistych dochodów duchowieństwa lub innych członków Związku. Zwolnienie to, pomimo archaicznego języka i specyficznej redakcji przepisu, uznać można za równoprawne ze zwolnieniami ustanowionymi na mocy przepisów ustaw późniejszych[67], przy czym brak jest wprost wskazania istnienia zwolnienia z opłat ustanowionych na mocy ustawy o opłacie stemplowej[68], w związku z powyższym w przypadku

[65] Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 15 lutego 2018 r., I AGa 67/18.

[66] Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKN 22/96.

[67] Przykładowo: art. 40 ust. 4–5 Ustawy z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, art. 34 ust. 3–4 Ustawy z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 33 ust. 2–3 Ustawy z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej i inne.

[68] Por. Ustawa z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych – dalej określana skrótem O.S.u.; opłata stemplowa w pewnym uproszczeniu uznana może zostać za poprzednika opłaty skarbowej, podlegały jej min. pisma stwierdzające umowę o nabycie nieruchomości (art. 52 pkt. 1) O.S.u.), za podstawę wyliczenia jej wysokości uznawano co do zasady wartość rzeczy nieruchomej (art. 56 *in principio* O.S.u. z zastrzeżeniami uregulowań szczególnych, np. art. 57 O.S.u.) lub wartość rzeczy ruchomej (art. 66 pkt. 1–4) O.S.u.), a podobnie jak dzisiejsze stawki podatku od czynności cywilnoprawnych jej wysokość wyrażana była procentowo. Nadto rolę płatnika powierzono notariuszowi, z wyłączeniem terenu obowiązywania austriackiego

ewentualnego dokonywania czynności podlegającej opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych lub opłatami sądowymi, które przed wejściem w życie ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych podlegały opłatom o podobnym charakterze, np. na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o opłacie skarbowej, podatek winien zostać pobrany (ze względu na charakter odpowiedzialności notariusza jako płatnika) lub dokonanie czynności winno zostać poprzedzone uzyskaniem przez związek wyznaniowy interpretacji indywidualnej (por. art. 14b ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa). Na marginesie, winno zostać przedmiotem odrębnych rozważań[69] dotyczących zgodności art. 31 K.Z.R.u. oraz art. 41 M.Z.R.u z art. 25 ust. 1 Konstytucji z 1997 r., w szczególności w świetle semantycznie jasnej redakcji przepisów dotyczących zwolnień od podatków i opłat sądowych w pozostałych ustawach regulujących stosunki między państwem a związkami wyznaniowymi[70], albowiem brzmienie art. 31 K.Z.R.u. oraz art. 41 M.Z.R.u sugeruje mniejszy zakres zwolnień niż w przypadku pozostałych związków wyznaniowych.

Czy musimy tkwić w skansenie. Uwagi *de lege lata i de lege ferenda*

Ustawodawca pominął milczeniem, podobnie jak w przypadku polskich muzułmanów i staroobrzędowców, ponowne uregulowanie statusu Karaimów w RP. Problem rozwiązuje się przez zaniechanie, albowiem społeczność karaimska kurczy się, a pojedyncze epizody wzrostu stanowią raczej efekt „narracyjnej siły" spisu powszechnego aniżeli realne perspektywy utrzymania *status quo* lub powiększania się związku wyznaniowego. Jakkolwiek argument historyczny i wykładnia historyczna nie są mi bliskie, może poza naiwną nadzieją powrotu do zmodernizowanej, dostosowanej do precedensyzacji prawa polskiego, historycznej formy komentarza[71], tak

kodeksu cywilnego (art. 27 pkt. 1–3) O.S.u.). Dokonując analizy kolejnych ustaw pełniących podobne funkcje fiskalne, można stwierdzić, że O.S.u. stanowi, pod względem funkcji ekonomicznej, „dalekiego przodka" ustawy z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych.

69 W kontekście ingerencji władz państwowych w proces obsady godności hachana oraz Muftiego oraz nadmiernej ich ingerencji w działalność KZR oraz MZR, refleksję podjął już P. Borecki (por. przypis nr 50).

70 Za wyjątkiem rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego nieposiadającego hierarchii duchownej.

71 Syntetycznie o technice W. Dajczak, *Czy argument historyczny może pomóc w trudnych*

w przypadku KZR (i MZR) należałoby, choćby z szacunku dla utraconej wieloetniczności i wielowyznaniowej struktury społecznej dawnej Rzeczpospolitej, dokonać gruntownej nowelizacji ustawy bądź całkowitego jej uchylenia i uchwalenia nowej, o konstrukcji zbliżonej do uregulowań z lat dziewięćdziesiątych. Nie sposób „podyktować" ustawodawcy, w postulatywnej formie, kształt potencjalnej regulacji ustawowej, uznać należy jednak, że technika legislacyjna przewidziana dla uregulowania statusu kościołów mariawickich stanowi najlepsze (choć nieidealne) osiągnięcie ustawodawcy i winna być wzorem do naśladowania przy potencjalnych prób legislacyjnych. Prób, które najpewniej nie nastąpią.

przypadkach dzisiejszego prawa prywatnego?, „Forum Prawnicze" 2024, nr 1(81), s. 9–10.

Grzegorz Wolak[*]

O skutkach zrzeczenia się dziedziczenia dokonanego przez jednego z rodziców spadkodawcy

Wprowadzenie

Zagadnienia odnoszące się do umowy zrzeczenia się dziedziczenia (stanowiącej jedyny wyjątek od wyrażonego w art. 1047 k.c. zakazu zawierania umów o spadek po osobie żyjącej), w tym jej skutków dla zstępnych zrzekającego się, bardzo rzadko pojawiają się na wokandzie Sądu Najwyższego[1]. Lakoniczność przepisów kodeksu cywilnego regulujących tę umowę prawa spadkowego (art. 1048–1050 k.c.), pomimo nowelizacji kodeksu cywilnego z 2023 r.[2], która wprost odnosi się do dopuszczalności zrzeczenia się jedynie zachowku bądź jego części oraz zrzeczenia się dziedziczenia na korzyść innej osoby, także nie ułatwia ich rozumienia i to zarówno uczestnikom obrotu cywilnoprawnego, jak i podmiotom stosującym prawo[3].

W innym miejscu omówiona została przez autora problematyka zrzeczenia się dziedziczenia przez dziadków spadkodawcy[4]. W niniejszym artykule poruszony zostanie inny wycinek tej problematyki, a mianowicie problem wpływu umowy o zrzeczenie się dziedziczenia zawartej między spadkodawcą a jego rodzicem, obejmującej zstępnych zrzekającego

---

[*] Dr hab. Grzegorz Wolak, prof. WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej z siedzibą w Rzeszowie, Kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Postępowania Cywilnego, Sędzia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu, ORCID: 0000-0003-3636-8440

[1] W bazie LEX można znaleźć orzeczeń 19 orzeczeń SN odnoszących się do art. 1048–1050 k.c. Zważywszy, że kodeks cywilny obowiązuje od 1 stycznia 1965 r., nie jest to liczba porażająca.

[2] Art. 1048 k.c. został zmieniony z dniem 22 maja 2023 r. przez art. 129 pkt 12 ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz. U. z 2023 r., poz. 326). W przepisie tym dotychczasową treść oznaczono jako § 1 i dodano § 2 i 3 w brzmieniu: „§ 2. Zrzeczenie się dziedziczenia może być ograniczone do zrzeczenia się tylko prawa do zachowku w całości lub w części. § 3. Zrzeczenie się dziedziczenia na korzyść innej osoby uważa się w razie wątpliwości za zrzeczenie się pod warunkiem, że ta osoba będzie dziedziczyć".

[3] Zob. szerzej np. M. Pazdan, [w:] B. Kordasiewicz (red.), *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2025, s. 1484–1497; G. Wolak, *Umowa zrzeczenia się dziedziczenia w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2016.

[4] Zob. G. Wolak, *O zrzeczeniu się dziedziczenia przez dziadków spadkodawcy*, „Nowy Przegląd Notarialny" 2025, nr 4, s. 45–70.

się rodzica na możliwość dziedziczenia przez rodzeństwo spadkodawcy. Bezpośrednim powodem jego napisania było zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 k.p.c. przez Sąd Okręgowy w Gliwicach[5]. Brzmiało ono następująco: „1. Czy zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców spadkodawcy obejmujące zstępnych zrzekającego się odnosi skutek względem rodzeństwa spadkodawcy będącego zstępnymi zrzekającego się w odniesieniu do udziału, który przypadałby zrzekającemu się rodzicowi? A jeżeli takie zrzeczenie się dziedziczenia odnosi opisany skutek to: 2. Czy rodzeństwo dziedziczące wówczas w zbiegu z małżonkiem dziedziczy połowę spadku, czy jedynie spadek w części, jaka przypada rodzeństwu z tytułu wcześniejszej śmierci drugiego rodzica spadkodawcy, a udział małżonka może być większy niż połowa spadku?". W podjętej już po napisaniu niniejszego artykułu uchwale Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2026 r., III CZP 34/25[6], przyjęto, że zrzeczenie się dziedziczenia przez jedno z rodziców spadkodawcy, obejmujące zstępnych zrzekającego się, nie odnosi skutku względem rodzeństwa spadkodawcy, będącego zstępnymi zrzekającego się, w odniesieniu do udziału spadkowego, który przypada rodzeństwu spadkodawcy, jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku (art. 932 § 4 k.c.).

Kwestia skutków zrzeczenia się dziedziczenia przez rodziców spadkodawcy nie była dotychczas (tj. przed podjęciem dopiero co przywołanej uchwały) przedmiotem orzeczenia Sądu Najwyższego. Zanim przejdziemy do jej omówienia, kilka uwag najpierw poświęcić warto zagadnieniom o bardziej ogólnym charakterze, takim jak: regulacja prawna z art. 1048 i 1049 k.c. oraz z art. 932 i art. 933 k.c., a także zmiana zasad dziedziczenia ustawowego przez rodziców i rodzeństwo spadkodawcy będąca wynikiem nowelizacji kodeksu cywilnego z 2009 r.

Art. 1048 i 1049 k.c. a art. 932 i art. 933 k.c.

W myśl art. 1048 § 1 k.c. spadkobierca ustawowy[7] może przez umowę z przyszłym spadkodawcą zrzec się dziedziczenia po nim. Umowa taka

[5] Postanowienie Sądu Okręgowego w Gliwicach z 30 września 2025 r., III Ca 336/24, niepubl.

[6] Niepublikowany.

[7] Odmiennie niż na gruncie dekretu z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe, Dz. U. z 1946 r., nr 60, poz. 328, dalej: dekret Prawo spadkowe [vide: art. 10 § 1 („Można w drodze umowy zawartej ze spadkodawcą zrzec się prawa do dziedziczenia") i art. 11 § 2 („Zrzeczenie się dziedziczenia z oznaczonego w umowie tytułu nie wyłącza dziedziczenia z innego tytułu")],

powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. Jest to forma szczególna zastrzeżona pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem* – art. 73 § 2 k.c.). Jak wiadomo, spadkobiercą ustawowym jest nie tylko ta osoba, która w chwili zawierania umowy o zrzeczenie się dziedziczenia byłaby powołana do spadku z ustawy, ale też każda inna, która nawet potencjalnie mogłaby po spadkodawcy dziedziczyć. Wystarczy więc, że osoba taka znajduje się w kręgu spadkobierców ustawowych określonych przez ustawę niezależnie od tego, w jakiej kolejności będzie powołana do dziedziczenia[8]. W konsekwencji zrzekającym się dziedziczenia może być rodzeństwo spadkodawcy, mimo że w porządku dziedziczenia z ustawy wyprzedza je małżonek i dzieci spadkodawcy. Do grona spadkobierców ustawowych należą w sposób oczywisty także rodzice spadkodawcy. Należą oni do II i III grupy dziedziczenia ustawowego (art. 932 k.c.).

Art. 1049 § 1 k.c. przewiduje, że zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się, chyba że umówiono się inaczej. Zrzekający się oraz jego zstępni, których obejmuje zrzeczenie się dziedziczenia, zostają wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku (§ 2). Tym samym strony umowy mogą ograniczyć skutki zrzeczenia się jedynie do osoby zrzekającego się. W braku jednak wyraźnego zastrzeżenia w umowie zrzeczenie się obejmie także jego zstępnych[9]. Chodzi przy tym o zstępnych niezależnie od stopnia pokrewieństwa ze zrzekającym się (zrzeczenie się dziedziczenia wpłynie na sytuację nie tylko dzieci zrzekającego się, lecz także jego wnuków, prawnuków itd.)[10]. Skoro *lege non distinguente* skutek ten odnosi się do wszystkich zstępnych zrzekającego się dziedziczenia, to oznacza to też to, że obejmuje zarówno tych żyjących już w chwili zawarcia tej umowy, jak i tych urodzonych już później, do chwili otwarcia spadku, a nawet jedynie poczętych w chwili otwarcia spadku[11]. W konsekwencji na mocy takiej umowy dochodzi do wyłączenia całego szczepu pochodzącego

przedmiotem umowy zrzeczenia się dziedziczenia wg kodeksu cywilnego może być jedynie dziedziczenie ustawowe.

8 Zob. np. W. Borysiak, *Dziedziczenie ustawowe w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego*, „Przegląd Sądowy" 2011, nr 2, s. 60–61.

9 Zob. uzasadnienie postanowienia SN z 20 kwietnia 1972 r., III CRN 19/72, OSNCP 1972, nr 11, poz. 205.

10 Zob. np. K. Mularski, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, Warszawa 2022, kom. do art. 1049, nb 2.

11 Zob. np. J. Pietrzykowski, [w:] Z. Resich (red.), *Kodeks cywilny*. *Komentarz, t. 3*, Warszawa 1972, s. 1989; K. Mularski, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks…*, kom. do art. 1049, nb 2.

od zrzekającego się. W nauce nie bez racji zauważa się, że występuje tutaj rzadka w prawie cywilnym sytuacja, w której umowa bezpośrednio wpływa na sytuację prawną osób niebędących jej stronami[12]. Wobec takiej regulacji ustawowej przyjmuje się, że zrzekający się nie musi uzyskiwać zgody zstępnych na zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia ani zgody sądu, gdy zstępni są małoletni[13].

Z kolei art. 932 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 28 czerwca 2009 r., nadanym Ustawą z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny[14], reguluje dziedziczenie w ramach II i III grupy dziedziczenia ustawowego, aktualizującego się w braku zstępnych spadkodawcy. Ma on następującą treść: w braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice (§ 1). Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy, dziedziczącej w zbiegu z jego małżonkiem, wynosi połowę spadku (§ 2). W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych (§ 3). Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych (§ 4). Jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy (§ 5). Jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku i brak jest rodzeństwa spadkodawcy lub ich zstępnych, udział spadkowy rodzica dziedziczącego w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy wynosi połowę spadku (§ 6). Stosownie zaś do art. 933 § 1 k.c. udział spadkowy małżonka, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku. W braku zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy (§ 2).

---

12 Zob. np. E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki,* kom. do art. 1049, nb 1; W. Borysiak, [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, kom. do art. 1049 k.c., pkt 8.

13 Zob. np. J. Kosik, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System prawa cywilnego, t. IV. Prawo spadkowe*, Ossolineum 1986, s. 587; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks…*, kom. do art. 1049, nb 1; P. Księżak, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017, s. 467; W. Borysiak, [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks…,* kom. do art. 1049 k.c., pkt 14.

14 Dz. U. z 2009 r., nr 79, poz. 662, dalej jako nowelizacja z 2009 r.

Zmiana zasad dziedziczenia ustawowego przez rodziców i rodzeństwo

Przed nowelizacją przepisów o dziedziczeniu ustawowym dokonaną w 2009 r. kodeks cywilny znał trzy grupy dziedziczenia ustawowego[15]. Art. 932 § 1 k.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2009 r. wyznaczał krąg spadkobierców ustawowych drugiej grupy. Stanowił, że w braku zstępnych spadkodawcy powołani byli do dziedziczenia jego małżonek, rodzice i rodzeństwo. Krąg spadkobierców ustawowych po tej nowelizacji uległ zwiększeniu do sześciu grup. Ponadto zmienił się kształt spadkobierców ustawowych drugiej grupy. Nowelizacja z 2009 r. wzmocniła pozycję prawnospadkową rodziców spadkodawcy kosztem jego rodzeństwa w ten sposób, że istnienie rodziców wyłącza obecnie od dziedziczenia rodzeństwo i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy[16]. Rodzeństwo i jego zstępni dochodzą do spadku z ustawy dopiero, gdy nie żyje jeden z rodziców bądź nie żyją oboje rodzice. U podstaw tej zmiany zasad dziedziczenia ustawowego legło założenie, że silniejsza względem rodzeństwa pozycja rodziców uzasadniona jest ich wkładem w powstanie majątku spadkowego dzięki wychowaniu i wykształceniu spadkodawcy, w którym brali udział, jak również względy humanitarne – rodzice są już bowiem zwykle w starszym wieku, co pociąga za sobą zmniejszenie możliwości zarobkowych, a dodatkowo utrata dziecka pozbawia ich w przyszłości pomocy, którą mogliby otrzymać, gdyby spadkodawca żył[17].

Rodzeństwo spadkodawcy, o którym mowa w art. 932 k.c., to osoby, które pochodzą od tych samych rodziców co spadkodawca [rodzeństwo rodzone (pełne)] bądź też mają wspólnego jednego rodzica (rodzeństwo przyrodnie, mające ze spadkodawcą jedynie wspólną matkę lub wspólnego ojca). Powszechnie przyjmuje się, że tam gdzie ustawa do kręgu spadkobierców ustawowych zalicza rodzeństwo, zakresem tego pojęcia objęte jest też rodzeństwo przyrodnie. *De lege lata* gdy rodzeństwo

[15] Pierwsza grupa (art. 931 k.c.) obejmująca małżonka spadkodawcy i jego dzieci nie uległa zmianie. Grupa trzecia w stanie sprzed nowelizacji z 2009 r. odpowiada obecnej grupie szóstej, do której zalicza się gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy albo Skarb Państwa, jeśli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo znajdowało się ono za granicą (art. 935 k.c.).

[16] Zob. np. A. Sylwestrzak, [w:] M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, kom. do art. 932 k.c., pkt 1.

[17] Zob. np. M. Pazdan, *Projektowane zmiany w unormowaniu dziedziczenia ustawowego*, „Rejent" 2008, nr 4, s. 14–15; H. Witczak, *Nowe zasady dziedziczenia ustawowego członków rodziny spadkodawcy*, [w:] P. Kasprzyk, P. Wiśniewski (red.), *Prawo rodzinne w dobie przemian*, Lublin 2009, s. 228.

dochodzi do dziedziczenia, w razie gdy rodzic lub rodzice spadkodawcy nie dożyją otwarcia spadku, możliwe jest dziedziczenie „zwolnionego" udziału zmarłego rodzica spadkodawcy przez osoby niebędące zstępnymi tego rodzica[18]. Sytuacja taka może wystąpić np. wówczas, gdy ojciec spadkodawcy miał dwoje dzieci z pierwszego małżeństwa i dwoje dzieci z drugiego małżeństwa. Spadkodawca pochodzi od drugiej żony ojca, która nie dożyła otwarcia spadku. W jej miejsce do dziedziczenia zwolnionego udziału dojdą: dziecko z drugiego małżeństwa (np. brat spadkodawcy) oraz dwoje rodzeństwa z pierwszego małżeństwa (przyrodnie rodzeństwo spadkodawcy)[19]. Bracia i siostry przyrodnie należą do kręgu spadkobierców dziedziczących *ex lege*, ponieważ rodzeństwo spadkodawcy dziedziczy po zmarłym na podstawie własnych uprawnień, a nie w charakterze następców prawnych rodziców spadkodawcy[20].

Takiego zdania był też Sąd Najwyższy w uchwale z 14 października 2011 r., III CZP 49/11[21], której teza brzmi następująco: „Jeżeli jeden z rodziców spadkodawcy nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, dziedziczy, na podstawie art. 932 § 4 k.c., w częściach równych rodzeństwo rodzone i przyrodnie spadkodawcy". W jej uzasadnieniu zwrócono uwagę na to, że udział rodzica spadkodawcy, zmarłego przed otwarciem spadku, nie przypada „jego dzieciom", lecz „rodzeństwu spadkodawcy". W jego ocenie takie ujęcie wskazuje na powiązanie uprawnienia rodzeństwa do dziedziczenia udziału zmarłego rodzica (rodziców) spadkodawcy z pokrewieństwem ze spadkodawcą, a nie z pokrewieństwem z tym rodzicem spadkodawcy, którego udział podlega dziedziczeniu. Rodzeństwo ma więc własny tytuł do dziedziczenia udziału spadkowego zwolnionego przez zmarłego rodzica spadkodawcy i nie przejmuje jego udziału jako jego zstępny. Przyjętą interpretację art. 932 § 4 k.c. potwierdza porównanie art. 932 § 4 z art. 934 k.c., także znowelizowanego w 2009 r. i wyznaczającego zasady dziedziczenia przez dziadków spadkodawcy oraz konsekwencje niedożycia przez nich otwarcia spadku. Art. 934 § 2

[18] Zob. uchwała SN z 14 października 2011 r., III CZP 49/11, OSNC 2012, nr 3, poz. 35, z aprobującymi glosami A. Sylwestrzak, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2012, z. 6, poz. 402; M. Rzewuskiego, „Przegląd Sądowy" 2012, nr 11–12, s. 178 i G. Wolaka, „Monitor Prawniczy" 2013, nr 18, s. 994 oraz omówieniem M. Stanika, *Przegląd orzecznictwa – prawo prywatne*, „Forum Prawnicze" 2012, nr 1, s. 136.

[19] Zob. E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks…*, kom. do art. 932 k.c., pkt 26.

[20] E. Skowrońska-Bocian, *Nowelizacja prawa spadkowego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 40–41.

[21] OSNC 2012, nr 3, poz. 35.

k.c. przewiduje, że jeżeli któryś z dziadków nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępnym i jest dzielony według zasad ogólnych podziału między zstępnych spadkodawcy. Art. 934 § 3 k.c. określa losy udziału, który by przypadł zmarłemu dziadkowi w razie braku jego zstępnych. Udział ten przypada wówczas pozostałym dziadkom w częściach równych. W ocenie Sądu Najwyższego w tym przepisie ustawodawca zastosował jako pierwszy porządek dziedziczenia wstąpienie w miejsce zmarłego uprawnionego do spadku jego zstępnych, po czym oznaczył sposób dziedziczenia, jeśli pierwszy sposób nie ma zastosowania z powodu braku zstępnych. Pozostali dziadkowie, którzy mają dziedziczyć udział zmarłego dziadka niemającego zstępnych, uzyskali własne prawo do jego części spadku, wywodzące się z pokrewieństwa ze spadkodawcą, nie zaś z dziadkiem, który otwarcia spadku nie dożył. Zestawienie art. 934 § 2 i 3 k.c. dowodzi, że ustawodawca, chcąc wprowadzić dziedziczenie przez zstępnych uprawnionego, który nie dożył otwarcia spadku, posługuje się sformułowaniami wyraźnie ujawniającymi taki zamysł (por. także art. 931 § 2 k.c.). Jeśli natomiast jego zamiarem jest ustanowienie odrębnej grupy uprawnionych do zwolnionego udziału, indywidualizuje ich przez odwołanie się do pokrewieństwa lub powinowactwa ze spadkodawcą (art. 934^1 k.c.).

Dualizm poglądów

Będący przedmiotem artykułu problem wpływu umowy o zrzeczenie się dziedziczenia zawartej między spadkodawcą a jego rodzicem i obejmującej zstępnych zrzekającego się rodzica na możliwość dziedziczenia przez rodzeństwo spadkodawcy dotyczy w istocie relacji między art. 1049 § 1 k.c. a art. 932 § 4 k.c. W tym zakresie wyróżnić można dwa przeciwstawne poglądy, o czym mowa nieco niżej. Nie pojawia się on oczywiście wtedy, gdy zrzeczenie się dziedziczenia z woli stron takiej umowy nie obejmuje zstępnych zrzekającego się rodzica spadkodawcy. Wtedy udział należny rodzicowi zrzekającemu się dziedziczenia przypadnie w jego miejsce rodzeństwu spadkodawcy, a więc przede wszystkim zstępnym zrzekającego się rodzica, ewentualnie także rodzeństwu przyrodniemu. Przykład: rodzic (ojciec) ma dwóch synów ze związku małżeńskiego z D. (A – żonatego spadkodawcę i B). Jest jeszcze jedno dziecko pozamałżeńskie płci męskiej (C) niepochodzące od niego, lecz z nieformalnego związku jego żony D i E. Wskutek zrzeczenia się dziedziczenia tylko przez ojca spadkodawcy spadek przypadnie małżonkowi spadkodawcy w 1/2 części, jego matce (D)

w 1/4 części i braciom spadkodawcy: rodzonemu bratu B i przyrodniemu bratu C po 1/8 części (1/4: 2).

Pierwszy pogląd

W. Żukowski[22] stoi na stanowisku, że w obowiązującym stanie prawnym (był to stan obowiązujący w 2008 r.) skutki zrzeczenia się dziedziczenia przez rodziców spadkodawcy nie rozciągają się na zstępnych rodziców, co wynika z wyłączenia stosowania przepisu art. 1049 § 1 k.c. do wypadków, w których zrzekający się i jego zstępni byliby powołani do dziedziczenia z ustawy obok siebie. Ze względu na to, że zgodnie z regulacją zawartą w nowelizacji z 2009 r. rodzeństwo spadkodawcy będzie dziedziczyć z ustawy w miejsce (a nie obok) rodzica, skutki ewentualnego zrzeczenia się dziedziczenia przez ojca czy matkę spadkodawcy, w braku odmiennej woli stron, obejmą także – jako zstępnych zrzekającego się – rodzeństwo spadkodawcy. Jego pogląd za trafny uznała H. Witczak[23].

Zdaniem Żukowskiego, wyrażonym już po nowelizacji z 2009 r., zrzeczenie się dziedziczenia przez krewnych z II paranteli[24] obejmuje w braku odmiennej umowy również zstępnych zrzekającego się. W razie zrzeczenia się dziedziczenia przez rodzeństwo i zstępnych rodzeństwa zastosowanie tej reguły uznaje za jasne i nieskomplikowane. Jak zauważa, pewne komplikacje ujawnią się w wypadku zrzeczenia się dziedziczenia dokonanego przez oboje rodziców lub jednego z rodziców spadkodawcy, ponieważ udział rodzica, który nie dożył otwarcia spadku, przypada rodzeństwu spadkodawcy niezależnie od tego, czy należy ono do zstępnych tego rodzica. Natomiast skutki zrzeczenia się dziedziczenia przez rodzica

22 W. Żukowski, *Projektowana nowelizacja przepisów regulujących dziedziczenie ustawowe*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2008, z. 1, s. 260–261; tenże *Porządek dziedziczenia ustawowego po nowelizacji kodeksu cywilnego ustawami z dnia 2 kwietnia 2009 r. oraz z dnia 18 marca 2011 r.*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2012, nr 1, s. 156–158.

23 H. Witczak, *Uprawnienia rodziców i dziadków spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym w nowym stanie prawnym*, „Monitor Prawniczy" 2009, nr 11, s. 585, przypis 22. Zob. też: W. Borysiak, *Dziedziczenie…*, s. 62; G. Wolak, *Umowa…*, s. 286.

24 Wg nomenklatury stosowanej przez W. Żukowskiego krewnymi należącymi do I paranteli w dziedziczeniu ustawowym są zstępni spadkodawcy. Parantelę II stanowią rodzice, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa spadkodawcy, zaś III dziadkowie i zstępni dziadków (obecnie dzieci i wnuki dziadków) – zob. W. Żukowski, *Porządek…*, s. 153–167. Autor jest zdania, że nowelizacja kodeksu cywilnego z 2009 r. zbliżyła obowiązujący w Polsce porządek dziedziczenia ustawowego krewnych i osób pozostających w stosunku przysposobienia do modelowych założeń parantelarnego porządku dziedziczenia (zob. tenże, *Projektowana…*, s. 258–259).

spadkodawcy rozciągają się tylko na zstępnych zrzekającego się rodzica. Stoi na stanowisku, że udział spadkowy, który przypadłby zrzekającemu się rodzicowi, przypadnie tym spośród rodzeństwa i zstępnym rodzeństwa spadkodawcy, którzy nie są zstępnymi zrzekającego się rodzica.

Autor ten rozważa trzy przypadki zrzeczenia się dziedziczenia z udziałem obojga rodziców spadkodawcy oraz przez jednego rodzica spadkodawcy.

Pierwszy, gdy spadkodawcę przeżyła matka, ojciec, brat rodzony, siostra przyrodnia będącą córką matki spadkodawcy i brat przyrodni będący synem ojca spadkodawcy, a rodzice zrzekli się dziedziczenia obejmującego ich zstępnych, skutki zrzeczenia rozciągają się na zstępnych rodziców spadkodawcy, a zatem zarówno brata rodzonego, jak i siostrę przyrodnią, i brata przyrodniego oraz ich zstępnych. Zostają oni wyłączeni od dziedziczenia zarówno w odniesieniu do części, która przypadłaby matce spadkodawcy, jak i tej, która przypadłaby ojcu. W tej sytuacji wszyscy krewni należący do II paranteli zostają wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku. Ponieważ po spadkodawcy nie pozostał małżonek, do dziedziczenia zostaną powołani krewni należący do III paranteli (art. 934 § 1 k.c.)[25].

Drugi, w którym spadkodawcę przeżywa matka, ojciec, brat rodzony, siostra przyrodnia będąca córką matki spadkodawcy i brat przyrodni będący synem ojca spadkodawcy. Matka spadkodawcy zrzekła się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się, a więc brata rodzonego i siostrę przyrodnią spadkodawcy i ich zstępnych. W konsekwencji osoby te zostają wyłączone od dziedziczenia, tak jakby nie dożyły otwarcia spadku. W konsekwencji cały udział, który przypadałby matce spadkodawcy, przypada temu spośród rodzeństwa spadkodawcy, które nie jest zstępnym matki spadkodawcy, a zatem bratu przyrodniemu. Cały spadek odziedziczą dlatego ojciec spadkodawcy i brat przyrodni spadkodawcy po 1/2 części[26].

Trzeci, w którym spadkodawcę przeżywa matka, ojciec, brat rodzony, siostra przyrodnia będąca córką matki spadkodawcy i brat przyrodni, będący synem ojca spadkodawcy. Matka spadkodawcy zrzekła się dziedziczenia obejmującego jej zstępnych, natomiast ojciec spadkodawcy odrzucił spadek. Jest zdania, że ponieważ skutki zrzeczenia się dziedziczenia przez matkę rozciągają się na jej zstępnych, a zatem na brata rodzinnego i siostrę przyrodnią spadkodawcy i ich zstępnych, zostają oni wyłączeni od

[25] W. Żukowski, *Porządek…,* s. 157–158.

[26] Tamże, s. 156.

dziedziczenia w części, w jakiej dotyczy udziału, który przypadłby matce spadkodawcy. Natomiast udział spadkowy, który przypadłby ojcu spadkodawcy, przypada rodzeństwu spadkodawcy bez żadnych modyfikacji, gdyż skutki odrzucenia spadku – odmiennie niż ma to miejsce przy zrzeczeniu się dziedziczenia – nie rozciągają się na zstępnych odrzucającego spadek. W konsekwencji spadek dziedziczą:

- brat rodzony spadkodawcy w 1/6 części (tj. 1/3 z udziału, który przypadłby ojcu spadkodawcy),
- siostra przyrodnia spadkodawcy w 1/6 części (tj. 1/3 z udziału, który przypadłby ojcu spadkodawcy),
- brat przyrodni spadkodawcy w 4/6 części (tj. 1/3 z udziału, który przypadłby ojcu spadkodawcy oraz cały udział 1/3, który przypadłby matce spadkodawcy)[27].

A. Sylwestrzak[28] analizując skutki zrzeczenia się dziedziczenia przez rodzica spadkodawcy, które z mocy art. 1049 k.c. ma obejmować zstępnych zrzekającego się, zauważyła, że utrwalony pogląd głosi, iż negatywny skutek zrzeczenia się dziedziczenia dotyczy wyłącznie tego, co mogliby uzyskać zstępni, otrzymując udział spadkowy (lub część takiego udziału), który by przypadał zrzekającemu się, natomiast nie obejmuje on sytuacji, w której zstępni zrzekającego się powołani są do dziedziczenia z ustawy obok niego. Na gruncie poprzedniego stanu prawnego oznaczało to, że zrzeczenie się dziedziczenia przez rodziców spadkodawcy nie wyłącza rodzeństwa od dziedziczenia, skoro ma ono samodzielny tytuł do dziedziczenia jako rodzeństwo, pomimo że jest jednocześnie zstępnymi tego, który się zrzekł[29]. Taka interpretacja podtrzymywana jest również w odniesieniu do obowiązującej regulacji prawnej. Sylwestrzak jest zdania, że wydaje się, iż nowelizacja przepisów o dziedziczeniu ustawowym pociągnęła za sobą w tym przedmiocie zmiany. W jej ocenie należałoby raczej przyjąć, że obecnie zstępni zrzekającego się rodzica zostają wyłączeni od dziedziczenia, skoro przypada im udział po rodzicu, a nie obok niego. Zawarte w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 14 października 2011 r., III CZP 49/11, stwierdzenie, że rodzeństwo ma własny tytuł do dziedziczenia udziału spadkowego i nie przejmuje go jako zstępny rodzica, jest jej zdaniem trafne w kontekście rozważanego w tym judykacie zagadnienia

[27] Tamże, s. 156-157.

[28] A. Sylwestrzak, *Glosa do uchwały SN z dnia 14 października 2011 r., III CZP 49/11*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2012, nr 6, poz. 60.

[29] Tak np. W. Hans, *Umowy dotyczące spadku*, „Nowe Prawo" 1967, nr 2, s. 245.

kręgu spadkobierców ustawowych w rozumieniu art. 932 § 4 k.c., jednak nie można go zrozumieć opacznie, odnosząc ponadto do skutków zrzeczenia się dziedziczenia. Stoi ona na stanowisku, że użycie w art. 932 § 4 k.c. określenia „rodzeństwo" nie uchyla skutków zrzeczenia się dziedziczenia, gdyż rodzeństwo przejmuje przecież udział „zwolniony" przez rodzica i ten mechanizm przesądza o zastosowaniu wobec omawianej grupy spadkobierców art. 1049 k.c. Powołanie rodzeństwa (a nie zstępnych rodziców) ma jednak to znaczenie, że wyłączeniu ulegną tylko zstępni zrzekającego się rodzica, natomiast zstępni drugiego rodzica, który się spadku nie zrzekł, dziedziczą z ustawy jako rodzeństwo spadkodawcy. Zróżnicowanie takie pojawi się właśnie w przypadku istnienia rodzeństwa przyrodniego.

B. Kucia[30] uważa, że w obecnym stanie prawnym jeśli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku (por. też art. 928 § 2, art. 1020 lub art. 1049 § 2 k.c.), udział spadkowy, który mu przypadał, przypada rodzeństwu spadkodawcy (choćby nie pochodziło od tego rodzica) w częściach równych. W rachubę wchodzi zatem rodzeństwo rodzone i przyrodnie spadkodawcy. Nie zawsze więc grono rodzeństwa powołanego do spadku z ustawy pokryje się z gronem dzieci rodzica, który nie dożył otwarcia spadku. Jak zauważa, stanowisko to zostało potwierdzone w uchwale Sądu Najwyższego z 14 października 2011 r., III CZP 49/11, w której wyjaśniono, że tytuł powołania do spadku rodzeństwa spadkodawcy wywodzi się z pokrewieństwa ze spadkodawcą, a nie rodzicem, który nie dożył otwarcia spadku (w art. 932 § 4 k.c. mowa jest bowiem o rodzeństwie spadkodawcy, a nie zstępnych rodzica spadkodawcy). Zdaniem B. Kuci to ostatnie stwierdzenie nie wpływa jednak na zakres skutków umowy o zrzeczenie się dziedziczenia, zawartej pomiędzy spadkodawcą i jego rodzicem (art. 1049 § 2 k.c.). Umowa ta wywoła bowiem skutek dla rodzeństwa (i zstępnych rodzeństwa) spadkodawcy tylko wtedy, gdy będą zarazem zstępnymi zrzekającego się, a skutek ten nie zostanie wobec nich wyłączony. W takim przypadku udział zrzekającego się rodzica spadkodawcy przypadnie jedynie rodzeństwu (ewentualnie zstępnym rodzeństwa) spadkodawcy, które od zrzekającego się nie pochodzi (art. 932 § 4 i 5 k.c.).

J. Ciszewski i J. Knabe[31] są zdania, że zgodnie z art. 1049 § 1 zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się, chyba że

[30] B. Kucia, [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki (art. 922–1087)*, Warszawa 2019, kom. do art. 933 k.c., pkt 3.

[31] J. Ciszewski, J. Knabe, [w:] J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019, kom. do art. 932 k.c., pkt 11.

umówiono się inaczej. Oznacza to, że umowa zrzeczenia się dziedziczenia zawarta przez jednego z rodziców spadkodawcy, jeżeli inaczej w niej nie zastrzeżono, wyłączy od dziedziczenia na podstawie art. 932 § 4 jego rodzeństwo – dzieci tego rodzica.

W. Borysiak[32] stwierdza, że różnica pomiędzy rodzeństwem rodzonym a przyrodnim zaistnieje w sytuacji zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia pomiędzy spadkodawcą a jednym z jego rodziców. Zrzeczenie się dziedziczenia przez obydwoje rodziców spadkodawcy obejmie rodzeństwo spadkodawcy (art. 932 § 4 w zw. z art. 1049 k.c.) od nich pochodzące. Nie obejmie natomiast zstępnych samego spadkodawcy, względem których jego rodzice są wstępnymi. Zrzeczenie się spadku przez jednego z rodziców rozciągnie się jednak jedynie na jego zstępnych, którzy są bądź rodzeństwem rodzonym spadkodawcy (pochodzącym od rodzica, który zrzekł się spadku, oraz drugiego rodzica spadkodawcy), bądź rodzeństwem przyrodnim spadkodawcy (pochodzącym od rodzica spadkodawcy, który zrzekł się spadku, oraz innej osoby). Zrzeczenie się dziedziczenia nie rozciągnie się natomiast na rodzeństwo przyrodnie spadkodawcy, które pochodzi od drugiego z rodziców spadkodawcy, który nie zrzekł się dziedziczenia po nim[33]. W jego ocenie po nowelizacji kodeksu cywilnego dokonanej przez nowelizację z 2009 r. stracił częściowo na aktualności wyrażany w doktrynie pogląd, że art. 1049 k.c. nie znajdzie zastosowania w sytuacji, gdy zrzekającymi się są rodzice spadkodawcy. Zauważa on przy tym, że powyższy pogląd, który uznaje za przeważający w doktrynie, został również w niej skrytykowany[34]. Jest zdania, że za wykładnią, zgodnie z którą zrzeczenie się dziedziczenia przez rodzica wyklucza od dziedziczenia pochodzące od niego rodzeństwo, może przemawiać odwołanie do celu art. 1049 § 1 k.c., którym jest wykluczenie całego szczepu pochodzącego od osoby zrzekającego się, który dochodziłby do dziedziczenia w jego braku. Zgodnie z tą wykładnią naturalne wydaje się to, że zrzeczenie się dziedziczenia przez obydwoje rodziców powinno wykluczać od dziedziczenia ich zstępnych, będących rodzeństwem spadkodawcy, i ich dalszych

[32] Zob. W. Borysiak, *Dziedziczenie*.., s. 62; tenże [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks…*, kom. do art. 932 k.c., pkt 28–32 i do art. 1049 k.c., pkt 9–11.

[33] Tak też G. Wolak, *Umowa*…, s. 286.

[34] Zob. np. M. Łączkowska, *Dziedziczenie ustawowe członków rodziny spadkodawcy*, „Rejent" 2012, nr 5, s. 40–41; M. Łączkowska-Porawska, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, Warszawa 2022, kom. do art. 932, nb 18–19; M. Pazdan, [w:] B. Kordasiewicz (red.), *System prawa prywatnego, Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 1144–1145.

zstępnych[35]. Konsekwentnie więc zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców powinno pozbawiać uprawnienia do dziedziczenia pochodzących od niego zstępnych, będących rodzeństwem spadkodawcy i ich dalszych zstępnych. W innym wypadku pojawiałoby się pytanie o to, jaki skutek ma zawarcie takiej umowy przez jednego z rodziców na dziedziczenie pochodzącego od niego rodzeństwa spadkodawcy. Przy przyjęciu poglądu, że taka umowa nie wywołuje skutków wobec członków rodzeństwa spadkodawcy, należałoby także konsekwentnie uznać, że zrzeczenie się dziedziczenia przez obydwoje rodziców spadkodawcy nie wywołuje skutku względem rodzeństwa spadkodawcy. Pogląd taki uznaje za sprzeczny ze skutkami zmian wprowadzonych nowelizacją 2009 r., gdyż w chwili obecnej rodzeństwo nie dochodzi do dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy, jeżeli żyją obydwoje jego rodzice.

W świetle art. 1049 k.c. w ocenie W. Borysiaka trudno jest uznać, że zrzeczenie się dziedziczenia przez obydwoje rodziców nie wywołuje żadnego skutku względem ich zstępnych, a więc rodzeństwa spadkodawcy. Jednocześnie rodzeństwo dochodzi do dziedziczenia w dalszej klasie spadkobierców ustawowych po spadkodawcy właśnie w braku wyprzedzających ich w dziedziczeniu rodziców. Jak zauważa, taka konfiguracja nie występuje w innych przypadkach analizowanych w doktrynie, w których zrzeczenie się dziedziczenia nie rozciąga się na zstępnych zrzekającego się (tzn. braku wyłączenia od dziedziczenia wspólnych dzieci spadkodawcy z jego małżonkiem, gdy ten ostatni zrzeka się dziedziczenia; braku wyłączenia od dziedziczenia rodziców spadkodawcy w razie zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia przez jego dziadków oraz braku wyłączenia od dziedziczenia zstępnych spadkodawcy w wypadku zrzeczenia się dziedziczenia przez ich wstępnych będących rodzicami lub dziadkami spadkodawcy; pomija on tu przypadek braku wyłączenia od dziedziczenia pasierba w wypadku zrzeczenia się dziedziczenia przez małżonka spadkodawcy, gdyż powołanie go do dziedziczenia opiera się na powinowactwie, a nie pokrewieństwie). Osoby te dziedziczą bowiem niezależnie od tego, czy ich wstępni dochodzący do dziedziczenia w dalszych klasach na chwilę otwarcia spadku żyją, czy też nie. Z kolei, jak wywodzi dalej ten autor, przeciwko zaprezentowanemu poglądowi przemawiać może istotny argument natury aksjologicznej, zgodnie z którym zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców już po śmierci drugiego rodzica, z którym miał wspólne potomstwo, wykluczałoby to

[35] Tak też P. Księżak, *Prawo…,* s. 467.

potomstwo od dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy niezależnie od jego wiedzy i woli, a także być może wbrew wyraźnej woli tego rodzica, który zmarł, a odmówił wcześniej właśnie z tego powodu zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia. Byłoby tak, mimo że w braku zawarcia tej umowy dochodziłoby ono do dziedziczenia ustawowego, jako zstępni zmarłego rodzica. Ujmując to inaczej, zgodnie z tym poglądem zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców powodowałoby, że jego zstępni byliby wyłączeni od dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy i nie mogliby dziedziczyć także wówczas, gdyby drugi rodzic zmarł przed spadkodawcą. Za alternatywę uznaje przyjęcie, że umowa zrzeczenia się dziedziczenia wyklucza wówczas członków rodzeństwa spadkodawcy jedynie od dziedziczenia tej części spadku, którą nabywali w dziedziczeniu ustawowym w braku osoby zrzekającej się, a nie rozciąga się na tę część spadku, którą dziedziczyliby w miejsce zmarłego rodzica wspólnego dla nich i dla spadkodawcy. Borysiak jest zdania, że brak jest jednak podstawy prawnej dla przyjęcia tego poglądu w prawie polskim, gdyż w założeniu udziały w spadku rodzeństwa dochodzącego do dziedziczenia są równe. W jego ocenie trudno byłoby też uznać, że zrzeczenie się dziedziczenia przez rodzica wywołuje różne skutki co do wyłączenia zstępnych pochodzących od niego od dziedziczenia, w zależności od tego, czy w chwili zawierania umowy drugi z rodziców jeszcze żyje albo czy będzie on żył w chwili otwarcia spadku.

Drugi pogląd

Zwolennicy przeciwnego poglądu uznają, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia zawarta z rodzicem spadkodawcy nie wywołuje konsekwencji prawnych w odniesieniu do rodzeństwa spadkodawcy dziedziczącego w miejsce rodziców. Opowiadają się za nim M. Łączkowska-Porawska, M. Pazdan, J. Kuźmicka-Sulikowska. W tym też kierunku, tyle że na tle stanu prawnego sprzed 28 czerwca 2009 r., wedle którego rodzeństwo dochodziło do spadku z ustawy obok rodziców, wypowiadali się przed laty J. Gwiazdomorski, W. Hans, J. Pietrzykowski i J. Kosik[36].

[36] Zob. M. Łączkowska, *Dziedziczenie…*, s. 41; taż, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, Warszawa 2022, kom. do art. 932 k.c., nb 18–19; M. Pazdan, [w:] B. Kordasiewicz (red.) *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 1145; J. Kuźmicka-Sulikowska, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz,* Warszawa 2025, kom. do art. 932 k.c., nb 6; J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1959, s. 78; W. Hans, *Umowy…*, s. 245; J. Pietrzykowski, [w:]

M. Łączkowska-Porawska zauważa, że zgodnie z art. 1049 k.c. umowa zrzeczenia się dziedziczenia wywołuje skutki w postaci wyłączenia od dziedziczenia zarówno zrzekającego się, jak i jego zstępnych, chyba że umówiono się inaczej. Przed wejściem nowelizacji prawa spadkowego z 2009 r. uważano, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia zawarta z rodzicem spadkodawcy nie wywołuje konsekwencji prawnych w odniesieniu do rodzeństwa spadkodawcy dziedziczącego obok, a nie w miejsce rodziców. Ujmując to nieco inaczej, skutek umowy o zrzeczenie się dziedziczenia wobec zstępnych zrzekającego się nie znajduje zastosowania w odniesieniu do rodzeństwa spadkodawcy, gdy zrzekającym się jest rodzic spadkodawcy[37]. Nowe ujęcie sytuacji rodzeństwa w dziedziczeniu ustawowym uznaje za wywołujące pewne wątpliwości. Część doktryny przyjmuje, że umowa o zrzeczenie się dziedziczenia zawarta między rodzicem a spadkodawcą wyklucza z grona spadkobierców ustawowych rodzeństwo spadkodawcy traktowane w świetle art. 1049 k.c. jako zstępni zrzekającego się dziedziczący w jego miejsce. Do spadku mogą być jednak wówczas powołani bracia i siostry pochodzący od drugiego rodzica, który nie zrzekł się dziedziczenia. W jej ocenie zwolennicy tej koncepcji nie stosują jej w odniesieniu do zstępnych spadkodawcy, którzy są zarazem zstępnymi rodziców[38] ani w przypadku rodziców spadkodawcy, gdy umowa zrzeczenia się dziedziczenia zawarta została między spadkodawcą a jego dziadkiem[39]. Argumentem uzasadniającym takie rozwiązanie jest to, że zarówno zstępni spadkodawcy, jak i jego rodzice mają wówczas swój własny tytuł dziedziczenia, a nie dziedziczą w miejsce wstępnego. Zdaniem autorki podobnie jest jednak także w przypadku rodzeństwa spadkodawcy, na co wskazuje uchwała Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 49/11, przy czym taką interpretację treści uzasadnienia zanegowała A. Sylwestrzak.

Zdaniem M. Łączkowskiej-Porawskiej część doktryny trafnie przyjmuje, że wyłączenie zstępnych zrzekającego się dotyczy tylko tych przypadków, gdy zstępni wstępują w miejsce zrzekającego się na podstawie art. 931 § 2 oraz art. 934 k.c., nie dotyczy natomiast sytuacji, gdy zrzekającym się

Z. Resich (red.), *Kodeks…*, s. 1989; J. Kosik, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System…,* s. 587–588.

37 Zob. J. Gwiazdomorski, *Prawo…*, s. 78; J. Kosik, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System*…, s. 588; A. Doliwa, [w:] B. Kordasiewicz (red.) *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2009, s. 928.

38 W. Borysiak, [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks*…, kom. do art. 932, pkt 31.

39 Tamże, kom. do art. 932, pkt 31 i do art. 934 k.c., pkt 10.

jest rodzic spadkodawcy[40]. Dla potwierdzenia tej koncepcji wskazuje, że w art. 932 § 4 k.c. ustawodawca określił spadkobierców na podstawie ich relacji ze spadkodawcą, a nie relacji łączącej rodziców z ich zstępnymi. Jest to zatem wyodrębnienie osobnej grupy spadkobierców, a nie regulacja dziedziczenia w zastępstwie rodziców. Do tej samej grupy należy przecież także rodzeństwo spadkodawcy niebędące zstępnymi rodzica, który zawarł umowę zrzeczenia się dziedziczenia. W jej ocenie ustawodawca nie miał w tym wypadku na myśli dziedziczenia w zastępstwie. Przyjęcie innego rozwiązania oznaczałoby, że w efekcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia zawartej przez jednego z rodziców jego zstępni nie mogliby dziedziczyć także udziału drugiego rodzica, który zmarł przed spadkodawcą, gdyż w efekcie wspomnianej umowy traktowani byliby, jak gdyby nie dożyli otwarcia spadku.

J. Kuźmicka-Sulikowska stwierdza, że zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia z przez rodzica – przyszłego spadkobiercę z jego dzieckiem – przyszłym spadkodawcą implikuje pytanie, czy w razie gdy takiego zrzeczenia się dziedziczenia dokona rodzic spadkodawcy, nie dokonując w nim żadnego zastrzeżenia co do wyłączenia z zakresu tego zrzeczenia się swoich zstępnych, to czy powoduje to wyłączenie jego zstępnych będących rodzeństwem spadkodawcy od dziedziczenia na podstawie art. 932 § 4 k.c. (do dziedziczenia wówczas mogliby dojść ci z rodzeństwa spadkodawcy, którzy nie są zstępnymi tego rodzica spadkodawcy, który zrzekł się dziedziczenia po spadkodawcy). Na tym tle przychyla się ona do stanowiska, w ramach którego twierdzi się, że w razie zrzeczenia się dziedziczenia na podstawie art. 1048 i 1049 k.c. przez rodzica spadkodawcy nie dochodzi do wykluczenia z kręgu spadkobierców ustawowych rodzeństwa spadkodawcy będącego zstępnymi tego zrzekającego się. Pogląd ten bowiem przekonująco tłumaczy się tym, że norma art. 932 § 4 k.c. kreuje rodzeństwo spadkodawcy jako odrębną grupę spadkobierców, wskazywaną przez określenie ich relacji ze spadkodawcą, a nie z rodzicem spadkodawcy, tzn. nie stanowi się tu o dojściu do dziedziczenia zstępnych rodzica spadkodawcy, a więc nie ma tu konstrukcji na kształt tej z art. 931 § 2 i art. 934 § 2 k.c., gdzie to zstępni określonego spadkobiercy, który nie dożył otwarcia spadku lub jest tak traktowany, dochodzą do dziedziczenia udziału, który miał przypaść temu spadkobiercy – w tych ostatnich

[40] Zob. M. Pazdan, [w:] B. Kordasiewicz (red.), *System*…, s. 1144–1145; J. Gwiazdomorski, *Prawo*…, s. 78; J. Kosik, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System*…, s. 588; M. Łączkowska, *Dziedziczenie*…, s. 41.

przypadkach bowiem już zrzeczenie się dziedziczenia przez takiego spadkobiercę co do zasady rozciągać się będzie na jego zstępnych, chyba że w umowie o zrzeczenie się dziedziczenia zostanie postanowione inaczej. W ocenie autorki sposób sformułowania normy art. 932 § 4 k.c. wskazuje na to, że prawo rodzeństwa spadkodawcy do dziedziczenia po nim jest własnym prawem tego rodzeństwa, a nie dziedziczeniem jako następców prawnych rodziców spadkodawcy, bowiem uprawnienie rodzeństwa do dziedziczenia udziału spadkowego zmarłego rodzica spadkodawcy zależy od pokrewieństwa tego rodzeństwa ze spadkodawcą, a nie z tym rodzicem, co za tym też idzie, należy oceniać zdolność do dziedziczenia rodzeństwa spadkodawcy bezpośrednio po tym spadkodawcy i jest to niezależne od zdolności tego rodzeństwa do dziedziczenia po rodzicach.

Zwolennikiem tego stanowiska jest także P. Bender[41].

Własne stanowisko

Zwolennicy obu przedstawionych wyżej stanowisk podnoszą całkiem ważkie argumenty za nimi. Nie można im odmówić mocy przekonywania. Jak jednak wiadomo, w świetle reguł logiki formalnej w przypadku dwóch zdań logicznie ze sobą sprzecznych tylko jedno z nich może być uznane za prawdziwe. W tym kontekście należy przyjąć, że stanowisko przedstawione wyżej jako pierwsze bardziej przekonuje, zwłaszcza argumentacja wskazywana przez W. Żukowskiego.

Najpierw wyjaśnienia wymaga jednak pojęcie zstępnych, o którym mowa w art. 1049 § 1 k.c. Można je wszak rozumieć różnie. W najszerszym rozumieniu chodziłoby o każdego zstępnego zrzekającego się (*lege non distingeuente nec nostrum est distinguere*), niezależnie od tego, do której grupy dziedziczenia ustawowego on należy i czy dziedziczy spadek w miejsce swojego wstępnego, który nie dożył otwarcia spadku, czy też nie. Przykładowo zstępnymi dziadka spadkodawcy, który zrzekł się dziedziczenia byliby rodzice spadkodawcy, rodzeństwo spadkodawcy i ich zstępni oraz zstępni spadkodawcy. Jeśli zrzekają się go rodzice spadkodawcy, wyłączeniu od spadku jako zstępni podlegałoby rodzeństwo, zstępni rodzeństwa oraz zstępni spadkodawcy. Takie rozumienie, choć *prima facie* może się ono narzucać, należy odrzucić.

[41] Zob. P. Bender, *Czy zrzeczenie się dziedziczenia dokonane przez rodzica spadkodawcy wyłącza od dziedziczenia także wywodzące się od zrzekającego rodzeństwo spadkodawcy? Kilka uwag o zakresie art. 1049 § 1 k.c. w kontekście zagadnienia podejmowanego przez SN w sprawie o sygnaturze III CZP 34/25*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2026, nr 1, s. 7–30.

Już bowiem na gruncie art. 12 § 1 dekretu Prawo spadkowe stanowiącego, że zrzeczenie się prawa do dziedziczenia ustawowego odnosi się również do zstępnych zrzekającego się, chyba że w umowie postanowiono inaczej, J. Gwiazdomorski był zdania, że mimo całkiem ogólnego brzmienia tego przepisu, z którego wynikałoby, że odnosi się on do wszelkich wypadków zrzeczenia się dziedziczenia ustawowego, należy go stosować „tylko do tych zstępnych zrzekającego się, którzy przy dziedziczeniu ustawowym mieliby wstąpić w miejsce zrzekającego się i otrzymaliby to, i tylko to, co przypadłoby zrzekającemu się (art. 16 § 2, art. 19 dekretu prawo spadkowe”[42]. Tak np. w razie zrzeczenia się dziedziczenia przez dziecko spadkodawcy zrzeczeniem się objęte są, w braku odmiennej umowy, i dzieci tego dziecka (tzn. pochodzące od zrzekającego się dziecka wnuki spadkodawcy). Jeśli zrzekł się dziedziczenia brat lub siostra spadkodawcy, zrzeczeniem się objęte są, w braku odmiennej umowy, i dzieci tego brata lub siostry (tzn. pochodzący od tego brata lub siostry bratankowie lub siostrzeńcy). Natomiast w ocenie J. Gwiazdomorskiego art. 12 § 1 dekretu Prawo spadkowe nie należy stosować w wypadkach, w których zrzekający się i jego zstępni byliby powołani do dziedziczenia z ustawy obok siebie (art. 18 dekretu Prawo spadkowe). Dlatego to zrzeczeniem się dziedziczenia przez rodziców spadkodawcy nie są objęci zstępni rodziców, i to ani co do tej części, którą otrzymaliby obok rodziców, ani co do tej części, którą otrzymają dlatego, że rodzice, którzy zrzekli się dziedziczenia, dziedziczyć nie będą[43]. Pogląd ten aprobował J. Kosik, stwierdzając, że podobnie rzecz wygląda pod rządem art. 1049 § 1 k.c., który dotyczy tylko określonych zstępnych, mianowicie tych zstępnych zrzekającego się, którzy przy dziedziczeniu ustawowym dziedziczą zamiast zrzekającego się i otrzymują tylko to, co jemu przypada (art. 931 § 2, art. 934 k.c.)[44]. Poglądy te, odnośnie do skutków zrzeczenia się dziedziczenia przez rodziców, wyrażone zostały jednak na gruncie art. 18 dekretu Prawo spadkowe bądź kodeksu cywilnego w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2009 r. Wówczas rodzeństwo dziedziczyło obok rodziców, a nie zamiast nich (w ich miejsce).

Ergo za zstępnych zrzekającego się w rozumieniu art. 1049 § 1 k.c. należy uznać te osoby, które przy dziedziczeniu ustawowym wstępują w miejsce powołanego spadkobiercy, jeżeli nie dożył on otwarcia spadku,

42 Zob. J. Gwiazdomorski, *Prawo*…, s. 78.

43 Tamże.

44 J. Kosik, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System*…, s. 588. Zob. też J. Pietrzykowski, [w:] Z. Resich (red.), *Kodeks*…, s. 1989; W. Hans, *Umowy*…, s. 245.

czyli określony szczep dziedziczący w tej samej klasie spadkobierców ustawowych (a nie wcześniejszej). Dlatego jeżeli dziedziczenia zrzeka się dziecko, pociąga to wyłączenie od dziedziczenia wnuka i prawnuka. Jeżeli zrzeka się go małżonek spadkodawcy, nie powoduje to wyłączenia od dziedziczenia wspólnych zstępnych małżonka i spadkodawcy. Zrzeczenie dokonane przez małżonka spadkodawcy nie rozciąga się tym bardziej na pasierba spadkodawcy (zstępnego małżonka spadkodawcy)[45]. Pasierb należący do V grupy dziedziczenia ustawowego nie zostaje powołany do dziedziczenia w zastępstwie małżonka spadkodawcy, który jest powołany do dziedziczenia spadku z ustawy w zbiegu ze zstępnymi (w ramach I grupy, a więc wyższej niż grupa V), rodzicami i rodzeństwem bądź zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy (w ramach II i III grupy, a więc wyższych niż grupa V) i nie wstępuje w jego miejsce do dziedziczenia, lecz opiera swoje powołanie do spadku na braku innych krewnych naturalnych lub przysposobionego, a więc na powinowactwie[46]. Jeżeli spadku zrzekają się oboje rodzice spadkodawcy, spowoduje to wyłączenie od dziedziczenia rodzeństwa spadkodawcy, ale już nie zstępnych samego spadkodawcy (ci ostatni nabywają spadek w wyższej, tj. I grupie dziedziczenia ustawowego). Jeżeli dziedziczenia zrzeka się dziadek spadkodawcy, skutki takiej umowy obejmują zstępnych innych niż rodzice, rodzeństwo i zstępni spadkodawcy[47], o ile nie są zarazem zstępnymi innych dziadków, którzy nie zrzekli się dziedziczenia[48]. Po nowelizacji kodeksu cywilnego z 2023 r. chodzi w praktyce o dzieci i wnuków dziadków zrzekających się dziedziczenia (*vide*: art. 934 § 2 i § 2^1 k.c.)[49]. Zrzeczenie dziedziczenia nie będzie się wtedy rozciągać na dzieci i wnuki, którzy pochodzą od innych dziadków[50]. Jak słusznie wywodził W. Żukowski[51], wyłączenie od dziedziczenia zstępnych zrzekającego się dziadka spadkodawcy odnosi się wyłącznie do dziedziczenia w takim zakresie, w jakim dotyczy tej 1/4 części spadku, którą zstępni ci (obecnie od 2023 r. – dzieci i wnuki) dziedziczyliby zamiast zrzekającego

45 Tak trafnie P. Księżak, *Prawo*…, s. 467.

46 Zob. też W. Borysiak, *Dziedziczenie*…, s. 62; tenże, [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks*…, kom. do art. 1049 k.c., pkt 12.

47 Rodzice, rodzeństwo i zstępni spadkodawcy nabywają spadek w wyższej niż dziadkowie grupie dziedziczenia ustawowego, bo w II i III, podczas gdy dziadkowie są spadkobiercami IV grupy.

48 Zob. P. Księżak, *Prawo*…, s. 467.

49 Zob. W. Borysiak, [w:] W. Borysiak (red.), *Kodeks*…, kom. do art. 1049 k.c., pkt 12.

50 Tamże.

51 W. Żukowski, *Porządek*…, s. 162.

się. Natomiast nie wyłącza tych zstępnych (od 2023 r. – dzieci i wnuki) od dziedziczenia w zakresie, w jakim dziedziczą jako zstępni (od 2023 r. – jako dzieci i wnuki) innego dziadka spadkodawcy. Zatem zrzeczenie się dziedziczenia przez babkę ojczystą wyłączy całkowicie od dziedziczenia po spadkodawcy tych zstępnych tej babki (od 2023 r. – te dzieci i wnuki tej babki), którzy nie są zarazem zstępnymi (od 2023 r. – którzy nie są zarazem dziećmi i wnukami) dziadka ojczystego spadkodawcy. Natomiast wspólni zstępni (od 2023 r. – wspólne dzieci i wnuki) zrzekającej się dziedziczenia babki ojczystej i dziadka ojczystego spadkodawcy zostaną wyłączeni od dziedziczenia tylko w zakresie udziału, który przypadłby babce spadkodawcy. Nie zostaną oni natomiast wyłączeni od dziedziczenia w zakresie udziału, który przypada im w miejsce dziadka ojczystego spadkodawcy. W ocenie Żukowskiego prowadzi to do nieco paradoksalnego skutku, gdyż ci zstępni (od 2023 r. – dzieci i wnuki) zrzekającego się dziadka, którzy zarazem są zstępnymi (od 2023 r. – dziećmi i wnukami) powołanymi do dziedziczenia w miejsce innego dziadka, który nie chce lub nie może dziedziczyć z innych przyczyn niż zrzeczenie się dziedziczenia, mogą – mimo objęcia skutkami dokonanego przez ich wstępnego zrzeczenia się dziedziczenia – zostać na tej drodze powołani do pewnej części spadku, która przypadałaby ich zrzekającemu się dziedziczenia wstępnemu[52].

W art. 1049 k.c. chodzi o zstępnych zrzekającego się, a w wypadku zrzeczenia dokonanego przez rodzica jest nimi rodzeństwo spadkodawcy, o ile zrzekający się dziedziczenia jest ich rodzicem. Zgodzić należy się z A. Sylwestrzak, że pogląd doktryny i Sądu Najwyższego odnoszący się do tego, że rodzeństwo spadkodawcy ma własny tytuł do dziedziczenia udziału spadkowego i nie przejmuje go jako zstępny rodzica, jest trafny w kontekście rozważanego przez Sąd Najwyższy zagadnienia kręgu spadkobierców ustawowych w rozumieniu art. 932 § 4 k.c., a więc problemu, czy spadkobiercami ustawowymi trzeciej grupy jest wyłącznie rodzeństwo rodzone, czy także przyrodnie. Nie można go jednak „siłą jurydycznego rozpędu" odnosić ponadto do skutków zrzeczenia się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się dziedziczenia.

Już *prima facie* na gruncie art. 1049 k.c. uprawnione wydaje się przyjęcie, że wtedy gdy zrzeczenie się dokonane przez rodzica obejmuje także zstępnych zrzekającego się (a jest to przecież zasadą, o ile w umowie zrzeczenia się dziedziczenia inaczej nie postanowiono – art. 1049 § 1 k.c.),

[52] Zob. przykłady wskazane przez W. Żukowskiego, *Porządek*…, s. 162–164. Przedmiot i ramy artykułu nie pozwalają na ich szczegółową prezentację z tym miejscu.

zrzeczenie takie odnosi skutek względem rodzeństwa spadkodawcy będącego zstępnymi zrzekającego się i jego zstępnych. W art. 1049 § 1 k.c. chodzi przecież o wyłączenie od dziedziczenia całego szczepu wywodzącego się od zrzekającego się rodzica. W tym kontekście można postawić retoryczne raczej pytanie o to, jaki byłby sens zrzeczenia się dziedziczenia przez rodzica spadkodawcy obejmującego zstępnych zrzekającego się, gdyby jego zstępni mieli spadek dziedziczyć z ustawy w należnej mu części z taką argumentacją, że są oni rodzeństwem spadkodawcy. Wprawdzie zstępni zrzekającego się rodzica są też rodzeństwem spadkodawcy, ale to, że obejmą ich skutki zrzeczenia się dziedziczenia, wynika z tego, że należą do zstępnych zrzekającego się. Nie można przyjmować – jak chcą zwolennicy drugiego stanowiska – że zrzeczenie się dziedziczenia dokonane przez nich oboje nie obejmuje wówczas rodzeństwa spadkodawcy pochodzącego od zrzekających się rodziców i będą oni dziedziczyć spadek z ustawy w ramach trzeciej grupy, gdyż mają mieć odrębny tytuł powołania do spadku (wywodzony od spadkodawcy, a nie od jego rodziców). Spadek przypadnie wówczas w całości małżonkowi spadkodawcy, zaś w jego braku spadkobiercom ustawowym IV bądź V, bądź VI grupy dziedziczenia ustawowego.

Wtedy gdy tylko jedno z rodziców zrzekło się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się (i nie ma rodzeństwa przyrodniego spadkodawcy pochodzącego od drugiego rodzica i osoby trzeciej), a drugie z rodziców dożyło otwarcia spadku, przypadnie on w połowie małżonkowi spadkodawcy (jego udział przy dziedziczeniu ustawowym w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa jest sztywny i wynosi 1/2 spadku – art. 933 § 1 k.c.), a w drugiej połowie żyjącemu rodzicowi. Udział spadkowy małżonka spadkodawcy, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku (art. 933 § 1 k.c.) niezależnie od tego, ilu i kto spośród krewnych tych dziedziczy z ustawy[53]. Jeśli jednak takiego zbiegu nie ma, gdyż spadku nie dziedziczą ani rodzice (gdyż zrzekli się dziedziczenia albo nie dożyli otwarcia spadku), ani rodzeństwo spadkodawcy (gdyż albo go nie ma, albo zrzeczenie się dziedziczenia odnosi skutki wobec nich jako zstępnych zrzekającego się i nie ma też rodzeństwa przyrodniego niepochodzącego od rodzica zrzekającego się dziedziczenia), to brak podstaw do przyjęcia, że spadek dziedziczy wtedy jeszcze ktoś inny niż wyłącznie małżonek spadkodawcy.

[53] Zob. np. B. Kucia, [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks…,* kom. do art. 932 k.c., pkt 2.

Gdy tylko jedno z rodziców zrzekło się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się, ale jest rodzeństwo przyrodnie spadkodawcy pochodzące od drugiego rodzica i osoby trzeciej, a drugie z rodziców dożyło otwarcia spadku, przypadnie on w połowie małżonkowi spadkodawcy (jego udział przy dziedziczeniu ustawowym w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa jest sztywny i wynosi 1/2 spadku – art. 933 § 1 k.c.), w 1/4 żyjącemu rodzicowi, zaś pozostała 1/4 spadku przypadnie rodzeństwu przyrodniemu spadkodawcy w częściach równych (zrzeczenie się dokonane przez rodzica nie ma wobec nicj skutku, gdyż nie są jego zstępnymi).

Sprawa komplikuje się nieco (czego dowodem jest zagadnienie prawne przedstawione na wstępie artykułu) wtedy, gdy tylko jedno z rodziców zrzekło się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się, a drugie z rodziców nie dożyło otwarcia spadku. Rozważmy najpierw przypadek, gdy spadkodawca ma rodzeństwo rodzone, ale nie ma rodzeństwa przyrodniego. Można przyjąć rygorystycznie, że rodzeństwo nie będzie wtedy w ogóle nabywać spadku z ustawy. Za takim rozwiązaniem opowiedział się W. Borysiak, według którego brak jest podstaw prawnych do tego, by zrzeczenie się dziedziczenia przez rodzica wywoływać miało różne skutki co do wyłączenia zstępnych pochodzących od niego od dziedziczenia, w zależności od tego, czy w chwili zawierania umowy drugi z rodziców jeszcze żyje albo czy będzie on żył w chwili otwarcia spadku. W świetle tego stanowiska na pytanie o to, czy zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców spadkodawcy obejmujące zstępnych zrzekającego się odnosi skutek tylko względem rodzeństwa spadkodawcy będącego zstępnymi zrzekającego się w odniesieniu do udziału, który przypadałby zrzekającemu się rodzicowi, udzielić należało zatem odpowiedzi przeczącej. W konsekwencji bezprzedmiotowe jawiłoby się kolejne pytanie o to, czy jeśli zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców spadkodawcy obejmujące zstępnych zrzekającego się odnosi skutek względem rodzeństwa spadkodawcy będącego zstępnymi zrzekającego się w odniesieniu do udziału, który przypadałby zrzekającemu się rodzicowi, to czy rodzeństwo dziedziczące wówczas w zbiegu z małżonkiem dziedziczy połowę spadku, czy jedynie spadek w części, jaka przypada rodzeństwu z tytułu wcześniejszej śmierci drugiego rodzica spadkodawcy, a udział małżonka może być większy niż połowa spadku.

W ocenie autora artykułu zbyt daleko idzie jednak pogląd M. Łączkowskiej, zgodnie z którym w wypadku zrzeczenia się dziedziczenia przez jednego z rodziców obejmującego zstępnych rodzeństwo spadkodawcy nie

będzie mogło dość do dziedziczenia udziału także po drugim z rodziców, ponieważ umowa o zrzeczenie się dziedziczenia ma taki skutek, że w ogóle wyłącza dziedziczenie ustawowe zstępnych zrzekającego się[54]. Takie rozwiązanie kłóci się z autonomią podmiotów prawa cywilnego. Umowa taka wyłącza zstępnego od dziedziczenia po zrzekającym się rodzicu. Dlaczego jednak miałaby wyłączać go od dziedziczenia po drugim rodzicu, który umowy zrzeczenia się dziedziczenia nie zawarł? Zrzeczenie się obejmuje swoimi skutkami tylko zstępnych zrzekającego się. Nie odnosi się do zstępnych innych osób (tu: zstępnych małżonka zrzekającego się). Nie wydaje się spójne rozwiązanie, zgodnie z którym zarówno gdy zrzeczenia się dokonają oboje rodzice, jak i gdy dokona go tylko jedno z nich, skutek będzie taki sam – pochodzące od nich rodzeństwo spadkodawcy nie dziedziczy spadku z ustawy. Żaden przepis nie stanowi, że zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego rodzica, obejmujące zstępnych, odnosi skutek także względem części spadku należnej drugiemu rodzicowi, który nie zrzekł się dziedziczenia. Jeśli ten drugi rodzic nie dożyje otwarcia spadku albo traktowany jest tak, jakby nie dożył otwarcia spadku, należny mu udział w spadku przypadnie rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.

Opowiedzieć należy się dlatego za poglądem, że w takiej sytuacji zrzeczenie się dziedziczenia dokonane przez jednego rodzica jest wprawdzie skuteczne wobec jego zstępnych (będących rodzeństwem spadkodawcy), ale nie pozbawia ich nabycia spadku po drugim rodzicu, który przecież do chwili swojej śmierci nie zrzekł się dziedziczenia, jeśli są także jego zstępnymi. W ten sposób można uniknąć nieakceptowanego we względów natury aksjologicznej rozwiązania, zgodnie z którym zawarcie umowy o zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców już po śmierci drugiego rodzica, z którym miał wspólne potomstwo, wykluczałoby to potomstwo od dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy niezależnie od jego wiedzy i woli, a także być może wbrew wyraźnej woli tego rodzica, który zmarł, a odmówił wcześniej właśnie z tego powodu zawarcia umowy o zrzeczenie się dziedziczenia.

Pojawia się wtedy problem skutków prawnych takiego zrzeczenia dokonanego przez tylko jednego rodzica. Wątpliwości odnoszą się do tego, czy gdy rodzeństwo miałoby wówczas dziedziczyć w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy:

a) dziedziczyłoby w częściach równych połowę spadku (czyli to, co przypada obojgu rodzicom, dziedziczącym w zbiegu z małżonkiem, mimo

[54] Zob. M. Łączkowska, *Dziedziczenie*…, s. 41.

że jeden z nich zrzekł się dziedziczenia ze skutkami obejmującymi zstępnych), zaś druga połowa spadku przypada małżonkowi spadkodawcy. Jak była już o tym mowa, udział spadkowy małżonka spadkodawcy, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku niezależnie od tego, ilu i kto spośród krewnych tych dziedziczy z ustawy. Skoro pierwsza połowa spadku przypada małżonkowi spadkodawcy, to do objęcia przez rodzeństwo pozostaje druga jego połowa;

b) dziedziczyłoby w częściach równych jedynie spadek w części, jaka przypada rodzeństwu z tytułu wcześniejszej śmierci drugiego rodzica spadkodawcy (a więc 1/4 spadku), a udział małżonka byłby wówczas większy niż połowa spadku i wynosił 3/4. Nie może on wynosić 1/2, gdyż wtedy udział w wysokości 1/4 części byłby bez właściciela. Rozwiązanie to budzi zastrzeżenie. Art. 933 § 1 k.c. stanowi jednoznacznie, że udział małżonka spadkodawcy przy dziedziczeniu w ramach II i III grupy dziedziczenia ustawowego wynosi 1/2. Pominąć należy już głosy doktryny o zbyt daleko idącym *de lege lata* uprzywilejowaniu małżonka spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym[55] (art. 931–933 k.c.). Wskutek przyrostu jego udział w spadku byłby wyższy niż 1/2;

c) dziedziczyłoby w częściach równych spadek w części, jaka przypada rodzeństwu z tytułu wcześniejszej śmierci drugiego rodzica spadkodawcy (a więc 1/4 spadku); udział małżonka spadkodawcy jako sztywny wynosiłby 1/2 spadku; natomiast udział w spadku wynoszący 1/4, zwolniony wskutek zrzeczenia się dziedziczenia przez drugiego rodzica spadkodawcy,

[55] Zob. np. J.S. Piątowski, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe*, Ossolineum 1986, s. 137; J. Policzkiewicz, *Głos w dyskusji nad księgą piątą projektu kodeksu cywilnego*, „Państwo i Prawo" 1960, nr 7, s. 115; M. Stelmachowski, *Problemy ludzi starych na wsi w aspekcie prawnym*, „Nowe Prawo" 1972, nr 7–8, s. 1043; M. Habdas, *Pozycja prawna małżonka spadkodawcy na tle prawno-porównawczym*, „Rejent" 2006, nr 2, s. 58–82; taż, *Kontrowersje wokół dziedziczenia ustawowego małżonka spadkodawcy*, [w:] A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012, s. 172–192; M. Łączkowska, *Dziedziczenie*…, s. 27; D. Miotła, *Dziedziczenie ustawowe małżonka spadkodawcy*, „Edukacja Prawnicza" 2018, nr 3, s. 31–35. Sformułowano nawet *de lege ferenda* postulat odnośnie do zmiany art. 931 k.c. na kształt art. 25 dekretu Prawo spadkowe poprzez dodanie § 3, zgodnie z którym pozostały przy życiu małżonek, który otrzymałby w wyniku podziału majątku wspólnego część tego majątku, nie dziedziczyłby pozostałej części tego majątku w zbiegu ze zstępnymi spadkodawcy (tak pierwotnie M. Pazdan, *O potrzebie i kierunkach zmian dziedziczenia ustawowego w polskim prawie cywilnym*, „Rejent" 2005, nr 9, s. 46; por. jednak tegoż *Projektowane zmiany w unormowaniu dziedziczenia ustawowego*, „Rejent" 2008, nr 4, s. 13).

na podstawie przepisów o przyroście stosowanych *per analogiam legis* przypadłby rodzeństwu i małżonkowi spadkodawcy. W konsekwencji powyższe udziały spadkowe uległyby zwiększeniu. Przykład: rodzice mają trzech synów (A – żonatego spadkodawcę, B i C). Ojciec zrzekł się dziedziczenia obejmującego swoimi skutkami zstępnych, zaś matka nie dożyła otwarcia spadku po spadkodawcy A. Wskutek zrzeczenia się dziedziczenia tylko przez ojca spadkodawcy spadek po A przypadłby małżonkowi spadkodawcy w 2/3 części (jego udział wskutek przyrostu wzrośnie z 1/2 do 2/3) i braciom spadkodawcy: B i C po 1/6 części (ich udziały z 1/4: 2 po przyroście wzrosną do 1/3: 2). Stosowanie w takim wypadku *per analogiam legis* przepisów o przyroście wydaje się jednak wątpliwe, zwłaszcza w kontekście brzmienia art. 933 § 1 k.c. Dla zastosowania analogii konieczne jest ustalenie, że mamy do czynienia z luką tetyczną, o czym raczej nie można mówić w omawianym wypadku. I tu pominąć należy głosy doktryny o zbyt daleko idącym *de lege lata* uprzywilejowaniu małżonka spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym. Wskutek przyrostu jego udział w spadku byłby wyższy niż 1/2.

W konsekwencji to pierwsze rozwiązanie wydaje się najbardziej poprawne i właściwe.

Rozważmy teraz przypadek z rodzeństwem przyrodnim, gdy rodzic X (ojciec) ma dwóch synów ze związku małżeńskiego z D (A – żonatego spadkodawcę i B). Jest jeszcze jedno dziecko pozamałżeńskie płci męskiej (C) niepochodzące od niego, lecz z nieformalnego związku jego żony D i E. Zrzeczenia się dziedziczenia dokona ojciec spadkodawcy X, zaś żyje matka spadkodawcy. Spadek przypadnie wówczas małżonkowi spadkodawcy w 1/2 części, jego matce (D) w 1/4 i bratu przyrodniemu spadkodawcy C w 1/4 części. Brat rodzony B nie będzie dziedziczył spadku, gdyż zrzeczenie się dziedziczenia dokonane przez jego ojca rozciągnie się także na niego jako zstępnego.

Gdyby w opisanym stanie faktycznym matka spadkodawcy nie dożyła otwarcia spadku, przypadnie on małżonkowi spadkodawcy w 1/2 części, bratu rodzonemu spadkodawcy B w 1/8 części (1/2 z 1/4 spadku przypadającej matce spadkodawcy) oraz przyrodniemu C w 3/8 części [1/2 z 1/4 spadku przypadającej matce spadkodawcy, której jest zstępnym, oraz całość udziału wynoszącego 1/4 spadku przypadającego ojcu spadkodawcy, którego zstępnym nie jest; w czego konsekwencji obejmie ten udział w jego miejsce (zamiast niego) jako rodzeństwo spadkodawcy; skutki zrzeczenia dokonanego przez ojca spadkodawcy nie rozciągają się na niego).

Gdyby wreszcie w opisanym stanie faktycznym także matka spadkodawcy zrzekła się dziedziczenia obejmującego jej zstępnych, spadek w ramach III grupy dziedziczenia ustawowego przypadłby małżonkowi spadkodawcy w 1/2 części (jego udział jest sztywny) i bratu przyrodniemu spadkodawcy C w 1/2 części, a to w ramach wstąpienia w udział po zmarłym ojcu spadkodawcy X. C jako nie pochodzący od X (spadkodawca A oraz C są rodzeństwem przyrodnim) będzie dziedziczył w jego miejsce jako rodzeństwo przyrodnie spadkodawcy. Natomiast B będący tak jak i spadkodawca A dzieckiem X i D, nie będzie dziedziczył, gdyż zrzeczenie się dokonane przez rodziców X i D rozciągnie skutki na niego jako ich zstępnego.

Zatem jeśli rodzic spadkodawcy zrzekł się dziedziczenia i obejmuje ono jego zstępnych, należy uznać, że zstępni zrzekającego się rodzica zostają wyłączeni od dziedziczenia. Jest tak dlatego, że przypada im udział po rodzicu (w jego miejsce), a nie obok niego. W tym kontekście bez znaczenia jest to, czy przepis art. 932 § 4 k.c. brzmi jak obecnie, czy też miałby brzmienie: „Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępnym w częściach równych". Nie oznacza to jednak wyłączenia ich od dziedziczenia udziału po drugim rodzicu, który nie dożył otwarcia spadku po spadkodawcy i ma przecież swoich zstępnych (pochodzących od niego i drugiego rodzica spadkodawcy, który zrzekł się dziedziczenia, bądź od niego i osoby trzeciej). Do odmiennego wniosku nie prowadzi stwierdzenie Sądu Najwyższego z uchwały w sprawie III CZP 49/11 o tym, że ustawodawca, chcąc wprowadzić dziedziczenie przez zstępnych uprawnionego, który nie dożył otwarcia spadku, posługuje się sformułowaniami wyraźnie ujawniającymi taki zamysł, tak jak w art. 931 § 2 k.c., art. 932 § 5 k.c., art. 934 § 2 i 2^1 k.c. Gdy jego zamiarem jest ustanowienie odrębnej grupy uprawnionych do zwolnionego udziału, indywidualizuje ich przez odwołanie się do pokrewieństwa lub powinowactwa ze spadkodawcą, tak jak np. w art. 934^1 k.c. Są to dwie odrębne kwestie, choć w pewnym sensie powiązane ze sobą (wyznaczenie kręgu spadkobierców ustawowych i ustalenie zakresu wyłączenia od dziedziczenia na skutek zrzeczenia się dziedziczenia obejmującego zstępnych zrzekającego się rodzica). Ponadto argument odwołujący się do racjonalności ustawodawcy nierzadko okazuje się zawodny.

Na gruncie art. 932 § 4 k.c. rodzeństwo przejmuje udział „zwolniony" przez rodzica i ten mechanizm przesądza o zastosowaniu wobec niego skutków zrzeczenia się dziedziczenia, o których mowa w art. 1049 k.c.

Powołanie rodzeństwa (a nie zstępnych rodziców, choć ci również stanowią rodzeństwo spadkodawcy) ma jednak to znaczenie, że wyłączeniu ulegną tylko zstępni zrzekającego się rodzica, natomiast zstępni drugiego rodzica, który się spadku nie zrzekł, dziedziczą z ustawy jako rodzeństwo spadkodawcy. Wskutek nowelizacji z 2009 r. rodzeństwo spadkodawcy dziedziczy z ustawy w miejsce (a nie obok) rodzica. Stąd też skutki ewentualnego zrzeczenia się dziedziczenia przez ojca czy matkę spadkodawcy, w braku odmiennej woli stron, obejmą także – jako zstępnych zrzekającego się – rodzeństwo spadkodawcy. Nowelizacja kodeksu cywilnego z 2009 r. niezależnie od tego, że słusznie doprowadziła do uprzywilejowania rodziców względem rodzeństwa spadkodawcy przy dziedziczeniu ustawowym, to dodatkowo zmieniła los „zwolnionego" udziału wskutek śmierci jednego z rodziców spadkodawcy. Jest on przejmowany przez rodzeństwo spadkodawcy. Do niego zalicza się także zstępnych zrzekającego się dziedziczenia rodzica. Wtedy gdy skutki zrzeczenia się rozciągają się także na nich, nie będą oni mogli dziedziczyć z ustawy w ramach trzeciej grupy dziedziczenia ustawowego. Jeśli rodzeństwo spadkodawcy to zarazem zstępni rodzica, który zrzekł się dziedziczenia (a wydaje się, że będzie tak najczęściej; przypadki rodzeństwa przyrodniego są rzadsze), również i ono będzie wyłączone od dziedziczenia w ramach III grupy dziedziczenia ustawowego, o ile nie wyłączono w umowie jej skutków względem zstępnych zrzekającego się. Fakt, że w art. 932 § 4 k.c. jest mowa o rodzeństwie spadkodawcy, a nie o zstępnych (czy dzieciach) zrzekającego się rodzica, wynika tylko z potrzeby rozróżnienia pomiędzy rodzeństwem naturalnym a rodzeństwem przyrodnim na potrzeby ustalenia uprawnionych do dziedziczenia spadku z ustawy.

Konkluzja

W podsumowaniu powyższych rozważań należy stwierdzić, że zrzeczenie się dziedziczenia przez jednego z rodziców spadkodawcy, które obejmuje zstępnych zrzekającego się, wpływa na uprawnienie rodzeństwa spadkodawcy będące zstępnymi zrzekającego się do dziedziczenia spadku w ramach trzeciej grupy dziedziczenia ustawowego. Nie powinno się przyjmować, że rodzeństwo spadkodawcy ma swój własny tytuł do dziedziczenia po spadkodawcy i zrzeczenie się dziedziczenia dokonane przez jednego, a tym bardziej przez oboje rodziców, nie wpływa na to, czy rodzeństwo będące zarazem zstępnymi zrzekających się będzie mogło dziedziczyć spadek. Pogląd prezentowany w artykule niejako stoi pośrodku

dwóch skrajnych stanowisk: pierwszego – wyłączającego w ogóle rodzeństwo od dziedziczenia spadku z ustawy, gdy choćby jeden z rodziców zrzekł się dziedziczenia obejmującego zstępnych i drugiego – przyznającego im tytuł powołania do spadku z ustawy, nawet gdy oboje rodzice zrzekli się dziedziczenia, obejmującego swoimi skutkami ich zstępnych.